

15 СНЕЖНЯ 1995 г.

№ 50 (3822)

Кошт 2 500 руб.

“НАРОД СУПРАЦЬ ДЫКТАТУРЫ...”

Сямён ШАРЭЦКІ: “Што датычыць большасці астатніх дэпутатаў, дык гэта былі ў асноўным прадстаўнікі былой партыйна-дзяржаўнай наменклатуры, якая дрэнна арыентавалася ў заканатворчай дзейнасці, была выхавана на сляпым падпарадкаванні загадам зверху. Адным словам, як кажуць, парламенцкае “балота”. У Вярхоўны Савет 13-га склікання ў асноўным прыйшлі людзі, што цесна звязаны з жыццём, вытворчасцю, навукай і г. д.”

4, 13

НАЦІСК СВАЯКОЎ

Урывак з новага рамана
Івана ШАМЯКІНА.

5, 14—15

ВЕРСЭТЫ І ВЕРШАКАЗЫ

Алеся РАЗАНАВА

8—9

“КОНТРРЭВАЛЮЦЫЙНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НЕ СПЫНІЎ...”

Расціслаў ПЛАТОНАЎ: “Хутчэй за ўсё аб гэтым ён не ведаў і ў размовах са знаёмымі калегамі па навуковай працы дапускаў выказванні, якія кімсьці з іх фіксаваліся і перадаваліся ў НКУС. На паведамленнях асведамляльнікаў і была пабудавана інфармацыя, што легла на стол 1-га сакратара ЦК КП/б/Б П. Панамарэнкі”.

ГАСЦІНЫ Ў ГАЛУБКА

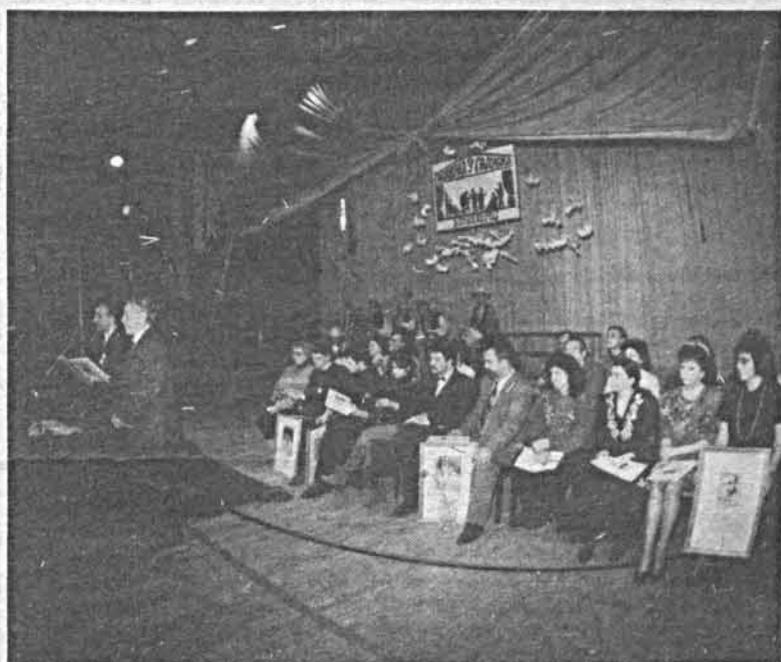
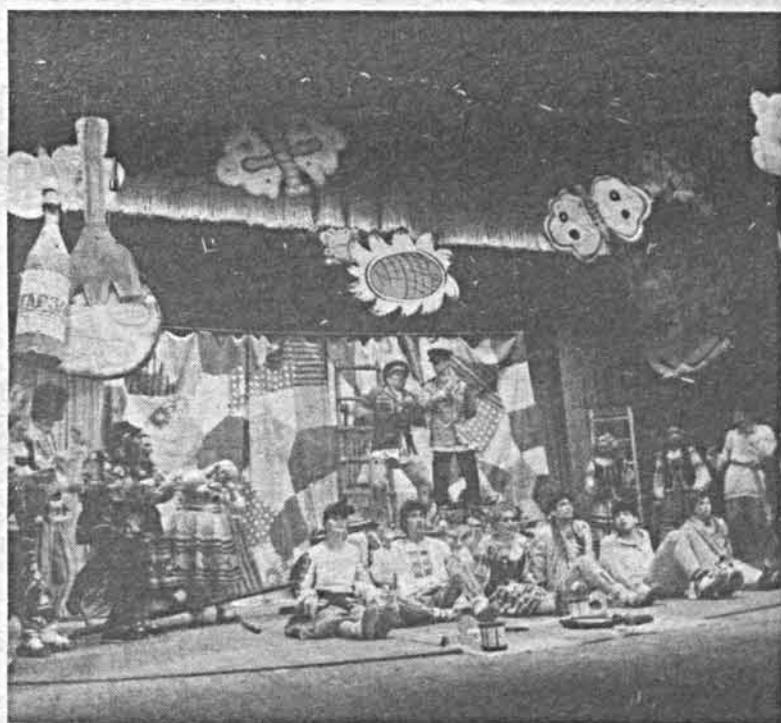
Словы “фэстываль” і “фэст” — аднаго караня. Гэтая простая ісціна стала асабліва відавочнай на рэспубліканскім фэстывалі аматарскіх тэатраў, што праходзіў на баранавіцкай зямлі — радзіме Уладзіслава Галубка. На станцыі Лясная, адкуль родам “бацька беларускага тэатра” ўжо не засталася людзей, якія памяталі б яго. Затое хвалюючым адкрыццём тэатральнага свята стала з’яўленне на сцэне мілай ладненскай бабулькі — Надзеі Нічыпраўны Шклярэнкі, былой актрысы, навучэнкі галубкоўскай студыі.

Шмат расказваў пра свайго знакамітага дзеда, равесніка і сучасніка Купалы, мастак Генрых Ціхановіч. Яму належыць і некалькі жывапісных і графічных партрэтаў Галубка. Асобныя з іх былі прадстаўлены на выставе, адкрытай у гонар свята ў Баранавіцкім Доме культуры.

“Гасціны ў Галубка” былі сапраўды гасціннымі. У іх удзельнічала 9 тэатральных калектываў з усёй рэспублікі, а таксама госці з Францыі, Расіі, Украіны. Гаспадарам давялося прыняць і размясціць звыш 350 чалавек, а журы — праглядаць па пяць спектакляў штодзённа. Не менш прастай справай было і вызначэнне пераможцаў.

На здымках Яўгена Казюлі мы бачым фотаімгненні трох фэстывальных дзён. Гэта шэсце ўдзельнікаў па галоўнай вуліцы горада; сцэна са спектакля Маладзёжнага тэатра “Жывая планета” (Мінск) і момант з закрыцця фэстывалу, дзе на сцэне — яго лаўрэаты.

Больш падрабязны рэпартаж са свята, арганізаванага Міністэрствам культуры пры падтрымцы баранавіцкіх улад, чытайце ў бліжэйшых нумарах.

БЕЛАРУСЬ — 3 ПАРЛАМЕНТАМ

Беларусь вярнулася ў лона "цывілізаваных" краін: займела, нарэшце, свой парламент — і гэта, бадай, самая важная падзея мінулага тыдня. Вальней дыхаць ад гэтага не стала, і хмары сённяшня не разляцеліся, і будучыня не прасвятлела, але... Але выбары адбыліся, нягледзячы на прамыя заклікі з боку ўладаў не ісці галасаваць, нягледзячы на чарговую прафілактыку двух расійскіх тэлеканалаў і шырокую культурную праграму на адзіным родным, нягледзячы на адсутнасць любой інфармацыі пра выбары... Сёння ўжо можна сказаць: добры парламент у нас атрымаўся. Галоўнае — зусім без нацыяналістаў, а значыць, без патэнцыйна вінаватых у тым, што прэзідэнт так і не змог запусціць заводы. Зрэшты, сцвярджаючы гэта, можна ў чарговы раз памыліцца, бо пры такім раскладзе сіл адпетымі нацыяналістамі могуць "стаць" нават ярыя камуністы. У нашай дзяржаве ўсё можа быць...

РАДАСЦЬ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Беларусі падзякаваў суайчыннікам за тое, што "праявілі грамадзянскую сталасць і ўсведамленне дэмакратычных каштоўнасцей" і прыйшлі на выбары, чым яшчэ раз пацвердзілі, "што народ Беларусі застаецца верны ідэям і поглядам, выказаным на выбарах Прэзідэнта ў 1994 годзе і майскім рэфэрэндуме 1995 года..." Што ж, БНФ таксама ўмее праіграваць дастойна, але ж не настолькі...

ПРЫЗНАННЕ ТЫДНЯ

На сустрэчы з прадстаўнікамі воінскіх часцей, размешчаных ва Уручы, прэзідэнт Беларусі, у прыватнасці, сказаў наступнае: "Толькі просты чалавек ды салдат былі і ёсць мая апора ў дзяржаве". Іншай апоры ў дзяржаве... у мяне няма", — дапоўніла ад імя прэзідэнта БЕЛТА. Можна было б толькі паспакуваць такой дзяржаве і іншым яе грамадзянам, калі б гэта не была наша дзяржава.

ВІЗИТ ТЫДНЯ

Надзвычай плённым аказаўся двухдзённы візіт на Беларусь расійскага міністра абароны Паўла Грачова. Дагавор пра калектыўную бяспеку сёння практычна не працуе і таму Расія пачала ўшчыльняць двухбаковыя міждзяржаўныя адносіны. Пачала, як прынята апошнім часам, з Беларусі. Міністры падпісалі ажно васемнаццаць сумесных дакументаў, якія тычацца супрацоўніцтва Расіі і Беларусі ў справах вайсковых. Калі гэтыя дакументы і сапраўды будуць "працаваць", то ніхто ў свеце ніколі не паверыць запісу ў нашай Канстытуцыі, што Беларусь — нейтральная дзяржава, і што дзяржава наогул.

ФАКТ ТЫДНЯ

Шырока пададзеныя ўсімі СМІ паведамленні пра тое, што Міжнародны валютны фонд выдзеліў Беларусі крэдыт стэндбай, могуць аказацца не проста заўчаснымі, а беспадстаўнымі. Бо канчатковае рашэнне пра гэта МВФ пакуль не прыняў, бо дагэтуль у прадстаўнікоў яго застаюцца сумнівы, што беларускія ўлады думаюць выконваць тую праграму, на аснове якой і быў адобраны некалі крэдыт, бо тое, што робіцца ў нашай краіне, нагадвае хутчэй адкат назад, адмаўленне нават ад тых дробязных перамог "рынка" і "прыватызацыі", што прынеслі нашы рэформы.

РАШЭННЕ ТЫДНЯ

11 снежня, назаўтра пасля абрання парламента, Канстытуцыйны суд Беларусі прызнаў яшчэ адзін указ прэзідэнта неканстытуцыйным. Новаму Вярхоўнаму Савету будзе над чым працаваць: вельмі шмат, аказваецца, у нас недасканалых законаў, якія трэба дапрацоўваць, каб дапамагчы ў гэтым прэзідэнту. Ці, можа, гэта не законы вінаватыя?

ЧУТКА ТЫДНЯ

У прэзідэнта Беларусі, як і ў Грэцыі, ёсць усё. Аж да тэнісных кортаў. Вось толькі няма пакуль прэзідэнцкага аркестра. Недагляд. Ладобна на тое, што ў бліжэйшы час ён будзе выпраўлены, паведамляе газета "СН-плюс". Ходзяць чуткі, што ім стане аркестр знамяціга Міхаіла Фінберга, аднак у яго ёсць дастойны канкурэнт — аркестр "Няміга" пад кіраўніцтвам Генадзя Праваторава. Вось і паспрабуй выбраць, калі кандыдаты адзін другога лепей.

РАЗВІТАННЕ ТЫДНЯ

13 снежня Старшыня Вярхоўнага Савета Мечаслаў Грыб правёў як спікер парламента сваю апошнюю прэс-канферэнцыю. Цяпер ён проста незалежны дэпутат. Што ж, успаміны пра сябе, як пра кіраўніка парламента, Мечаслаў Грыб пакінуў самыя найлепшыя. На нашых вачах адбылося пераўтварэнне міліцэйскага генерала ў аднаго з лідэраў дзяржавы. Прынцыповага, інтэлігентнага, справядлівага, шчырага... Але хопіць эпітэтаў. Не забудзем пра тое, што новаму парламенту таксама патрэбны спікер.

КАРАНЦІН ТЫДНЯ

З 13 снежня ўсе 220 школ сталіцы Беларусі часова зачынены з-за эпідэміі грыпа. Зачынены па рашэнні галоўнага санітарнага ўрача Мінска і не будуць працаваць, пакуль колькасць захворванняў не паменшыцца. Па паведамленнях, толькі ў Мінску цяпер узбуджальнік грыпа тыпу "В" штодзень кладзе ў ложка больш чым па 15 тысяч чалавек.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Вось так вось. Вось так вось і жывём. Спачатку кажам, потым кажам, што не казалі. Спачатку робім, потым глядзім чаго нарабілі, і зноў кажам. Кажам, што не рабілі і не казалі. І ледзь што — да народа. Народ не дазволіць, не даруе, не зразумее. Народ у нас "не". Не дазваляе, не даруе, не зразумее. Але за тое ўжо калі зразумее! Вось тады мы і кажам, што не казалі. Альбо ён усё-ткі чагосьці не зразумее. У сэнсе народ." (З "Плакаў" газеты "Імя", N27)

Адміністрацыя і галоўны адміністратар зрабілі ўсё, каб паўторныя выбары не адбыліся, каб Вярхоўны Савет застаўся недавыбраным, паўлегітымным, і ў патрэбны момант пра гэта можна было б яму нагадаць. Аднасцова сп. Лукашэнка выказаў намер замяніць законы сваімі ўказамі, Канстытуцыю — "рэферэндумамі", канстытуцыйную ўладу — "прамым прэзідэнцкім праўленнем".

Прызнацца, мала хто верыў, што выбары адбудуцца, здаровы сэнс возьме верх над абыякавасцю да лёсу краіны (а значыць, і лёсу кожнага асобна ўзятага грамадзяніна), што 50 працэнтаў ад агульнай колькасці выбаршчыкаў прыйдуць на выбарчыя ўчасткі нават у першым туры, а тым больш — у другім. Аднак беларусы каторы ўжо раз пацвердзілі рэпутацыю народа непрадказальнага, незвычайнага. Народа, ад якога можна чакаць чаго заўгодна.

Выбары адбыліся, краіна прыдбала парламент. Нават сп. Лукашэнка з ягонай схільнасцю вольна трактаваць законы і саму Канстытуцыю будзе даволі цяжка ўсумніцца ў легітымнасці вышэйшага органа дзяржаўнай улады.

Па пярэдням раскладзе новы парламент атрымаецца не горшы за стары. Хоць у ім цалкам адсутнічаюць тыя, хто ў мінулым Вярхоўным Савета складалі стрыжань апазіцыі, хто іншы раз прымушаў камуністычную большасць насуперак яе волі

і жадання дзейнічаць на карысць Беларусі.

У новым Вярхоўным Савета няма прадстаўнікоў Беларускага народнага фронту. Для адных гэта палітычная структура легендарная, для другіх — адвядзеная. Для адных БНФ — адзінае апірышча беларусчыны, для другіх менавіта з гэтай прычыны — "фашысты" ці, у лепшым выпадку, "нацыянал-радыкалы", вінаватыя ў развале СССР і ўсіх праблемах сённяшняга дня. Але і тых і другіх адносна мала. Няшмат людзей галасавала свядома за БНФ, альбо свядома супраць. Большасць аддала свае галасы за звычайнае (за камуністаў) альбо за неакрэсленае (так званыя незалежныя кандыдаты, не звязаныя партыйнай дысцыплінай і не маючыя пэўнай праграмы). Можна сказаць, што на выбарах БНФ стаў ахвярай уласнай прынцыповасці і "балотнага" менталітэту, уласцівага большасці насельніцтва. У слова "балота" я не ўкладаю адмоўнага сэнсу. Балота — гэта стыхія. Такая ж, як мора, джунглі альбо горы. Можна колькі заўгодна наракаць на "рахманасць" і "сціпласць" беларусаў, дакараць іх прыкладам чачынцаў, якія са зброяй у руках бароняць Незалежнасць — і ўсё гэта не будзе мець сэнсу, водгук. Розныя стыхіі — розны менталітэт. Горы адкаваюць на агрэсію камнепадамі і лавінамі, балота рэагуе інакш, яно проста засмоктвае. Балота — гэта не вада, не суша; гэта не манархія,

не рэспубліка; не рынак, не сацыялізм; не дзяржава, не губерня. Гэта "трасянка" ў культуры, палітыцы, гаспадарцы.

Нават пасля "меліярацыі" балота застаецца. У галовах людзей. Каб уплываць на гэтую стыхію, трэба падпарадкавацца яе законам.

У часе выбараў Фронт адыграў ролю громаадводу. Усе намаганні "вертыкалі" былі скіраваны на тое, каб не пусціць у новы парламент Пазняка і ягоных палчэнікаў. БНФ прыняў на сябе агонь, таму іншым было лягчэй. Зразумела, гэта мала сцвярае. Парламент, у якім няма БНФ, наўрад ці можна лічыць паўнаўтасным прадстаўніком нацыі. Але і БНФ будзе вымушаны нешта перагледзець у сваёй стратэгіі і тактыцы, каб захаваць свой электарат і ўплыў на палітычныя працэсы.

Балота... Гэта не натхняе. Але на балоце стаіць і вялікі горад Санкт-Пецярбург, і цэлая краіна, якую можна лічыць узорнай па цывілізаванасці нават па заходніх крытэрыях — Нідэрланды.

Мне запярэчаць: у іх побач — мора! Так, сапраўды. Але мора, акіяны — гэта разуменні не толькі геаграфічныя, але і метафарычныя. І тут будуць вельмі дарэчы словы Міколы Гусоўскага пра "каравелу дзяржавы", якой плывіць і плывіць праз буры і штормы ў няўстойлівым свеце.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

БНФ — УСЁ АЛЬБО НІЧОГА

Выбары адбыліся. Прыйшло каля 52% выбаршчыкаў. Абрама 59 дэпутатаў (усяго 198). Ад БНФ — ніводнага.

"Сокрушительное поражение на выборах в Белоруссии потерпел ультраправый Народный Фронт", — гаварылі ў навінах ГРТ. І, з аднаго боку, з гэтым нельга не пагадзіцца. Яно і сапраўды так. Хто гады 3—4 назад мог падумаць, што ў новым парламенце не будзе бэнзэфайцаў? Тады, у тыя часы, БНФ меў велізарную папулярнасць, на мітынгі ў Мінску прыходзіла да 100000 чалавек, кожны дзень нібыта ўсё шырэй усталёўвалася дэмакратыя, ішлі, здавалася, незваротныя перамены.

А цяпер — не мець ніводнага рэпрэзэнтанта ў парламенце — гэта ганьба.

З іншага боку, Фронт, здаецца, не вельмі і шкадуе. І тут ёсць доля рацыі. Галоўнае — абралі парламент, ужо цяпер там больш за 30 дэмакратаў, некаторыя з іх выйшлі

ў свой час у самастойную палітыку з БНФ; С. Шушкевіч у інтэрв'ю "Звяздзе" выказаў меркаванне, што дэмакратаў можа й паболець — за кошт дэпутатаў, што йшлі як незалежныя. А калі не забывацца на тых больш за 40% галасоў, атрыманых у другім туры прадстаўнікамі БНФ у сваіх акругах, — то ці можна лічыць гэта паразай?

У тым, што ў Вярхоўным Савета няма фронтаўцаў, вінаваты й Закон аб выбарах. Па-першае, калі б выбары адбыліся паводле партыйных спісаў, то ў парламенце мы б назіралі іншую карціну. Паменела б, канешне ж, аграрыяў, затое былі б "нацыяналісты". Па-другое, калі б Канстытуцыйны суд на адмяніў сваё рашэнне наконт 25% прысутнасці выбаршчыкаў і выбарах прастай большасцю галасоў, то...

Ды гаворка — пра іншае. Невялікая колькасць дэмакратаў у парламенце выглядае не сучасна, калі ўявіць, што вырашаецца нейкае лёсавызначальнае для Беларусі

пытанне, і кожны голас "за" ці "супраць" можа вырашыць усё.

Але ва ўсім, што адбылося, відавочны адзін станоўчы момант: цяпер будзе вельмі цяжка навесіць усіх сабак на БНФ, пры ўладзе іх увягуле няма.

І прэзідэнт будзе шукаць ворагаў ужо й сярод камуністаў, аграрыяў, "ваяваць" з АГП, ПНЗ, з усім парламентам увягуле. А Фронт павінен толькі скарыстаць гэтую сітуацыю; час можа працаваць на яго, і застаецца чакаць толькі зручнага моманту... Тое, што Фронт праіграў у час выбараў, можа значыць (але не значыць), што ён выйграе пасля іх. БНФ апынуўся ў сітуацыі, якая завецца "усё, альбо нічога". Але вельмі шмат будзе залежаць ад прэзідэнта, які пасля рэфэрэндуму нібыта атрымаў права распускаць парламент — а ў сп. Лукашэнка, мы ўжо ведаем, ёсць прыклад таго, як ён павінен дзейнічаць.

Аляксей ШЭІН

ГОДУ ЖАНЧЫНЫ ПРЫСВЕЧАНА

Нямногія памяталі пра тое, што 1995 год быў абвешчаны ЮНЕСКА годам жанчыны. Сярод тых нямногіх — і музей гісторыі беларускай літаратуры. З гэтай нагоды ў музеі адкрыліся дзве выставы; адна з іх прысвечана ролі жанчыны ў духоўным жыцці Беларусі, другая экспануе габелены вядомай мастачкі Вольгі Дзёмкінай.

Нарэшце напрыканцы года — як заключны акорд — адбылася літаратурна-мастацкая імпрэза "Жанчына...". Ганаровымі гасцямі яе былі выкладчыца Мінскага педагагічнага ліцэя Валянціна Раманцэвіч, рэктар Беларускага ўніверсітэта культуры Ядвіга Грыгаровіч, педыятр, загадчыца аддзялення 1-ай дзіцячай паліклінікі г. Мінска Галіна Пятровіч, пісьменніца Галіна Каржанеўская.

Сустрэча з нашымі сучасніцамі адбылася ў форме дыялога (вядучы — Дзмітрый Падбярэзскі). На пытанне з залы, ці вераць жанчыны,

"што мы, мужчыны, зробім іх жыццё лепшым", яны адказалі, што не вераць, але спадзяюцца.

Аздобілі вечарыну музычныя нумары ліцэя імя Ахрэмчыка (кіраўнік Я. Скубілава), тэатр-студыя "Летуценнік" прадставіў творчасць

нашых паэтэс, а навучэнка музычнага вучылішча імя Глінкі А. Слесаранка хораша праспявала два рамансы.

Н. К.

На здымку: гасці вечарыны. Фота Т. САРАКАЧ

3
Варункі

ТАВ. НОВІКАЎ АРЫЕНТУЕЦЦА НА ТАВ. ЗЮГАНАВА

Што і казаць, палітыкі нашыя не даюць сумаваць журналістам — у сераду 13 снежня яны наладзілі аж дзве прэс-канферэнцыі. Адно даваў Старшыня Вярхоўнага Савета 12-га склікання (яшчэ фармальна дэючага) М. Грыб, другую — кіраўнікі і прадстаўнікі вядучых фракцый новага парламента: С. Шарэцкі, В. Новікаў, А. Лябедзька і А. Красуцкі (адпаведна фракцыі аграрыяў, камуністаў, Аб'яднанай грамадзянскай партыі і незалежных дэпутатаў).

Адрозніваюць, што на абедзюх прэс-канферэнцыяў панавалі прыўзнятыя настроі, што зусім зразумела — шматпакутны выбарчы марафон завяршыўся абраннем законнага парламента, што яшчэ тыдзень назад здавалася вельмі праблематычным.

Зусім натуральна, што арганізатары прэс-канферэнцыі пачалі свае выступленні са слоў падзякі і любові да народа Беларусі, які, маўляў, зрабіў свой выбар паміж дэмакратыяй і таталітарызмам, зрабіў на карысць дэмакратычных каштоўнасцей, нягледзячы на беспрэцэдэнтны ўціск прэзідэнцкай улады, што імкнулася, па сутнасці, сарваць выбары. Належную колькасць камп'ютаў выпала і на долю журналістаў, якія нямаюць зрабілі, каб растлумачыць грамадзянам усю лёсавызначальную важнасць абрання новага органа вышэйшай прадстаўнічай улады. Досыць з'едліва падзякаваў Мяслаў Іванавіч Грыб тым сродкам масавай інфармацыі, якія з дня ў дзень ганьбавалі заканадаўчую ўладу і яе носьбітаў, але дамагліся адваротнага выніку: народ пайшоў да выбарчых урнаў і прагаласаў за парламент.

Натуральна, на прэс-канферэнцыях не магла не зайсці гаворка і аб апошнім звароце сп. Лукашэнкі да народа Беларусі, у якім ён павіншаваў яго з абраннем новага Вярхоўнага Савета і тым самым выказаў падтрымку прэзідэнту і ягонай палітыцы. Спікер старога парламента, якога напрасілі пракаментыраваць гэты зварот, ва ўласцівай яму памяркоўнай манеры адмовіўся гэта зрабіць, праўда, заўважыўшы, што вышэйшы орган заканадаўчай улады не мае патрэбы ў асабістай дапамозе, прэзідэнта якую той абяцаў у згаданым звароце. Нармальна праца Вярхоўнага Савета абумоўлена Канстыту-

цыяй, адпаведнымі законамі, а калі мець на ўвазе матэрыяльны бок справы (як вядома, А. Лукашэнка загадаў у апошнія месяцы не фінансаваць парламент), дык і гэтыя выдаткі былі закладзены ў бюджэце краіны.

Затое, згадваючы многія перыпетыі выбарчага марафона, даў волю пачуццям Сямён Георгіевіч Шарэцкі, які ў нейкі момант усклікнуў, што "Прыдзец тат страшны суд, перад которым прыйдзецца адказаць за содеянае". Асабліва абурывае яго спроба "адной вельмі адказнай асобы" з экранна тэлебачання абнаславіць дэпутаткі корпус краіны, абвінавачваючы яго ў сцэльнай карумпаванасці і нават назваўшы пры гэтым лічбу нібыта прыцягнутых да крымінальнай адказнасці дэпутатаў, лічбу, якая, пры правярцы, аказалася перабольшанай у сто разоў.

Удзельніцаў прэс-канферэнцыі цікавіў маючы адбыцца расклад палітычных сіл у новым парламенце. Паводле тлумачэнняў прадстаўнікоў фракцый, іх аб'яднанні пакуль што праходзяць стадыю фарміравання і таму вызначыць іх дакладную колькасць сёння складана. Пакуль што вымалёўваецца чатыры асноўныя палітычныя сілы ў Вярхоўным Савета: аграрыі — недзе 45-48 дэпутатаў, крыху менш у камуністаў, недзе пад сто прайшло ў парламент дэпутатаў, якія не звязваюць сябе прыналежнасцю да якой-небудзь партыі. Ёсць магчымасць стварыць сваю фракцыю ў прадстаўнікоў Аб'яднанай грамадзянскай партыі — іх у парламенце — 9 чалавек. Вельмі верагодна іх аб'яднанне з васьмі дэпутатамі так званых левага цэнтра (партыя Народнай згоды). Але ўсё гэта пакуль што прыкідкі, меркаванні. Не ўсё пакуль што ясна і з нібыта ўжо дасягнутай дамоўленасцю аб аб'яднанні ў адзін левы блок аграрыяў і камуністаў. Калі В. Новікаў гаварыў пра гэта, як пра факт, што ўжо адбыўся, дык С. Шарэцкі не быў у гэтым пытанні такі катэгарычны, выказаўшыся ў тым плане, што будучае ўсё расставіць на месцы.

"Цікава" раскрыўся лідэр фракцыі камуністаў, адказваючы на пытанні карэспандэнта Грамадскай расійскай кампаніі "Астанкіна", як арганізатары прэс-канферэнцыі ставяцца да маю-

чых адбыцця 17 снежня выбараў у Расійскую дзяржаўную думу. Калі калегі тав. Новікава абмежаваліся выказваннямі кішталту: "Мы спадзяёмся, што народ Расіі абярэ самых лепшых сваіх прадстаўнікоў", дык ён адразу ўзяў быка за рогі, выказаўшы ўпэўненасць у поўнай перамозе на выбарах у Думу кампартыі Расійскай Федэрацыі на чале з Зюганавым і іншых левых сіл. Але асабліва шакіравала прысутнічаючых прызнанне В. Новікава, што ў парламенце яны, камуністы, у сваёй дзейнасці будуць зыходзіць менавіта з вынікаў выбараў у Дзяржаўную думу Расіі. Як і пры вызначэнні кандыдатуры спікера беларускага парламента.

Прызнаннем гэтым лідэр камуністаў яшчэ раз паказаў, як ставіцца яго партыя да суверэнітэту, дзяржаўнай самастойнасці Беларусі, чые інтарэсы прадстаўляе.

Прымусіць больш крытычна паставіцца да бытуючых сёння меркаванняў, нібыта цяперашнія камуністы адозніваюцца ад колішніх большай памяркоўнасцю, уменнем прыслухоўвацца да чужой думкі, адным словам, меншым экстрэмізмам, словы В. Новікава: "о большей ответственности пишущей братии", аб тым, што іх фракцыя будзе дамагацца прыняцця пэўных паправак у існуючы Закон аб друку. Што ж, згадваючы, як кампартыя ў часы свайго панавання нішчыла ўсе правы іншадумства, не будзе, відаць, вялікай нечаканасцю, калі камуністы ў парламенце паспрабуюць ініцыяваць увядзенне ў краіне цензуры.

А вось заявы прадстаўнікоў фракцыі, што аднымі з першачарговых пытанняў, якія на іх думку, павінны быць пастаўлены на розгляд першай сесіі новага парламента, павінна быць пытанне аб дэмакратызацыі сродкаў масавай інфармацыі і, у першую чаргу, Дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі, якая пастаўлена на службу толькі прэзідэнцкай уладзе, можна толькі вітаць.

Наогул, на прэс-канферэнцыі нямаюць гаварылася аб пэўных перакосах ў паставах розных галін улады, імкненні парушыць іх, прадугледжанае Канстытуцыяй, раўнапраўе.

М. ЗАМСКІ

ЗВЯРАЮ ГАДЗІННІК ЖЫЦЦЁВЫ

ПАЛІТЫКА

Віляюць палітыкі лісамі.
На сцэне — адно.

А што за кулісамі.

Сягоння справа звычайная:

На ўзроўні высокім —

Вячэра тайная.

Біблейскі сюжэт паўтараецца,

І здраджвае вучань,

Каб потым пакаяцца.

Жуе абяцанак жамерыны

Народ —

Разгублены і знявераны.

Пад гітэтам духоўная

спадчына —

Журліва-шчымылівая

Песня матчына.

Палітыка свет захмарыла,

У будучае —

Маланкай ударыла.

Нашчадкам-гісторыкам

Хопіць работы —

Агучваць ціхіх неравароты.

АД НАРОДА

АДРАКЛІСЯ

Горла дралі камуністы:

Пры чынах і поўнай місе

Партбілеты прамяністыя

Берагчы ўвесь век кляліся.

Без крыві старая ўлада

Трапіла ў адстаўкі нерат,

Засталіся самі ззаду

Ты, што вялі наперад.

Ад народа з сэрцам чыстым

Лёгка так, адкрыта скажам,

Адракліся камуністы,

Маладыя і са стажам.

Хай даруе рэвалюцыя,

Новы ў іх, крыклівых, верал:

Зноў яны ў любові клянуцца

Тым, што нас вядуць наперад.

БАЦЬКА

Дзяцей было як гароху,

Марнелі за маці адны.

І чалавека чужога

Прызналі за бацьку яны.

Пакутніцы-маці дыхаць,

Падумалі, будзе лягчэй:

Мужчынскія клопаты здыме

Замужжа з яе плячэй.

А бацька асвойтаўся крышку,

Закінуў жабрачы мяшок —

І больш налягаў на лыжку,

Чым на касу ды плужок.

Загнаў у магілу маці,

Жаніўся зноў, ліхадзей,

І выгнаў з хаты прымацкай

Нарэшце бедных дзяцей.

НЕ СПЯВАЮЦЬ ВЯЧОРКІ

Песня родная наша,

Я знайшоў цябе ў кнізе.

І прапу-заклінаю:

На вячоркі вярніся!

Ты прыходзіла з прасніцай.

Вераценца люлюла —

І усміхалася, ясная,

І тужыла, бывала.

Ты сядзела за кроснамі,

З успамінамі снетая,

Вечарамі марознымі

Адлучалася ў лета.

Ты палотны адбелвала,

Каб глядзелася казкай,

Упрыгожвала беднасць

Ручнікамі ды ласкай.

Ад маўчання сасмаглая,

Не тулілася збоку,

А хусцінкай узмахвала

І пускалася ў скокі.

Дык чаму ж ты, жывая,
Заняпала пакрыху,
Як нямая, хавалася
У фальклорную кнігу?

Ціха падаюць-плячучы
Над радзімай зоркі —
Не працуюць, не скачучы,
Не спяваюць вячоркі.

БОЖЫ ЗАСЦЕНАК

Доўга блукаў
я на лесе дрымучым,
Збіўся з дарогі, не чуючы ног.
І паспыраў мне,
пакутніку, мусіць,
Вывеў над неба блакітнае Бог.

Хата старэнькая,
бачу, над рэчкай.

Вулей у садзе.
Стажок пры гумне:
Дрэмлуюць спакойна агняты
з авечкай,
Як на біблейскім якім палатне.

З яблынямі парадзіліся сосны.
Лезуць з бульбоўніку
ў двор гарбузы.

Глянуў на хату,
а вокны ад сонца
Свечыцца, як у царкве абразы.

Смага да студні
пад стрэшкаю цягне.
П'ю не нап'юся — жывая вада:
Кошых з грыбамі,
сабранымі цяжка,

Ахвяраваць за вядро не шкада.
Толькі здалася,
што рыпнулі дзверы,
Следу няма на пяску і ў траве,
Быццам не людзі,
а Бог міласэрны

Тут, у засценку блакітным,
жыве.

НА РОДНЫМ

ПАЛЕТКУ

Сялянскага ўкладу асновы
Парушыць баюся:
Звяраю гадзіннік жыццёвы
Па полю, на лузе.

Адтае зямля памаленьку,
Пядсохне, убачу, —
Бяруся за плуг і сявеньку,
Як некалі бацька.

І потым іду не ў адробкі,
Не позна, не зрэдку:
Дакоскі, дажыткі, даконкі —
На родным палетку.

Душа, параднёная з бытам,
Успомніць пра неба,
Ды сець у спадчыну жыта
І хвораму трэба.

Гадзіннік жыццёвы дакладны:
Над сціртай і стогам
Даведзены мудра да ладу
Не намі, а Богам.

ЯК ПЕРАД

АДЛЁТАМ

Аб страчаным лёгка шкадую
Цяпер, з перажытым
сам-насам.

Асення яснасць у думках —
І думкі ўзлітаюць над часам,
І думкі сцягаюць далёка,
Каб высвеціць існае, мусіць,
Ляцяць да жыццёвых вытокаў,
Наперад, да самага вусця.

Вяртаюць з нябыту ціхутка
Імяны і даты — агулам,
І напамінаюць, што хутка
І сам застануся ў мінулым.

Не страшна, а крышачку сумна
Ад гэтай адкрытасці шчырай.
Асення яснасць у думках,
Як перад адлётам у вырай.

Сустрэчы

ЯК СЁННЯ СЛУЖЫЦЦА...

Што мы ведаем пра сённяшняе беларускае войска, пра быццё салдат, пра жыццё афіцэраў? Ды практычна нічога. А калі і чытаем нешта ў друку, дык часцей у крымінальнай хроніцы, дзе рэзюмэ вока словы: "уцёк", "украў", "застрэліўся"...

Дзеля таго, каб запоўніць гэты прабел, каб паказаць жыццё беларускага войска знутры, і была наладжана паездка беларускіх пісьменнікаў у адну з недалёкіх ад Мінска вайсковых частак. Прычым "экскурсаводам" стаў сам міністр абароны Беларусі Леанід Малыцаў. Напачатку ён падрабязна раскажа пра тое, як цяпер, у няпростых эканамічных умовах, ідзе будаўніцтва, станаўленне войска нашай краіны, як закладваецца падмурак пад упэўненую і надзейна абароненую будучыню незалежнай дзяржавы Беларусі.

А потым ва Уладзіміра Паўлава, Анатоля Сульянава, Анатоля Жалязоўскага, Эдуарда Скобелева, Алеся Савіцкага, Алеся Махнача, Івана Скарыніна, Пятра Васілеўскага, Казіміра Камейшы, Генадзя Шупенкі, Алеся Емяльянава і многіх іншых пражаных да пэстаў была магчымасць блізкай пазнаёміцца з жыццём салдатаў гвардзейскага палка, у якім некалі служыў сённяшні прэзідэнт краіны А. Лукашэнка. Пісьменнікі пабывалі ў казармах, у сталовай, у бібліятэцы, на пляцы, на выставе баявой тэхнікі, пагутарылі з салдатамі і афіцэрамі, распыталі міністра, паглядзелі заняткі спецадраздзялення, у якім разам з воінамі служаць іх чацвёрнагія сябры, і падзівіліся таму, як многа могуць зрабіць спецыяльна вывучаныя сабакі, паглядзелі выступленне (ці ўсё ж — трэніроўку) байцоў

атрады спецпрызначэння, пакаштавалі салдацкай кашы і, урэшце, маглі ўспомніць сваю маладосць і пастраліць з баявой зброй... Словам, уражанні засталіся незабыўныя, а знаёмства атрымалася хоць і кароткім, але змястоўным і грунтоўным.

Праўда, трохі дзіўным выглядаў склад пісьменніцкай дэлегацыі: уваходзілі ў яе ў асноўным творцы старэйшага пакалення. А варта было б яе крыху "амаладаць", улічваючы, што адно з мэт гэтага паездкі было не проста знаёмства з сённяшнім днём беларускага войска, а абуджэнне цікавасці да арміі і армейскага жыцця з боку твораў, дзеля з'яўлення ў недалёкай перспектыве новых твораў для новага войска. А каму ж пісаць пра маладых і для маладых, як не маладым...

Н. К.

ным, але і ў юрыдычным сэнсе.

Не так даўно сп. Лукашэнка, маючы намер на вечна замацаваць "перамогу" на "рэферэндуме", абвясціў сваім указам дзень 14 мая днём Дзяржаўнага герба і Дзяржаўнага сцяга. Можна, для каго дзень "рэферэндуму" і свята, а для мяне — дык гэта дзень нацыянальнай ганьбы і нішто іншае. Але свята такое — Дзень сцяга і герба — можа, і не лішняе ў нашым календары. Толькі адзначаць яго трэба 19 верасня, шануючы "Пагоню" і бел-чырвона-белую гісторыю.

Так што, дзякуй за ідэю, сп. прэзідэнт, але яна патрабуе карэктроўкі. Давядзе ідэю да ладу народ і час.

П. В.

ДЗЯКУЙ ЗА ІДЭЮ

Днямі споўнілася чатыры гады з моманту зацвярджэння Вярхоўным Саветам Беларусі эталонных выяў Дзяржаўнага герба і прыняцця Палажэння аб Дзяржаўным сцягу. Статус афіцыйных сімвалаў Беларускай Дзяржавы быў нададзены "Пагоні" і бел-чырвона-беламу сцягу яшчэ 19 верасня 1991 года, пасля чаго групе мастакоў і навукоўцаў было даручана распрацаваць графічны, каларовы і аб'ёмны эталонны герб, удакладніць прапорцыі сцяга, распрацаваць навішні для яго. Вынікі працы былі прадстаўлены дэпутатам на сесіі Вярхоўнага Савета і 10—11

снежня зацверджаны. У першы дзень — герб, у другі — Палажэнне аб сцягу. Прынятыя тады эталонныя леглі ў аснову выяваў "Пагоні" на фасадзе Дома ўрада і будынка, у якім зараз месціцца прэзідэнцкая адміністрацыя. На іх аснове былі зроблены армейскія і міліцэйскія кукарды і шэўроны. Тая "Пагоня" ўпрыгожыла новы пашпарт грамадзяніна Рэспублікі Беларусь.

Адмяніць рашэнне Вярхоўнага Савета можа толькі Вярхоўны Савет. Так што, што б там ні казалі, але "Пагоня" і бел-чырвона-белы сцяг — нашы сімвалы не толькі ў гістарыч-

ПАМ'ЯЦІ КЛАСІКА

17 снежня а 12 гадзіне ў мінскім кінатэатры "Змена" адбудзецца кінасустрэча, прысвечаная памяці класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча. Перад прысутнымі выступіць дырэктар Нацыянальнага навукова-асветніцкага цэнтру імя Ф. Скарыны Адам Мальдзіс і доктар мастацтвазнаўства Вольга Няхай, напрыканцы будзе паказаны кінафільм "Сівая легенда".

ПАД ЗОРКАЮ ПАГОНІ

7 снежня вялікая зала сталічнага Дома літаратара была поўная — з ява рэдкая для нашага часу, калі ў масавай свядомасці рэзка знізілася значэнне нацыянальнай культуры. Тут адбылася вечарына-прэзентацыя "Пад зоркаю Пагоні", арганізаваная Літаратурным музеем Максіма Багдановіча. Вечарына была прысвечана выхадзе ў свет Збору твораў Максіма Багдановіча і факсімільнага выдання этнаграфічнай працы Адама Багдановіча "Перажыткі старажытнага светасузірэння ў свядомасці беларусаў".

Прысутных захапіла змястоўная літаратурна-музычная кампазіцыя па творах М. Багдановіча з удзелам вядомых акцёраў Купалаўскага тэатра — Юрыя Авіяр і Янава і Паўла Дубашнінскага. Песні на вершы паэта праспявалі барды Алег Атаманаў, Кастусь Герашчанка, Эдуард Акулін.

У навуковай частцы прэзентацыі прыхільнікі творчасці М. Багдановіча сустрэліся з народнымі паэтам Нілам Гілевічам, аўтарам рамана "Каханне і смерць, або Лёс Максіма Багдановіча" Яўгена Міклашэўскім, паэтам Анатолем Сымам.

Дырэктар музея М. Багдановіча Аляксей Бяляцкі расказаў пра ўдзел сваіх супрацоўнікаў у падрыхтоўцы новых выданняў і планах на будучыню.

Усе, каго вабіць і грэе святло паэтычнай зоркі Максіма Багдановіча, засталіся задаволенымі.

На наступны дзень 8 снежня ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адбылася навуковая канферэнцыя на тэму "Лёс нацыянальнай культуры на паваротах гісторыі".

9 снежня ў Мінску прыхільнікі творчасці "песняра чыстае красы" ўсклалі кветкі да яго помніка на Траецкай гары.

Жана РАЙЧОНАК

ЧАРГОВЫЯ, 5-ЫЯ...

Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Аб'яднанне дзяржаўных літаратурных музеяў, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў, Інстытут літаратуры АН Беларусі, Беларуская сельскагаспадарчая акадэмія, Горацкі гісторыка-этнаграфічны музей 23—24 красавіка 1996 года праводзяць 5-ыя чытанні, прысвечаныя жыццю і творчасці Максіма Гарэцкага, яго месцы і ролі ў духоўнай культуры Беларусі.

На чытаннях будзе разгледжана фальклорная спадчына Ефрасініі Міхайлаўны Гарэцкай. Заяўкі на ўдзел у чытаннях з указаннем тэмы дакладаў і паведамленняў просім накіроўваць да 15 студзеня 1996 г. на адрас: 220029, г. Мінск, вул. М. Багдановіча, 15. Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры.

Матэрыялы чытанняў будуць выдадзены асобным зборнікам.

Даведкі па тэл. 34-56-21, 76-94-75, 34-72-61.

СВЯТА Ў ГІМНАЗІІ

Пасвячэнне ў гімназісты гімназіі N 1 прайшло ў Віцебску. Гімназісты давалі клятву высока несці гонар сваёй навукальнай установе, быць дастойнымі яе і добра вучыцца.

На здымку: пасвячэнне ў гімназісты. Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Лімаўскія дыялогі

"НАРОД СУПРАЦЬ ДЫКТАТУРЫ..."

РЭДАКТАР АДДЗЕЛА ПУБЛІЦЫСТЫКІ "ЛІМА" МІХАСЬ ЗАМСКІ — ДЭПУТАТ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА 13-ГА СКЛІКАННЯ, СТАРШЫНЯ ПАРЛАМЕНЦКАЙ ФРАКЦЫІ АГРАРЫЯЎ АКАДЭМІК СЯМЁН ШАРЭЦКІ

М. Замскі: Сярод трох-пяці кандыдатаў на крэсла спікера новага парламента першым называюць ваша прозвішча, Сямён Георгіевіч. Вы будзеце змагацца за гэтую вельмі адказную пасаду?

С. Шарэцкі: Я адразу адсякаю гаворку на гэтую тэму. Пакуль не сфарміраваны законы на ўсіх параметрах Вярхоўны Савет, думаць пра тое, хто будзе абраны спікерам парламента, зарана. Цяпер перад намі стаіць задача зрабіць усё, каб адбыўся другі тур паўторных выбараў і дабраць неабходную колькасць дэпутатаў Вярхоўнага Савета. Пакуль што, вядома, пасля выбараў у маі і першага тура паўторных выбараў 29 лістапада абрана толькі 139 дэпутатаў з 260, прадугледжаных Канстытуцыяй. Паводле закона, Вярхоўны Савет можа лічыцца дэявольным пры ўмове абрання не меней дзвюх трэціх дэпутацкага корпуса г. зн. 174 чалавекі. Такім чынам, да дасягнення, так бы мовіць, "крытычнай масы" не хапае 35 дэпутацкіх мандатаў.

— Але ж прэзідэнт неаднойчы заяўляў, што для работы новага парламента хопіць і 119 дэпутатаў, абраных у маі.

— Мы прыхільнікі строгага захавання Канстытуцыі, існуючых законаў. Хто хоць аднойчы парушыў іх, таму зазначаю зрабіць гэта яшчэ і яшчэ раз. І так — бясконца.

— Нават калі пасля другога тура Вярхоўны Савет і набярэ мінімальную колькасць дэпутацкіх мандатаў, каб лічыцца легітымным, гэта ўсё роўна слабае сцвяшчэнне. Нехта раптам можа захварэць, некага наогул не прапусціць мандатная камісія, а недабор двух-трох дэпутатаў можа стварыць сітуацыю, калі Вярхоўны Савет не зможа прымаць рашэнні. Не мне вам тлумачыць, што ёсць пэўныя палітычныя сілы, вельмі зацікаўленыя, каб так яно і адбылося.

— Вы маеце рацыю. Трэба мець пэўны "запас трываласці" у 15-20 дэпутацкіх мандатаў.

— Мы, здаецца, дзелім скуру незабітага мядзведзя. Гутарка наша адбываецца за пяць дзён да другога тура галасавання, а па сутнасці, вакол амаль ніякіх прыкмет перадвыбарчай кампаніі. Перад першым турам я хоць штодня вымаў з паштовай скрынкі ўлёткі з біяграфіямі і выбарчымі платформамі кандыдатаў у дэпутаты, а цяпер і гэтага няма.

— У нас ёсць звесткі, што ў некаторых раёнах выканаўчая ўлада чыніць перашкоды выбарчай кампаніі. У сваім выступленні па Беларускім радыё я, заклікаючы выбарчыкаў прыняць актыўны ўдзел у другім туры галасавання, папярэдаў усіх, хто перашкаджае свабоднаму волевыяўленню грамадзян, аб іх персанальнай адказнасці перад законам. Пасляховае правядзенне другога тура выбараў — ці не апошні шанец мець у Беларусі законны парламент. Бо, вельмі верагодна, новых выбараў у Вярхоўны Савет у нас не будзе. Дарэчы, сёння я і старшыня парламенцкай фракцыі камуністаў В. Новікаў звярнуліся да прэзідэнта А. Лукашэнка з прапановай выступіць яму самому перад народам краіны і заклікаць грамадзян прыняць ўдзел у паўторным туры галасавання 10 снежня.

— Вельмі сумняваюся, што прэзідэнт прыме вашу прапанову. Ён у гэтым не зацікаўлены. А наконт вашых, Сямён Георгіевіч, прадчуванняў, што новых выбараў у Вярхоўны Савет у нас не будзе, то гэта — вельмі верагодна. Варта згадаць заяву А. Лукашэнка на выбарчым участку ў час галасавання 29 лістапада, дзе ён сказаў, што калі пасля другога тура Вярхоўны Савет не будзе сфарміраваны, гэта будзе апошняя парламенцкая выбары на бліжэйшыя пяць гадоў, падкрэсліўшы пры гэтым, што ён не збіраецца выкідаць мільярды рублёў "на выбары, на котры народ не ходзіць".

— Як паказаў першы тур паўторных выбараў, народ на іх ходзіць, і ходзіць актыўна.

— Парадаксальна з'ява, немагчыма ў любой цывілізаванай краіне — амаль ніводнае выступленне нашага прэзідэнта не абыходзіцца без таго, каб

не зганіць само дэпутацкае званне. Быццам сам ён не засядаў на працягу чатырох гадоў у Авалянай зале Вярхоўнага Савета. Цяпер жа, па думцы Аляксандра Рыгоравіча, сумленны чалавек балатавацца ў парламент не стане. Згадаю яго майскі заклік не галасаваць за кандыдатаў Вярхоўнага Савета, бо, маўляў, "усе равна обманут". Ды і на выбарчым участку ў час першага тура паўторных выбараў прэзідэнт, апусціўшы бюлетэні ў урну, дэманстравана заявіў перад тэлекамерамі, што ўсіх кандыдатаў выкрасліў. Я, да прыкладу, успрыняў гэты "дэмарш", як заклік да выбарчыкаў зрабіць тое самае, або зусім ухіліцца ад галасавання.

— Тым не менш, выбары літаральна па ўсіх акругах адбыліся, і іх прынялі ўдзел больш як 60 працэнтаў зарэгістраваных выбарчыкаў. Гэта вельмі неаблажы паказчык, нават у параўнанні з некаторымі нашымі суседзямі.

— І для многіх нечаканы. У тым ліку, трэба меркаваць, і для прэзідэнта А. Лукашэнка. Асабліва, калі пад яго беспрэцэдэнтным націскам Канстытуцыйны суд адмяніў сваё рашэнне аб 25-працэнтнай выбарчай квоты.

— Народ Беларусі прадэманстрававу сваю грамадзянскую сталасць, адданасць дэмакратычным свабодам, сказаў сваё — НЕ спаўзанню краіны да таталітарнага рэжыму.

— Я асабіста ўбачыў ва ўсім гэтым рэакцыю грамадзян на пагрозы, якія часта гучаць апошнім часам, — увесці прамое прэзідэнцкае праўленне.

— Гэтага таксама выключыць нельга. Прэзідэнцкае "абяцанне" надало людзям пэўны, так бы мовіць, супраціўлены імпульс, зарад.

— Толькі ці захаваюцца яны да другога тура галасавання...

— Упэўнены, што захаваюцца. Працоўныя краіны разумеюць, што яны, па сутнасці, адзіны гарант раўнавагі ўсіх галін улады і ўнутранай стабільнасці на Беларусі. Таталітарызм народу непатрэбны, народ супраць любой дыктатуры, гэтую пачварную з'яву ён ужо перажыў у сваёй гісторыі.

— Але давайце, Сямён Георгіевіч, паспрабуем спрагназаваць сітуацыю, якая можа скласціся ў бліжэйшыя тыдні, нават дні. Да прыкладу, другі тур галасавання не дасць вынікаў, Вярхоўны Савет застанецца не сфарміраваным і А. Лукашэнка, як і абяцаў, увядзе прамое прэзідэнцкае праўленне... Як на гэта зрагуе ваша фракцыя, што прадпрыме?

— Вы мяне літаральна гвалціце сваімі пытаннямі: што, калі будзе гэтак, а што, калі будзе інакш? Калі нямецкія захопнікі стаялі перад Масквой, ніхто не задаваў пытання, што будзе, калі фашысты возьмуць сталіцу, дойдучы да Уладзівастока, — воля была сканцэнтравана на адной думцы: зрабіць усё, каб не даць перамагчы Гітлеру...

— У мяне гэтая ваша заява выклікала пэўныя асацыяцыі, у прыватнасці, з нядаўнім інтэрв'ю А. Лукашэнка нямецкай газеце "Хандэльсблат", некаторыя пасажы якога літаральна шакіравалі не толькі беларускаму, а і сусветную дэмакратычную грамадскасць. Я маю на ўвазе выказаныя інтэрв'юерам станоўчыя ацэнкі Гітлера як "аб'яднальніка" нямецкай нацыі, што ў гэтай яго "ипостасі" ён можа служыць прыкладам для Беларусі, якая нібыта перажывае такі ж перыяд у сваім развіцці, які перажывала Германія на пачатку трыццаціх гадоў. Гэта значыць, перад прыходам Гітлера да ўлады.

— Я ведаю пра гэта інтэрв'ю, і магу толькі сказаць, што ў мінулыя ваіны з фашысцкімі захопнікамі загінуў мой бацька, і нават простае згадванне імя Гітлера выклікае ў мяне гідлівасць. Што датычыць нейкіх паралеляў у гістарычных лёсах Беларусі і даваеннай Германіі, дык, як вучоны, што няблага ведае гісторыю, такія падыходы лічу проста невуцкімі.

— Як бы там ні было, але ў Аляксандра Рыгоравіча Лукашэнка становіцца

ідэфіксам канцэнтрацыя ўсёй улады ва ўласных руках. У значнай ступені яму ўжо ўдалося гэта зрабіць. Але, як казаў Маркс, гісторыя можа паўтарацца, толькі трагедыя ператвараецца ўжо ў фарс. Час ўсё-такі на дварэ не той. Калі перад вайной сусветная дэмакратычная супольнасць неяк мірылася з існаваннем у Еўропе дзвюх таталітарных краін — гітлераўскай Германіі і сталінскай Расіі, нават у нечым патурала ім (згадаем толькі мюнхенскія пагадненні з Гітлерам), дык сёння тая ж ААН наўрад ці застанецца абыхавай да з'яўлення ў цэнтры Еўропы таталітарнай краіны. Паглядзіце: толькі пагрозы існаванню парламентарызму ў Беларусі перакрываюць ёй дарогу ў Савецкую Еўропу. Дарэчы, адзінай з краін былога Савецкага Саюза.

— Наша партыя, наша фракцыя ў парламенце трымаецца прынцыповай пазіцыі дэмакратычнага ладу на Беларусі, раўнапраўнага існавання трох самастойных галін улады — выканаўчай, заканадаўчай і судовай, якія плённа супрацоўнічаюць паміж сабой.

— Сп. Лукашэнка ў адным са сваіх публічных выступленняў заявіў, што гэтыя галіны (або, як ён сказаў — "галінкі") растуць з аднаго ствала, а ствалом гэтым з'яўляецца ён, прэзідэнт.

— "Ствалом" гэтым з'яўляецца Канстытуцыя, якой падначалены ўсе галіны ўлады. Разам з тым, хачу падкрэсліць, што мы, дэпутаты-аграры, прыйшлі ў Вярхоўны Савет не для таго, каб канфліктаваць без даў прычыны з прэзідэнцкай уладай. Мы поўныя жадання канструктыўна з ёю супрацоўнічаць. Але — зыходзячы з палажэнняў Канстытуцыі, законаў краіны.

— На сённяшні дзень у Вярхоўны Савет не абрана, здаецца, ніводнага прадстаўніка Беларускага народнага фронту, апазіцыя якога ў былым парламенце была досыць актыўнай. Пагадзіцеся, Сямён Георгіевіч, што адсутнасць у парламенце апазіцыі — ненармальнае з'ява. На тое, як кажуць, шчупак у раце, каб карась не драмаў.

— Гледзячы з гэтай апазіцыі. Калі вы маеце на ўвазе апазіцыю БНФ, дык гэта, на мой погляд, была ў парламенце цалкам дэструктыўная сіла. Нічога, акрамя ляманту "Далоў!", "Ганьба!", я ад яе не чуў.

— Я не збіраюся ў нашым дыялогу браць на сябе ролю нейкага адваката-абаронцы апазіцыі БНФ, тым больш, што сам ведаю многія яе хібы, але дзеля справядлівасці скажу, што менавіта яна ініцыявала нямаючага законаў, прынятых Вярхоўнымі Саветам, асабліва законаў, звязаных з усталяваннем на Беларусі дэмакратычных норм, абароны правоў чалавека. Іншая справа, што многія гэтыя законы сёння не "працоўны", але гэта ўжо не віна іх ініцыятараў.

— Што датычыць большасці астатніх дэпутатаў, дык гэта былі ў асноўным прадстаўнікі былой партыі-аграрна-дзяржаўнай наменклатуры, якая дэран арыентавалася ў закранатворчай дзейнасці, была выхавана на сляглым падпарадкаванні загадам зверху. Адным словам, як кажуць, парламенцкае "балота". У Вярхоўны Савет 13-га склікання ў асноўным прыйшлі людзі, што цесна звязаны з жыццём, вытворчасцю, навукай і г. д.

— Колькі дэпутатаў уваходзяць у парламенцкую фракцыю аграрыяў?

— Зараз, перад другім туром галасавання, — 45. Колькі будзе пасля яго я, натуральна, не ведаю. У другі тур трапіла каля двух дзесяткаў кандыдатаў, якія стаяць на платформе Аграрнай партыі. Ва ўсякім разе, сёння мы — самая вялікая фракцыя ў парламенце.

— Аграрную партыю, бывае, называюць партыяй старшын калгасаў, маючы на ўвазе яе адданасць каштоўнасцям калгаснага ладу. Адным словам, усяго, што ў нас было ў часы панавання камуністычнай партыі.

— Так гавораць, прынамсі, тыя, хто імкнецца

(Працяг на стар. 13)

У 1495 годзе вялікі князь Маскоўскі Іван Васільевіч выдаў сваю дачку Алену замуж за вялікага князя Літоўскага Аляксандра. Мэтай абодвух уладароў было ўсталяванне міру і згоды паміж дзяржавамі. Але ў ліку пунктаў пагаднення быў адзін незвычайны: Аляксандр не павінен прымушаць і Алена не павінна пераходзіць з веры грэчаскай (праваслаўнай) у веру рымскую (каталіцкую). Маладая жанчына впынулася паміж молатам і кавадлам. Аляксандр выконваў дамоўленасць. Але рымская царква з усім сваім магутным клірам ціснула на маладую княгіню: біскуп Віленскі, кардынал Кракаўскі, маці Аляксандра каралева Альжбета і сам папа Рымскі. Які ж трэба было мець характар, каб вытрымаць такі націск! Нават тады, калі Аляксандра выбралі каралём польскім, а Алену не каранавалі з-за яе веры, больш таго патрабавалі, каб кароль пакінуў схізматычку, — і гэта вялікая княгіня Літоўская мусіла перанесла, верная сваёй веры і бацькоўскаму завету.

Во прыклад вернасці ідзі!

Прапаную чытачам "ЛіМа" ўрываак з гістарычнага рамана "Вялікая княгіня".

Аўтар

Іван ШАМЯКІН

НАЦІСК СВАЯКОЎ

Алена з маленства здзіўляла блізкіх нечаканымі пытаннямі. Здаралася, што трое дарослых не маглі адказаць на пытанне дзяўчынкі.

Толькі бацьку такіх пытанняў яна не задавала — баялася; перад бацькам яна і ў васемнаццаці гадоў іграла малую. Тут, у Вільні, вялікая княгіня ашаламляла свайго канцлера і біскупа Табара. Сапега захапіўся ёй, Табар, не здолеўшы адказаць на яе багаслоўскае пытанне, напаяўся злосцю і нянавісцю да адукаванай схізматычкі.

Спрабавала здзіўляць першую пані. Але Зося Заслаўскую-Радзівілаву цікавілі толькі любоўныя прыгоды і страшныя лясныя казкі. Мужу Алена такіх закавыстых пытанняў не задавала — з-за павагі, каб, барані Божа, не ўнізіць яго, не выклікаць незадавальненне. Мядовы месяц іх цягнуўся не адзін месяц.

У канцлера свайго Алена спытала раптам: — Князь, хто такі літоўцы?

Пытанне — што рэпа, прасцей не прыдумеш, але мудры Сапега разгубіўся.

— Як хто? Дзіўна, я — літовец. І ты, вялікая княгіня, літоўка.

— На якой мове мы гаворым? Я — па-руску, князь — па-руску. А хто — па-літоўску?

— Жамойты і аўштайты.

— Яны гавораць на розных мовах. Я чула на рынку.

— Вялікая княгіня ездзіць на рынак? — жахнуўся канцлер.

— Князь, няхай будзе гэта нашай з табой тайнай. Прашу не казаць вялікаму князю. А то мяне могуць адлупцаваць за такое свавольства.

Алена ўмела жартаваць. Але Сапегу было не да жартаў.

— Вялікая княгіня хоча даказаць, што Вялікае княства Літоўскае...

— і рускае, князь.

— ...што Вялікае княства — гэта рускае княства?

Алена зразумела, куды гне канцлер, і ўмела адступіла.

— Не, я не маю намер даказаць. Навошта? Я вялікая княгіня таго княства, якое ёсць і будзе. Майго княства. Але я хачу ведаць мой народ. Хто ён? У якой глебе яго карані?

Што скажаш пра гэта? Сапега і злаваўся і захапіўся. Пахваліў жаданне юнай княгіні ўсё ведаць. Але размову гэтую перадаў сябру свайму Войцаху Табару. Біскуп пры ўпаўненасці ў Сапегавай адданасці не сказаў, што Аляксандр грэе на сваіх грудзях змяю, якая глядзіць на "трэці Рым" — на Маскву, але падумаў так. Сапегу сказаў:

— Я спадзяюся, што князь паможа мне зрабіць з авечкі, якая заблудзілася ў рускіх лясках, прасветленую служку рымскай веры.

Сапега пасміхнуўся.

— Ваша прасвясчэнства забывае, што я трымаюся грэчаскага закона.

— Такі "грэк" варты многіх рымлян.

— Ваша прасвясчэнства перабольшвае маю ролю.

(У той час не было яшчэ зварота на вы. Але зварот да высокіх служкаў рымскай царквы вымушаў множнага ліку, бо так называлі сябе папы і кардыналы: "Мы, папа Рымскі...", "Мы, кардынал Кракаўскі". Адзін з першых дэкрэтаў Вялікай французскай рэвалюцыі быў аб адмене вы ў звароце да аднаго чалавека, што мела на ўвазе зрабіць усіх людзей роўнымі).

Даказаць Алене перавагу хрысціянства над паганствам было б неразумна. Але працягвалася хрысціянне жамойтаў і аўштайтаў у

каталіцкую веру. І Сапега раскаваў, наколькі высока ўзняліся сяляне жамойты і аўштайты, якія прынялі хрысціянне, над сваімі сабрацямі-язычнікамі. У адной вёсцы спалілі жанчыну, абвінаваціўшы ў нявернасці мужу. Сапега не падумаў, што такі дробны эпізод — тысячы гінуць у войнах, у чуме, воспе! — так усхваляе вялікую княгіню.

— Хто даказаў? Муж? Хто судзіў? — Алена, абураная, хадзіла па пакоі не паходкай разгневанай жанчыны — паходкай уладаркі.

— Божа мой! У гэтай дзяржаве няма законаў! Быццам у дзяржаве яе бацькі былі — ох, якія законы! Людзей палілі і там — па прысудзе князю. Але ж — па прысудзе. І вельмі рэдка. У дзялогу з Табарам Алена дакарала каталіцкую царкву за інквізіцыю, якая паліць людзей. Ерэтыкоў. Але хто ерэтык? І хто судзіў? Візантыйская царква ніколі не мела такой злавеснай установы. Біскупа гэтыя разважаныя вялікай княгіні моцна ўзлавалі. Алена ў сваю чаргу, падумала, што служба рымскі — кроважэрны чалавек і перахрысцілася пры ім.

— Даруй, Божа, грэх мой.

Табар доўга ламаў галаву, за які грэх яна напрасіла даравання. Пра размову — што няма законаў — Сапега данёс вялікаму князю.

Упершыню доўга, шчыра, зацікаўлена муж і жонка гаварылі пра дзяржаўныя законы, пра Статут Вялікага княства. І Аляксандр не толькі мацней пахаў жонку, ён прасякнуўся да яе асаблівай павагай, як да лепшага дарадца свайго.

Алена напрасіла звазіць яе ў Жамойцію. Падарожжа было не з ліку прыемных: убачыла галечу, якой не бачыла і ў княстве Маскоўскім.

Увогуле з наступленнем вясны і лета яны многа ездзілі. Аглядаць свае ўладанні любіў Аляксандр. Нястомнай падарожніцай была Алена. У Трокі наведзіліся неаднойчы — блізка. З'ездзілі ў Гедымінаву сталіцу Навагародак, у Гародню. Марылі пра Кіеў і Кракаў. Часам Алена ездзіла адна з невялікай аховай.

Вялікі князь падарыў жонцы маёнтакі, ключы. Гаспадарліва, яна хацела асабіста пабачыць сваю ўласнасць, сваё багацце і ўсталяваць там парадак, які даспадобы ёй. А галоўнае — каб падданьня ўбачылі, ведалі сваю гаспадыню, яе ўменне ўсё помніць, лічыць, каб вайты, ключнікі не ўздумалі красці ў яе, бо найменш баяцца граху, калі трэба ўзяць тое чужое, што дрэнна ляжыць; гэта Алена ведала яшчэ з маскоўскага вопыту; кралі нават у грознага вялікага князя, Гасудара ўсяе Русі, і баяры, і пад'ячы, пісары, стольнікі, і канюшыя. У яе не павінны красці — так вырашыла. А для гэтага памагала бедным. Многа скарбаў раздала на рамонт праваслаўных царкваў, манастырам, і манакі, святары маліліся за яе. Войцах Табар шыпеў: мацце вялікай княгіня грэчаскую веру!

А на каталіцкія манастыры Аляксандр ахвяраваў скупа — на войска не хапала.

Па вясне Алена ўпадала на ўсход ад Замкавай гары-мясціну, якая называлася Поплаў. Высокі бераг Вілейкі. Маляўнічыя дубровы, бярозавыя гаі. Яна ехала туды на павазцы, а там гуляла пехатою, часцей з Ксеняй, але здаралася, што і з мужам. У далечыні ад людскіх вачэй, у лесе, яны паводзілі сябе, што дзеці. Вялікая княгіня магла разудца і прабегчы на траве, радуючы Аляксандра. А потым падбегчы, павіснуць у яго на шыі і пацалаваць.

— Алекс, я кахаю цябе.

О, якое гэта было шчасце, такі пацалунак

пад бярозамі і такое прызнанне! Нямногія каралі перажылі такія радасныя хвіліны.

Прайшлі дубовы гаі. Спыніліся на краі шырокай палыны: з трох бакоў лес, з чацвёртага — Вілейка, далей Вілія, паміж імі луг у майскай квецені. Пасярод палыны невялікі маёнтак — Макруцы называлі яго віленцы.

— Якая прыгажосць, Алекс, — сказала Алена. — Я хацела б тут жыць.

Праз колькі дзён Аляксандр падарыў жонцы Макруцы, купіўшы маёнтак у мясцовага шляхціца за выгодную для таго цану.

Паехалі ў сваю вотчыну. Зноў гулялі, як дзеці. Але і ў забавах Алена не губляла практычнасці: задумы яе заўсёды здзіўлялі і Аляксандра і Сапегу — шырокія, па-сапраўдному каралеўскія. Алена сказала з расшчасцю гаспадыні:

— Мой вялікі князь! Мы збудуем тут летні палац.

На другі ж дзень у Поплаў, да падножка Гуры разам з вялікай княгіняй прыехалі

італьянскія архітэктары, якія будавалі ў Вільні Бернардынскі манастыр і касцёл.

За два гады (усяго за два!) вырас цудоўны палац, які захапіў мастакоў Вялікага Адраджэння.

Каб Алена напрасіла зорку з неба, Аляксандр напэўна дастаў бы і яе. Пра такое незвычайнае для найвышэйшых асоб каханне ведалі паны, каталіцкі клір, стараліся злучыць каханых духоўна — адной верай, але разам з тым баяліся такіх дзеянняў у адносінах да вялікай княгіні, якія маглі б не падабацца ёй і іхняму ўладару.

Нават Войцах Табар, намеснік папы на літоўскай зямлі, вымушаны быў таіць сваю нянавісць да адукаванай схізматычкі.

Ксюта з радасцю паведаміла вялікай княгіні, што праз два дні прыедуць з Ашмян маці Міхаіла Стругі і дзядзька — сватаць яе. А Марфа з'явілася страшэнна ўсхваляваная, ніколі яшчэ Алена не бачыла сваю карміцельку і няньку, заўсёды спакойную, разважлівую, такой спалоханай і разгубленай.

Алена нават з пэўным смуткам падумала, што яе маці не так спалохалася і не ўсхвалявалася, праводзячы яе ў далёкую дарогу з невялікай надзеяй калі-небудзь пабачыцца. Помніла вялікая княгіня Соф'я сябе, Зою Палеалог, якая ў такім жа ўзросце ехала з цёплага Рыма ў халодную Маскву? Помніла, казала пра гэта. Але не помніла маці сваю, не маці праводзіла яе — дзядзька, а таму і не зведала матчынай трывогі. Увогуле Соф'я была скупая на выяўленне ласкі і пяшчоты да дзяцей, у яе была свая навука выхавання іх.

Але Алена добра адчувала яе любоў, яе цёплыню. Тут, у Вільні, больш востра, глыбока, чым там, у вялікакняжацкіх палатах, дзе яны, дзеці, не кожны дзень бачылі маці.

Больш паціваўся пасля таго, як яе малочная дачка стала вялікай княгіняй, Марфа, забывшыся на тытул, ад разгубленасці вельмі проста спытала:

— Што мне рабіць, Аленачка?

— Прымай свата, нянька. І сваццю будучую. І будзь баярыняй.

— Ой, Алена Іванаўна!

— Ксюта ж назвала сябе баярскай дачкой.

— Гэтая Ксютка-малютка ў магілу мяне загоніць. Не пражыву я, калі яна выйдзе за іхняга.

— Ах, нянька, нянька, такая доля матак.

— Мانیць я не магу, вялікая княгіня. Грэх гэта.

— Не трэба маніць. Я раблю вас баярынямі.

— Ой!

— Не палохайся, Марфа. Вы заслужылі.

Нянька і пакаеўка жылі там, дзе ўся прыслуга — на першым паверсе, за кухняй, праўда, мелі прывілею — жылі ў асобным пакоі.

Са згоды вялікага князя — хіба мог ён адмовіць горача каханай жонцы? — Алена на другі дзень перамясціла Марфу і Ксеню на другі паверх, размясціла ў пакоі, па-княжацку абстаўленыя, недалёка ад сваіх апартамантаў, так, маўляў, ёй зручней — растлумачыла Аляксандру, хоць ён, калі даведаўся, што да Ксюты прыедуць сваты, здагадаўся пра сапраўдны жончыны намер. І ўхваліў яго: адукаваная служка, прыгожая руская дзяўчына выйдзе замуж за шляхціца, католіка, прыме яго веру.

Іван Сапега ледзьве не самлеў, калі даведаўся пра такое перамяшчэнне. Але біскуп яго

заспакоіў. Табар лічыў, што згода Ксені прыняць каталіцкую веру — гэта бадай крок самой Алены ў тым жа кірунку: без яе, маўляў, згоды служанка не зрабіла б гэтай святой дзеі.

Бацька Міхаілы Сазонт Струга быў воінам караля і вялікага князя Казіміра, вызначыўся ў колькіх бітвах за маскавітамі, татарами, рыцарамі. За гэта Казімір даў яму званне шляхціца, кавалак зямлі і права яго дзецям мець камандныя пасады ў войску. Ад ран Сазонт памёр. Два сыны, выконваючы бацькаў завет, служылі ў войску. Гаспадарку вёў бацькаў брат Кузьма, стаўшы пасля хрысціянства Казімірам. З маці жаніха Домнай — Дамінікай, якая за нейкія восем гадоў сярод праваслаўных наўрад ці стала каталічкай, ён меўся прыехаць у якасці свата; каму чужою такую высокую місію — ехаць у вялікакняжацкі палац — не даручылі.

Алена сказала Марфе і Ксені:

— Калі прыедуць сваты, трымайцеся баярынямі. Багата частуйце. Скажыце мне. Але калі я зайду, не кланяйцеся, не выдавайце, хто я. Я пагляджу, паслухаю і... пайду. Дай Бог згоды вам.

Ксютка ўскочыла ўся ў агні. Без паклонаў.

— Прыехалі.

Вялікая княгіня адзела простыя рускія ўборы — хатнія. І не адразу — можа, праз гадзіну, увайшла ў пакой новых баярынь. Убачыла, што Марфа спалатнела, а Ксюта... чырваня, здавалася, вось-вось спаляціць яе. А сват ад рускага мёду быў у стане, калі мужчыны паводзяць сябе, што п'яныя зайцы.

— Вы не думайце... Мы ого! Першыя людзі ў ключы. У нас князь Кішка быў у гасцях. Бацька Міхаіла быў герой, якога не ведала ні Літва, ні Польшча. Сам вялікі Казімір абняў яго пасля бітвы пад... — дзе — не здолеў успомніць, кінуў Алене: — Ідзі, красуня, выпі з намі.

Алена выпіла, сказаўшы адно:

— За маладых.

Калі выйшла, Домна-Дамініка спытала ў Ксені:

— Хто гэта — твая сяброўка?

Ксеня, грэшыная душа, не стрывала:

— Гэта — вялікая княгіня.

Маці жаніха самлела. Сват пачаў заікацца і... заікаўся пасля цэлы тыдзень, з чаго Ксеня кпіла шмат гадоў, веселіла Алену расказам пра ашаламленасць свекрыві і дзядзькі.

Марфа не хацела ісці на хрысціянне дачкі.

Алена парайла пайсці. На вянчэнні і ёй хацелася прысутнічаць. Стрымалася. Не, не пойдзе яна ў рымскую царкву!

Пасяг маладой вялікай княгіня дала такі, што Міхаіла Струга з дробнага шляхціца адразу ператварыўся ў сапраўднага пана. І вялікі князь даў яму баярскае званне: а як жа! Жанаты на баярыні! Міхаіла ўзначаліў усю ахову замкаў.

Каралева Альжбета Ракушанка не дачакалася, калі сын прыедзе ў Кракаў, прывязе паказаць маці нявестку. У польскай сталіцы пра вялікую княгіню літоўскую хадзілі легенды, самыя неверагодныя і супярэчлівыя. Адны з тых, хто прызджалі з Вільні, казалі: прыгажуня, якіх мала ў свеце. Другія выказваліся стрымана: жанчына як жанчына. А былі і такія, што бэсцілі, пераважна клірыкі: пачвара, фанатычка, паганка, а не хрысціянка. Распалілі цікаўнасць.

І Альжбета паехала ў Віліню сама, не зважаючы на свой ўзрост. Не адна. З сынам Фрэдэрыкам, кардыналам Кракаўскім, з дзвюма дачкамі.

Аляксандр і Алена паехалі ажно пад Руднікі сустраць вяльможных гасцей. На зялёнай палыне пастроілі воінаў у парадным убранні; рыцарскія папругі, кукарды, зброя слапілі вочы пад яркім чэрвеньскім сонцам. Пасцільлі ярка-чырвоную дыявановую дарожку. Чакалі доўга. Змарыліся.

Нарэшце на ўзгорку немалы канвой узяў пыл. Але тут жа канвой адстаў. Зазябла на сонцы золата каралеўскай карэты. Магчыма, каб не ўзімаць пыл ці ад стомы, шасцёрка коней апошняй паўварсты ішла ціхім крокам.

І гэтыя нейкія дзесяць хвілін здаліся Алене самымі доўгімі. Дагтуль яна была зусім спакойная, жартавала з мужам, з панамі, нават з "лепшым сябрам" сваім біскупам Табарам, а тут раптам расхвалялася.

Аляксандр пачуў яе хваляванне. Каб супакоіць, узяў руку жонкі, прасякнуты ўдзячнасцю ёй.

Карэта спынілася каля самай дарожкі. Слуга адчыніў дзверцы. Але не адразу з яе выйшла каралева-маці — зацяклі ногі. Слугі высадзілі яе пад ручкі. Грузная, цяжка адзетая ў спіку старая жанчына. Алена пашкадавала свекрыві, паспачувала ёй. Не дзіва такая паўната: семярых дзяцей нарадзіла. Але тут жа з нейкім новым пацудам падумала пра сваю маці: пляменніца візантыйскага імператара нарадзіла васямьрых, аднак — во дзівосы! — у свае зорак два гады надавчэй гнуткая, — што дзяўчына.

Каралева ішла побач з кардыналам, чырвоная мантыя яега злівалася з колерам дарожкі. "Яшчэ адзін пакупнік", — ужо бадай з іроніяй падумала Алена. Сама яна адзела рускі летнік з залатымі гузікамі ад шы да ступнёў ног, у ім было прасторна, нядуша — шоўкавы, лёгкі; вецярок астуджваў маладое цела, і Алена нават не пацела, як ўсе іншыя, толькі паружавела ад сонца.

(Працяг на стар. 14-15)

БІБЛІЯТЭЦЫ — 70!

70 гадоў споўнілася адной са старэйшых бібліятэк рэспублікі — Віцебскай абласной. Яе бібліятэчны фонд налічвае звыш 800 тысяч кніг, сярод якіх нямала рэдкіх. Бібліятэку наведвае каля 45 тысяч чытачоў. Пастаяннымі тут сталі сустрэчы з пісьменнікамі, чытацкія канферэнцыі, штокартальна выдаецца бібліяграфічны ўказальнік "Віцебская вобласць".

На здымках. Будынак Віцебскай абласной бібліятэкі.

У чытацкай зале.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

РЭДАКТАР-
ВЫДАВЕЦ —
МАКСІМ ГАРЭЦКІ

А спрычыніўся класік беларускай літаратуры да выхаду грамадска-палітычнай і літаратурнай штодзённай газеты "Наша думка", першы нумар якой пачынаў свет у Вільні 75 гадоў назад — 24 снежня 1920 года. Усяго выйшла 27 нумароў, апошні пазначаны 8 ліпеня 1921 года.

На старонках "НД" адлюстроўвалася палітычнае жыццё, эканамічнае становішча працоўных Заходняй Беларусі, якія апынуліся пад польскай прыгнётам. Як і патрабаваў статус выдання, не былі абдзелены ўвагай пытанні літаратуры. У прыватнасці, сам рэдактар-выдавец выступаў з апавяданнямі і публіцыстычнымі артыкуламі пад псеўданімамі А. Мсціслаўскі, Дзед Кузьма і інш. Сярод аўтараў газеты былі І. Дварчанін, К. Лейка, І. Канчэўскі, М. Краўцоў, Л. Родзевіч... Закраналіся пытанні развіцця тэатра, выяўленчага мастацтва, друкаваліся творы фальклору.

"ПРАЛЕСКА", N 11

"Відавочна, пераход да якасна новай дашкольнай адукацыі немагчымы без удзелу бацькоў, сям'і. Новы змест патрабуе і новых форм, відаў і профіляў яслю-садоў. Іх стварэнню надаецца асабліва ўвага і падтрымка на ўсіх узроўнях. Аднак пажадана не ператварыць гэты працэс у бодзі-арт — мастацтва роспісу свайго цела, што паходзіць са старажытнай Палінезіі. Надаючы належную ўвагу знешняму выглядзе, варта найперш падумаць пра "душу і галаву", іх напоўненасць і прызначэнне, каб не стварыць дзікавата-сучасны варыянт, яшчэ чейкай назвы або з яым. Будзем помніць, што за ўсім гэтым знаходзіцца канкрэтнае дзіця. "Асоба", — так разважае аб задачах сучаснага выхавання ў чарговым нумары часопіса "Пралеска" яго галоўны рэдактар А. Сачанка.

Д. Дубініна выступае з артыкулам "Развіццё выразнасці маўлення ў старэйшых дашкольнікаў". Прапануецца ўвазе чытачоў рэкамендацыйны артыкул "Літаратура, якая вам дапаможа". У "Бібліятэцы" "Пралескі" — дапаможнік для бацькоў трох-шасцігадовых дзяцей, складзены Л. Царовай. Змешчаны таксама "Загадкі-жарты" У. Мацвеевіч, вершы І. Пашкоўскай, "Фізікультурная гульня-карагод" Л. Місько, "Гусі-гусі", артыкул З. Куставай, Т. Фаменкі, В. Юбка "Залатнікі народнай мудрасці".

Да 65-годдзя з дня нараджэння У. Караткевіча — артыкул А. Марціновіча "Ключ ад агульнага дома" і казка У. Караткевіча "Кацёл з каменчыкамі".

Калі мне прыходзіцца чуць, што беларусы — матрыярхальная нацыя, я скептычна пасміхаюся. Скарыстоўваючы набыты сусветнай фемінізацыі, з гонарам гавораць пра духоўны подзвіг беларускіх жанчын ад Ефрасінні Полацкай да Ларысы Геніюш, адэпты прыўкраснай паловы чалавечтва забываюць, у якой краіне жыўць. Беларускі мужчына дзеля жанчыны гатовы амаль на ўсё, асабліва што датычыць духоўных подзвігаў. Пешкі ў Іерусалім схадзіць? Калі ласка. Па Сібіры неабдымнай праехацца (такой бяды, што ў закратаваным вагоне)? Удасканалвайцеся, прасвятляйцеся духоўна, а мы вас потым абагаўляць будзем. Калі ж справа заходзіць аб якой-небудзь непасильнай працы, скажам, адну з чатырох улад узначаліць, у ганаровых прэзідыумах пасядзець — тут вы, жанчынкі, пачакайце, не жаночы гэта занятка. Не ў Пакістане якім-небудзь жывём, самі справімся. Шмат у нас жанчын — навукоўцаў, а колькі з іх — акадэмікі? Маём паўтара дзсятка народных пісьменнікаў — і ніводнай народнай пісьменніцы. Кажуць пра дыскрымінацыю жанчын у азіяцкіх краінах, а Зульфія-то ў іх была! А ў нас лядашчую дзяржаўную прэмію атрымаць, якой на

Ніна Аксёныч. Споведзь арабіны. Вершы. Мн., "Мастацкая літаратура", 1995.

касметыку адну й хапіла б — і то праблема. Жанчыны ў нас як нацыянальная меншасць, а меншасцям трэба дапамагаць і рабіць выгляд, што яны з асноўным этнасам — нароўні. Жанчыны й самі імкнуцца да пэўнай аўтаноміі ў літаратуры. Узвільчаюць беларускіх гераінь, пішуць вершы, паэмы ды раманы пра Рагнеду, Барбару Радзівіл, Цётку. Ды творы іх па звыклай завядзёнцы часцей рэцэнзуюць паплечніцы. Асмелюся парушыць гэтае няписанае правіла.

Кожны па-свойму шукае сваю сцежку ў краіну паэзіі. Хто асцярожна, вобмацкам, хто "следам за дзедам", дыхаючы таму дзеду ў патыліцу. Хто — як са стромы ў вір ныраючы, не зважаючы на вышыню і перасцерагальныя воклічы. Ніна Аксёныч, падаецца, належыць да апошніх, пішучы пра паэта як пра "пасрэдніка паміж зоркамі ў Сусвеце", які праз "самазабыццё душы" вычувае мелодыі космасу.

З вершаў Ніны Аксёныч пачыналася мая праца ў часопісе "Роднае слова". Упершыню рыхтаваў я да друку чужыя радкі, спрабуючы напоўніць новым зместам пазычную рубрыку. З таго часу заўсёды ўважліва прачытваў вершы паэты, што не вельмі часта сустракаліся на старонках перыёдыкі.

Першае, прыемнае ўражанне ад зборніка "Споведзь арабіны" трымалася на

творах, якія не здзіўлялі арыгінальнасцю, але мелі свой, настроены на рамантычных фарбах настрой: Над зарой ліловым вадаспадам Пралілося неба на траву. І рака замроілася садам, Лёгенька ўздыхнуўшы на плыву.

Ці то белым полымем аблогі Прыляглі на вербах, лязняку, Запалішы мройныя аблогі, Ручнікі спусцішы у раку.

Ці то водгук зоркавага шляху, Вечнасці прызпальнае "люблю" Ахінуў мелодыямі Баха І абняў заспаную зямлю.

Ой туманы, белыя туманы — Мары-мроі золкавай зямлі... Быццам дух, нябёсамі абраны, Коні над вадою палылі.

Але чым далей я ўчытваўся ў кнігу, тым болей адчувалася ў душы нейкае раздваенне, быццам вершы пісаў не адзін чалавек. Уперамешку з "застылым дыханнем галін" (пра зімовыя дрэвы) скрыгатнулі, як ваганеткі па ржавых рэйках, нейкія "рытмы камп'ютэрных фраз". Поруч з вершамі-карацелькамі, што не прэтэндавалі на высокую паэзію, але, тым не менш, гучалі ёмка й запамінальна ("Навекі паслы Маёй Беларусі Для лета

"ТРЭБА ПЕРАКЛАДАЦЬ СЭНС"

Публікацыя рамана аўстрыйскага пісьменніка П. Зюскінда "Парфума" ў часопісе "Крыніца" (NN 7-9 за 1995 г.) не прайшла незаўважна. Хтосьці ўбачыў у творы найперш займальны дэтэктыўны сюжэт, для кагосьці ён меў інтарэс пазнавальны, іншыя маглі звярнуць увагу на філасофскі падтэкст. Мяне асабіста твор уразіў сваім непаўторным моўным каларытам. У такім ракурсе і адбылася наша гутарка з перакладчыкам Васілём СЕМУХАМ.

— Калі вы ўпершыню прачыталі раман Зюскінда і якім было ваша чытацкае ўражанне?

— У 1991 годзе. Твор ашаламіў і быў прачытаны запоем; запоем, у адзін прысест, за тры месяцы і быў перакладзены. Перакладзены толькі сабе і бліжкім сябрам, бо з самага пачатку я ведаў, што апублікаваць яго кнігай немагчыма — няма такога выдавецтва, якое заплаціла б аўтару валютай. Проста маё шчасце, што знайшоўся У. Някляеў з яго "Крыніцай", рызыкай і добрымі хлопцамі ў рэдакцыі, якім гэты твор дапаў да сэрца; і яшчэ дзякуючы журналістцы В. Чаркасавай, якая ад шчадротаў душы расстаралася мне гэтай кнігі недзе з самой Германіі.

Зрэшты, я не наракаў бы на долю, калі б раман застаўся неапублікаваны, бо, паўтараю, перакладаў яго толькі самому сабе і сваю долю кайфу атрымаў ад працы, калі спрабаваў рэалізаваць рэшткі назапашанага моўнага матэрыялу, які застаўся пасля перакладу з Мана і Гесэ, і шкада было б, калі б дабро на глум пайшло. А "Парфума" вельмі прыдалася, яна — як бы кропка над "і", як бы заключны акорд у дуэце "Доктара Фаўстуса" і "Гульні шклянных перлаў".

Вось і ўся гісторыя, калі, вядома, выключыць з яе тое, што і чытаў і перакладаў, разявіўшы рот ад здзіўлення. І што ці не найбольш чаруе ў такой звышсур'эзнай літаратуры — гэта ледзь улоўны налет нематэрыяльнай духоўнай іранічнасці, без якой творы не былі б мастацтвам. Але пра гэта павінна быць асобная гаворка, да якое я не гатовы, як не гатовы гаварыць пра беспраграмную музыку ці пра тое, што ў перакладзе дасягаецца не розумам і веданнем, а інтуіцыяй. На гэта ў мяне слоў няма.

— Ці задавальняе вас як прафесіянала рускі перакладны варыянт?

— За "прафесіянала" дзякую. У перакладзе, па-мойму, прафесіяналаў няма, ёсць больш-менш напрактыкаваныя, спанатраныя, насабачаныя дылетанты. Гэта не абраза, гэта пахвала, якое я звычайна бы сабе. Бо калі вы бачыце, чаго перакладчык дасягнуў, дык сам ён, перакладчык, выдатна ведае, дзе ён схібіў, не дацягнуў, дзе замаскаваў сваю бездапаможнасць — і ад гэтай бездапаможнасці свет не мілы.

Руская калега Э. Венгерава — мая аднакурсніца па вучобе ў Маскоўскім універсітэце; нельга было не прачытаць, бо ў душы заўсёды жыве нейкая раўнівасць да аднакласнікаў, цікавасць да іх поспехаў і, вядома ж, не хочацца быць горшым за тых, каму калісьці быў роўняй, з кім жыў у адным інтэрнаце і сачкаваў з лекцыяй. З многімі пазней я ніколі не сустракаўся, але заўсёды адчуваю да іх любасць, як бы нават роднасць, і пацудзе гэта тым большае, чым большыя ў іх поспехі. А Багатыроў, А. Карэльскі — перакладчыкі паэзіі Рыльке, Ратгаўз — перакладчык і вядомы лінгвіст. Саша і Марыета Чудаковы, — Чэхаў, Маякоўскі, Булгакаў няпоўныя без іх даследаванняў. Працы іх могуць падабацца ці не падабацца, але хваліць альбо крытыкаваць іх публічна я не магу ўжо хоць бы за адно тое, што яны мне дарагія праз нашу мінулае.

Чытанне іх перакладаў заўсёды правакавала на слаборніцтва. У гэтым — вельмі мілы шарм.

І рускі пераклад "Парфумы" мяне задавальняе (ён, дарэчы, мае назву "Парфюмер"). Ён зроблены дыктоўна, у строгім суладдзі з ужо ўсталяванымі прынцыпамі рускага перакладу наогул. Пра гэтыя прынцыпы, іх становішчы і негатывнасць можна было б пагаварыць, але на гэта трэба мець права, якога ў мяне няма як у носьбіта мовы беларускай. І толькі

вельмі-вельмі нямногія магутныя знаўцы абедзвюх моў альбо поўныя невукі могуць даць канчатковы вырак пра магчымасць разумнага мыслення на мовах англійскай і рускай і непрыдатнасць беларускай.

Адно відавочна. Цэлымі пакаленнямі лепшыя рускія перакладчыкі змагаюцца з заганнай традыцыяй "акадэмічна гладкай, правільнай, ізяцкай рускай мовы", якая нівеліруе чужыя аўтараў настолькі, што бывае цяжка адрозніць Дзюма ад Агаты Крысці, і ўсё ж разбурыць стэрэатып не ўдаецца. Асабліва сёння, калі голас самабытных, непаўторных перлаў-перакладчыкаў глухне ў хоры адэптаў маскультуры, якой непатрэбны пераклад як мастацтва, якой патрэбны кніжныя развалы на вуліцы з моднымі, ходкімі, кідкімі кніжкамі, якія даюць неблагія грошы выдаўцам. Сёння іх на вуліцах — мора.

Раман Зюскінда, зрабіўшыся бестселерам на Захадзе, — твор глыбокай філасофскай прадуманасці, прыдатны, тым не меней, для чытання ў трамваі. Можна, гэта — геніяльны ход, прыём аўтара. Рускі пераклад, на маю думку, нічым не супярэчыць гэтай якасці арыгінала. А пераклад так званая "канцылярыту", да якога руская мова выдатна прыстасаваная, выклікае ў мяне шчырую зайздрасць.

— Што найцяжэй далос пры перакладзе?

— Дакладна не памятаю, але думаю, што, як заўсёды — канцылярыт (дзеля зручнасці ў ўключоў у гэты тэрмін "ізяцкую кніжную словеснасць", якая жыве, як той месяц, чужым святлом, страціўшы сваю этымалагічную прыроднасць, робіцца той "прелестью", у якой гучыць толькі боскае характава, а тое, што ад д'ябла — пре-"лесть" — ёю ўжо забыта, зацёрта). Я ніколі не казаў і не кажу, што канцылярыт у мове — абсалютнае зло. Ён патрэбная, неад'емная стыльвае плынь любой мовы. Ён — таксама моўнае багацце, але толькі тады, калі "ўпрыгожвае" яе, а не разбурае, не абсурдабіць яе вычварнымі наватворамі, не прышчэпляе, не ўжыўляе ў яе чужароднае замест свайго, арганічна ўласцівага, з улікам законаў лексікалогіі, сінтаксісу, марфалогіі, стылістыкі, законаў словаўтварэння.

— У гэтым шмат не проста каларытных слоў-дыялектызмаў, але і вашых

— буслы, для восені — гусі...”) трапляліся (у неблагіх увогле творак) радкі паспешлівыя, нібы ў паліраваным сталі негабляваная дошка: “Так сыходзіць неба ў адначасе Перад біблейскім ядзерным канцом...”

Зазірнуў у аўтабіяграфічную нататку: “... нарадзілася ў вёсцы Аятчын Жыткавіцкага раёна... скончыла педінстытут, аспірантуру... Кандыдат філалагічных навук”. Навуковец зрэдка перабівае паэта?

Але ў той жа нататцы ёсць і іншае азначэнне: “мастачка-аматар”. Гартую кнігу, спадзеючыся напаткаць нацюрморт ці пейзаж. Верш “Сакавіцкія воды” пачынаючы чытаць, прыгаварваючы раннюю вясну на палотнах улюбёнага В. Бялыніцкага-Бірулі.

...І змыецца ўсё, што блела
Скаванаму целу зямлі.
Адродзяцца нанава смела,
Як першынец, глянуць палі.

А воды, вясеннія воды
Не змоўкнуць —
Свой знойдуць працяг:
Прыроды жаданія роды
Уздыць пралескай жыцця.

(Падкрэслена мной. — М. С.)

Параўнанне палёў з першынцам штучнае, нацягнутае: Як могуць роды ўзысці пралескай? Унутраная рыфма яшчэ больш падкрэслівае недарэчнасць.

У кожнай паэзіі існуюць небяспечныя рыфмы, на іх ужыванне не шкодзіла б наклаці строгу забарону. У расійскім вершатворстве гэта асломныя “берэзы-слезы-грэзы”, “кровь-любовь”... (Хрэс-

таматыйны верш І. Севяраніна “Классические розы” выратоўваюць толькі радкі малавядомага паэта Мятлева, скрадзеныя і прысвоеныя “ананасна-шампанскім” каралём паэтаў: “Как хороши, как свежи были розы, Моей страной мне брошенные в гроб”). У беларускай паэзіі варта было б забараніць рыфмы “сонца-бясконца-ваконца”, “Беларусі-гусі”, “Радзіма-адзіна”... Ужытыя нібыта й да месца, яны, як калісьці штамп “сделано в СССР”, сігналізуюць аб не зусім добрай якасці вырабу. Іншая рэч, калі над вершам стаіць пазнака-індульгенцыя “паводле народнага”. Тут ужо мусіць прыціснуць імпат самы мондры крытык — фальклор шліфаваўся вякамі, а калі і зімправізавала трохі бабулька на свой мясцовы лад, — з песні слова не выкіне. Ёсць і ў Ніны Аксёнчык твор пра гусей, што ніяк не патрапяць даляцець да родных краёў: Ой, ляцелі гусі
Ой, да Беларусі.
Дылі не даляцелі —
За Дунаем селі.

Што ж вы, мае птахі,
Землю сіраціце?
Што ж да гнёздаў-дахуў
Бойей не ляціце?

Гусі на даху? Відачы, збыталі свае гнёзды ў прыбрэжных зарасніках з буслінымі. Але гусі — істота загадкавая, ад іх шмат чаго можна чакаць. Вунь аднойчы нават Рым уратавалі. А мо гэта своеасаблівы палескі каларыт? Мост пад Жыткавічамі, кажуць, у чыстым полі больш за дзясць гадоў будавалі, усе

падарожнікі дзіву даваліся. А потым Прыпяць пад мост, як наравістага каня ў аглоблі, заганялі.

Ды агрэхі і ў класікаў сустракаюцца. Хто з нас са школьнай лаўкі не ведаў на памяць радкі лепшага паэта савецкай эпохі: “Партия и Ленин — близнецы-братья...” Але ж партыя жаночага роду, як яна магла быць братам самаму чалавечнаму чалавеку?

Адна з самых падступных спадужнікаў паэзіі — публіцыстыка. Незаўважна ўваходзячы ў давер, яна частку выступае верш, штучна падымаючы яго тэмпературу. Трэба мець талент, каб і на эмацыйным перападзе выгадаваць паэтычнае каліва. Ніне Аксёнчык гэта шчасліва ўдаецца. Трапіўшы аднойчы на студэнцкі канцэрт у Мінскім педагагічным інстытуце, я з прыемнасцю пазнаў ў добрай песні верш паэтки, надрукаваны калісьці ў “Родным слове”:
...Якой бы горкай доля ні была —
Зямля мая, ты вернасць нараджала.
Хоць і не раз з-пад белага крыла
Крывёй ваякоў ты, Беларусь, сцякала.

Гаротны твой, ды сакаліны лёс,
Як непадкупнай вернасці аснову,
Праз вісельні і вогнішчы пранёс
Святую споведзь матчынага слова.

Кім, без’языкія, у свеце праславім?
Хто нашых душ тады пачуе споведзь?
Мы песню родную ўжо плачам — не пнём...
Які нам суд гісторыя прамовіць?

Міхась СКОБЛА

уласных наватвораў. Гэтага вымагаў арыгінал ці вы, скажам так, захапіліся?

— Калі вы знайшлі ў перакладзе шмат “наватвораў”, дык гэта дрэнны пераклад. Не было і няма патрэбы ствараць нешта “новае”. Не ведаю, што вы лічыце “наватворам”. Усё, што ў перакладзе вам здалася крыху нязвыклым, яно ўсяго толькі нязвыклае, а не новае. За ўсе гады перакладчыцкай працы я “стварыў”, можа, 2-3 новыя словы, якія наўрад ці прыжывуцца ў мове. І 2-3, якія прыжыліся і шырока выкарыстоўваюцца, — называць іх не буду, бо ўжо яны не мае, а ўласнасць мовы.

Адзінай маёй задачай было, ёсць і будзе — як мага шырэйшае выкарыстанне моўных рэсурсаў. Не толькі таго, што на паверхні. І не толькі вечна рухомага, пераменлівага пласту, якім з’яўляецца лексіка. Лексіка — гэта яшчэ не мова, лексіка — гэта толькі лексіка, часта агульная для дзсяткаў моў, гэта толькі адзін са шматлікіх слупоў пад будынкам мовы. Уявіце сабе, які будзе вынік, калі толькі гэты слуп, нават дасканалы пастаўлены, станецца апорай пад будынкам мовы, на якую перакладзены мастацкі твор. Нельга перакладаць толькі слова. Слова перакласці нельга, бо слова — гэта космас, у яго можна толькі пранікнуць і нейкую частку абжыць, назваўшы яе сваім словам. Трэба перакладаць сэнс, будаваць канструкцыю новага дома з тых матэрыялаў, які ёсць у тваёй мове. Пры гэтым не забаронены і імпорт будаўнічых матэрыялаў, калі яны ўпісваюцца ў канструкцыю. А моўны матэрыял — гэта не тыя некалькі дзсяткаў тысяч лексічных адзінак, зафіксаваных у слоўніку пад рэдакцыяй К. Крапівы. Моўны матэрыял — гэта мільёны дэталюў, засвоіць іх усё аднаму чалавеку немагчыма, яны жывуць у памяці мільёнаў людзей мінулага (так, і мінулага!) і цяперашняга часу, і кожнаму адчыненыя дзверы ў гэта сховішча: заходзь, бяры, карыстайся, складай новыя і новыя камбінацыі, хай удалыя, хай няўдалыя, але арганічныя для гэтага матэрыялу.

— Здаецца, так яно і ёсць — мяркуючы нават па тых прыкладах, якія я вынісала. Вось яны: *дзіця заягліла, прымхі і немарасці, д’яблавочіна, беспаспяхнае стварэнне, спрытна сляпаная халтура, манлівае ўражанне, змарголілі яго дуці нанава, гэты працяг, апертыўны мярзоты, выдыбыць з рэчай іх думаністую душу, абалона, умлявай, адмовіўся ад намыслу, неацэнныя тайноты, тмызоўе, знежывела, пачуў сябе пэўнікам. Альбо такое: “ён прайспектаваў вялізнае поле з руінамі сваіх успамінаў”. Сапраўды, усё знаёмае, але ў новых камбінацыях, варыяцыях, паваротах, курсах... Адсюль і ўражанне моўнай раскошы, нават празмернасці яе ў асобных выпадках.*

Вы нават “пазур” выкапалі (чым пазногці благія?). А “нутроба” — хіба не наватвор?

— Наватворы розныя бываюць. Вось вам лексічны: “у пазаміццым годзе” (залетася ці пазалетася) — усе цагліны нібыта і свае, але злеплены яны па схеме чужой канструкцыі. Вось вам марфалагічны: “адначуць” (адначуць), “угнаенне падыдзіць” (падыдзіць); вось вам фанетычны (рускі): “*мая каманда ператрахавае старыя кадры*”, “*он любіт жаншчын и не ўрот*”. Усё гэта мільёны “наватворы”, прынесены нам лобнай асіміляцыяй, якая пашырае на нашу мову чароўнае “благорастворенне воздуха” адзінай і магутнай, якая (ды яшчэ англійская) толькі і здольная задаволіць “узыскацельны укус мысляшчага індывіда”. А вась вам нашыя, хатняй гадоўлі: *аповед, шрубалёт, газетная ятка*. Апошняе гучыць асабліва пікантна, калі ўгадаць, што “ятка” — слова яўрэйскае са значэннем “невялічка мясная лавачка, палатка”, якіх было прапаць на тэрыторыі яўрэйскай аселасці. Але затое, бачыце, гэта не кіёск, як у расійцаў, а сваё, “беларускае”, хай сабе да ідытызму бязгладзе. Я такіх выдумак не прымаю, але калі яны мне спатрэбныя для нейкіх мастацкіх мэт — напішу, і рука не задрывіць, як, скажам, не задрывала, калі напісаў у перакладзе кнігі Фалады “*адзінока стаячае дзерава*” — чуецца, як запаха рускай тапаграфіяй, якая запаланіла Беларусь.

Наватворы ў пазітыўным сэнсе? Давайце не будзем шукаць іх аўтараў. Аўтараў няма. Нават там, дзе аўтарства ёсць, яно можа быць аспрэчана. Прыклад вам прыклад. Калі ў мяне выдавалася кніга паэзіі Візны Бэлшавіцы, у адным вершы пра старую Рыгу ёсць такі радок: “стары дом яшчэ поўны агіднай дрыготкі”, наборшчык зрабіў памылку — “*дрыгматыкі*”. Мне заставалася толькі прасачыць, каб гэтую памылку карэктары, крыў бог, не паправілі, бо гэтая “готыка” сталася брыльянтам у вобразе Рыгі. Наватвор? Так. Аказіялізм? Так. Мове ён непатрэбны і, мабыць, ніколі гэтае слова не будзе нікім ужытае, яно толькі для гэтага, канкрэтнага гэтага кантэксту. Але ўслухайцеся — як па-беларуску гучыць дзіўна-перакручанае слова, якога ў мове не было, а цяпер ёсць у адным экзэмпляры. Можаце лічыць наборшчыка і мяне сааўтарамі.

А вась яшчэ адзін, і таксама захаваецца ў адным экзэмпляры, наватвор з вельмі багатым падтэкстам, які, аднак, праціваецца адразу, кожным беларускім пісьменнікам. Назва нерэальнай “рэаліі”, якой няма ні ў нямецкай, ні ў беларускай мовах. Герой Грымэльсгаўзэна Сімпліцысіму, прыворны блазан, дае парады пану ў паляванні: патрэбен такі паляўнічы сабака, каб меў вочы і крылы сокала і ваяўнічы запал сабакі. Дзеля гэтага прапануецца вывесці гібрид — сокала-сабаку

ці сабаку-сокала. Вось што атрымалася: “Тады я параіў палкоўніку, каб ён пакрыў сучку сокалам ці скальным арлом, як гэта робяць з кабыламі і асламі, каб атрымаць мулаў, тады ў сабакі вырастуць крылы; з такімі лавецкімі сабакамі, *сокаламі-воўшамі*, можна будзе палываць курапатак проста ў паветры”.

Ці не павеяла на вас нечым вельмі знаёмым з гэтага сярэднявечага, барочнага тэксту XVII стагоддзя? Павеяла. І дзякуй богу. Гэта якраз тое, што было патрэбна для ўздзеяння на вас гэтым “наватворам”, які абсалютна нічым не супярэчыць нямецкаму тэксту і задуме аўтара — трохі шакіраваць нямецкага чытача нязвыклі “рэаліяй”. Ён шакіраваў па-свойму свайго чытача сваім спосабам, як перакладчык — свайго сваім. Што тут перакладзена? Перакладзена тое, чаго якраз і не дае сума лексічных значэнняў скарыстаных слоў; перакладзены настрой, аўтарская ўсмешка на вашу ўсмешку. Што тут добра, што бага, — а чорт яго ведае! Добра гэта ці не, хай Бог рассудзіць і разважыць.

Але і гэта слова я не расцэнюю, як наватвор. Гэта зноў жа з засекаў беларускай мовы, знойдзена там і ў патрэбным месцы скарыстана.

І больш пахваліцца не маю чым. Хіба што толькі распрацоўкай караня *-міл-* (любоў), ад якога пайшла цэлая сямейка слоў, ужо прынятых беларускай паэзіяй і багаслоўскай прозай — *мілажаль* (любоў+шкадаванне, як рус. мило-сердце), *умілажальніца*, *мілата* (благодать, як выяўленне любові Божай, грэч. *харыс*, “Бог ёсць любоў”), *мілажальная* дзева Марыя (дзева Марыя, якая адначасова любіць, шкадуе і журбоціцца). Вось і ўсё.

Ці вымагаў гэтага арыгінал? Арыгінал заўсёды вымагае, бо яго ніколі нельга перакласці на ўсё 100 працэнтаў дакладна. З любой мовы. Паспрабуеце перакласці на рускую, скажам, радок “пасею гурочкі нізка над вадою”, і ўбачыце, што мікра-і макрасвет беларускіх “гурочкаў”, семантычнае поле гэтага слова не мае адпаведніка ў рускай мове, як у беларускай няма адпаведніка рускім “огурчком”, і перакладчыку спатрэбіцца геніяльная вынаходлівасць, каб перакласці, прычым я ўпэўнены, што ў мове сродкі для перакладу ёсць, — але знайдзіце іх!

— Пра аўтара “*Парфумы*” вельмі мала звестак. Вы не папоўніце наш сціплы запас ведаў пра яго?

— Не папоўню, бо сам нічога пра яго не ведаю, апрача таго, што напісала ў часопісе “Крыніца” шанюная Ева Лявонова.

Можа, гэта якраз і добра, калі нішто не стаіць паміж чытачом і творам. Але хацелася б ведаць. Калі што раскапаецца — надрукуйце.

Гутарыла Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

МАСТЫ ДРУЖБЫ

Я знарок назваў гэты допіс колькі моднымі словамі: “Масты дружбы”. Толькі даўней яны ўжываліся ў дачыненні да культурных сувязей з далёкім замежжам, а цяпер — з бліжнім... Але ж само жыццё дыктуе: добрае паміж суседзямі павінна жыць. І менавіта гэта яскрава пацвердзіла літаратурнае свята “Над Дняпром, Дзясною і Сожам”, якое адбылося ў Гомелі 7-8 снежня. Зноў, як многа год назад, сустрэліся на гасцінай беларускай зямлі ісьменнікі трох суседніх абласцей: Бранскай, Гомельскай і Чарнігаўскай.

На традыцыйнае свята літаратуры ў Гомель прыехалі з Чарнігава паэты Станіслаў Рэп’ях, Мікола Малы і кампазітар-песеннік Мікола Збарацкі, з Бранска — паэтэса Клава Асеева... Даволі прадстаўнічы быў і пісьменніцкі дэсант з Мінска: знайшлі час наведваць пераднавагодні Гомель Генрых Далідовіч, Сяргей Законнікаў, Анатоль Зкаў, Яўген Каршукоў і Браніслаў Спрыжан.

Без перабольшвання можна сцвярджаць, што адкрыццё міжнароднага свята “Над Дняпром, Дзясною і Сожам”, якое адбылося ў новым прыгожым будынку медыцынскага інстытута, выклікала самую жывую цікавасць у гамельчан. Яго ўрачыста адкрыў сакратар абласнога аддзялення пісьменніцкай Васіль Ткачоў. На беларускай, украінскай і рускай мовах гучалі паэтычныя творы не толькі пісьменнікаў з братніх рэспублік, — выступалі і члены мясцовага студэнцкага літаб’яднання “Пулс”. Да сэрца кожнага слухача даходзілі простыя, пранікнёныя словы аб братняй дружбе народаў-суседзяў.

Працягвалася літаратурнае свята і на наступны дзень. Адбыліся, у прыватнасці, шматлюдныя сустрэчы ў Гомельскім дзяржаўным універсітэце, у абласной бібліятэцы.

Каб сустрэцца з вядомымі майстрамі слова, прыехалі ў Гомель маладыя літаратары з Рагачова, Жлобіна, Капаткевіч і іншых месцаў. Са зразумелым хваляваннем чыталі яны свае творы, уважліва слухалі рэдактараў часопісаў “Польмя”, “Маладосць”, у прамовах якіх прагучала шмат карыснага і павучальнага. У рэшце рэшт, творчая гаворка для пачынаючых свой шлях у літаратуру скончылася даволі плённа: некалькі чалавек былі вылучаны на Рэспубліканскі семінар маладых літаратараў, які неўзабаве адбудзецца ў Мінску.

Я. ІВАНОВ

ЖЫЦЬ
ДЫ ЖЫЦЬ
БЫ ЯМУ

Менавіта так назваў свае згадкі пра А. Макаёнка, якімі адкрываецца лістападаўскі нумар часопіса "Роднае слова", С. Лаўшук. А вось Г. Шупенька ("...Гаворыце вы языком, а тэрба — душою") разважае пра лёс і творчасць Я. Скрыгана. У. Казьбрук ("Не вечна ж бура ды граза...") асэнсоўвае жыццёвым і творчым шляхам А. Паўловіча. Біблейскія сюжэты і матывы ў паэзіі У. Караткевіча — тэма артыкула А. Веці "На Беларусі Бог жыве..."

Да нечаканых высноў прыходзіць С. Суднік ("Арыйская аснова беларускай мовы"). Да пытанняў мовазнаўства звяртаецца і П. Міхайлаў ("Панарама роднай мовы, або Што такое лінгвагеаграфія"). С. Богуш выступае з артыкулам "З этымалогіі прозвішчаў".

У нумары артыкулы І. Ждановіча "Гукапіс свята", Л. Баршчэўскага "Літаратура сяроднявечча", Т. Шамякінай "Хто дзяцей мае, няхай навучае..." (міфалогія і выхаванне ў сям'і), Н. Бунцэвіч "У кожным такце падаюць лісткі, або Крыху разваг пра музычны генатып патрыятызму", заканчэнне артыкула Т. Габрусь "Пад эгідай мудрасці" (архітэктурная спадчына Віцебшчыны), уражанні М. Скоблы ад усебеларускага фестывалю народнага гумару "Што было ў Аўцюках", развагі В. Мартыненкі "Каб не анямелі душы" (бардаўская песня, С. Сокалаў-Воюш), шэраг іншых матэрыялаў.

ФАЛЬКЛАРЫСТ,
ПЕДАГОГ...

1903 г. м. Полацк.

Полацкі гісторыка-культурны запаведнік, Музей беларускага кнігадрукавання наладзілі выставу "Збіральнік духоўных скарбаў", прымеркаваную да 115-годдзя з дня нараджэння Сяргея Пятровіча Сахарава.

Гэты палачанін вучыўся ў Віцебску, Дэрпце, працаваў настаўнікам у Люцыне, дырэктарам Даўгаўпілскай беларускай дзяржаўнай гімназіі. Ён пісаў пра Усяслава Чарадзея і Еўфрасінію Полацкую, вывучаў рэлігійнае жыццё ў даваеннай Латвіі. Але галоўнай працай асветніка стала даследаванне народнай творчасці лагальскіх і ілукстанскіх беларусаў.

Акрамя згаданай выставы з уласных і прыватных збораў дакументаў, спадчына С. Сахарава была прадстаўлена на выставе "Я. Райніс і Беларусь", якая праходзіла ў Доме дружбы ў Мінску. Даследчыца творчасці знакамітага фалькларыста і педагога Марына Ліс змясціла вялікі артыкул пра С. Сахарава ў беларускай газеце "Прань", якая выходзіць для нашых суайчыннікаў у Рызе. Там жа надрукаваны і ўспаміны дачкі слаўнага беларуса — Ірыны Сяргееўны Сахаравай-Вількель.

Артыкулы пра Сяргея Сахарава і яго жонку змешчаны ў энцыклапедычным даведніку "Беларускія пісьменнікі".

Сяргей ПАНІЗНІК

Сяргей і Вольга Сахаравы. Полацк. 1903 г. Фота з альбому І. С. Сахаравай-Вількель.

НОРВІДУ

ПАЭТЫЧНЫ ЦЫКЛ
ПА МАТЫВАХ БІАГРАФІІ

1
НЕРЫТМІЧНАЯ
СЕРЭНАДА ПА ДАРОЗЕ
Ў ГОСЦІ

Я — цыяны паэт.
Я забыўся, што дождж — вада,
А не стома асенняга неба.
Што вецер — паветра,
А не стога...
Я сябе жабраку, быццам,
грошык, аддам,
Я ўпаду хуткім позіркам
за таямнічы веер.

Я — цыяны паэт.
Я варты насмешкі, як Ной,
Што каўчэг будаваў
пад бязвоблачным
небам габрэйскім.
Я забыўся, што трэба любіць гэты свет,
гэты гной,
І ў Евангелле клею свае каляровыя
ўрэзкі.
Я — цыяны паэт.
І штодзённае вашай гульні
Не запомню ніяк прадпісанняў.
І я не гуляю
Разам з вамі.

І горад свае расстаўляе агні,
Як аблогу, якую
я цэлюю вечнасць трываю.
Я — цыяны паэт.
Я ў альбомы не ўмею пісаць,
І нічога прысманга
не прысвячу я нікому.
Я — цыяны паэт.
Непатрэбныя вершы згараць.
І святло разальцецца няўрымсна
па вашаму дому.

2
ПРАМЕНАД ПАЭТА

Як соладка, калі падчас прагулкі
З маленькай пані,
сціплай і прыгожай,
Дзеля якой ты быў гатовы ўчора
Як Гамлет, з'есці кракадзіла, ці
Пісаць, як падабаецца народу,
Як соладка падчас такой прагулкі
З п'яногам незнаёмым прывітацца,
Увасабленнем вулічнага гною,
І мімаходзь сваёй заўважыць даме:
— Я хутка пазнаёмлю вас бліжэй —
Ён вельмі каларытная асоба.
І, сэрцам адчуваючы павагу
Да інстытуткі, што
збялела толькі,
Але ж ідзе, не страціўшы прытомнасць,
Шпацыраваць па чыстым тратуары,
Здымаючы свой чорны капялюш
Прад кожным жабраком і валацугам.
Так робяць дасканалыя паэты.

3
МАЛЕНЬКАЕ
ГАЛОДНАЕ ТРЫЗНЕННЕ

Павута зацягвае акно.
Гэткія фіранкі мне да густы.
Сябра мой, Арахна, ладзіць зноў
Нітку сэнсу дропку праз пустку.
Што мне да атручаных багоў,
Да таго, што трэба піць і есці...

Вечны вечар хату апавіў
І багі маўчаць, і я таксама.
На абрус самоту я праліў,
І няма каму заўважыць пляму.

Можна п'яным быць і без віна.
Мне удаецца гэта кожнай ноччу.
Пасмачкі Язонава руна
Сыплюць, сыплюць золатам у вочы.

Цемра накалыхвае фатэль.
І жанчына злоснай прыгажосці
Што жыве за трыдзець зямель,
Ключ не павярнуўшы, уваходзіць.

Як ніколі, ціхая яна,
Слухае мае п'яныя скаргі,
І сядзіць са мною даўдзіна,
Поўная спагадлівай увагі.

А пасля знікае, як прыйшла,
І няма жыцця ў маім пакоі,
І абрус злітае са стала,
Быццам плашч параненага воя.

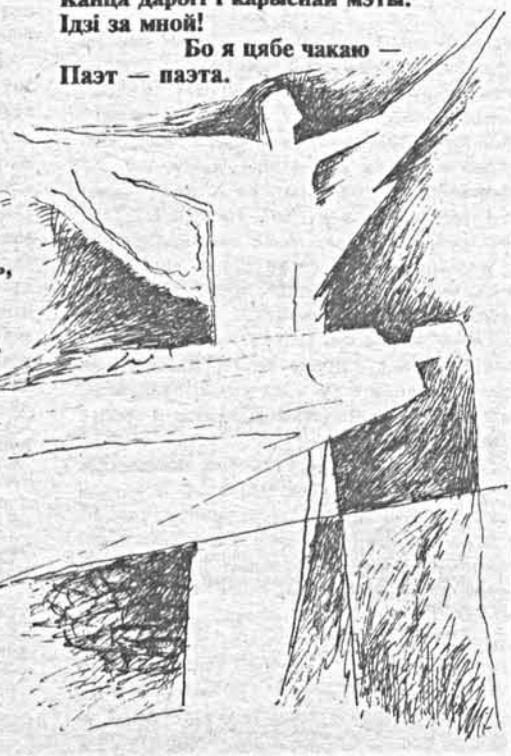
І вакол плянцэца павута,
Заплятае ўсё паветра ў хаце,
Дзе няма ні ежы, ні пітва,
Ні сяброў, ні золата, ні шчасця...

4
РОЗДУМ ПАД КУСТОМ
ШЫПШЫНЫ
(ROSA CANINA)

Сабачая ружа, мая несарваная кветка...
Мой дзікі агеньчык,
запалены Богам самім.
У белыя ручкі паненка трапляеш
ты рэдка,
Ты сходная вельмі
з няўрымслівым лёсам маім.
Трава не расце там,
дзе крочыць прывыклі натоўны.
Таму я заўсёды
іду па высокай траве.
Сабачая ружа
квітнеецца ў цэнтры Еўропы.
Пад пышным кустоўем
паэт неспрызнаны жыве.

5
VARE MECUM

Ідзі за мной!
Бо я не абяцаю
Ні Меккі, ні Эдэма, ні Чыпанга.
Бо мудрыя пайшлі за мудрацамі,
Зблажэлыя — за тымі, каму блага,
За слаўнымі памкнулі славалюбіца
За злоснымі — аматары пабіцца.
За дурнем нехта ідзе,
за душагубцам,
За д'яблам,
за распуснай Мілавідай.
А ты ідзі за мною!
Рэшткі замкаў
Пакрыюць ногі нам цагляным пылам.
Між мармуровых Артэмід і Вакхаў
Жыве Ікар,
ссівелы і бяскрылы.
Ідзі за мной!
Бо я не абяцаю
Канца дарогі і карыснай мэты.
Ідзі за мной!
Бо я цябе чакаю —
Паэт — паэта.

ПАЛЁТ КАЖАНА

Згусціліся прыцемкі — і ў паветры
замільгацела істота, якая не ўмее лё-
таць, — кажан.

Здаецца, ён заблудзіўся і выпаў сю-
ды з прадаўняй, ужо не існай, прасторы
і зараз зачэпіцца за правады, нацягну-
тыя на слупах, наштурхнецца на шчыт
будынка альбо, не ўтрымаўшыся на
вышыні, упадзе...

Аднак жа так не здараецца: быццам
зводдаль намацваючы прадметы, упіса-
ныя ў наваколлі, ён своечасова ўхліяецца
ад перашкод.

Ён рухаецца штуршкамі, і скураныя
крылы—пружкія плоскасці, на якія аба-
піраецца рух.

Як драпае цвік па шкліне, ён выпра-
меньвае востры пранозлівы гук, і людзі,
каб гэтага гуку не чуць, зачыняюць вок-
ны і дзверы, а той-сёй, дасціпнейшы, на
падворку разгортвае белую латку ткані-
ны, каб кажана злавіць.

Нічога не скажам: няўклюдны, ня-
роўны, прышыты да спратаў зямлі, неда-
лёкі палёт кажановы валодае нейкай
сваёй адвагай, нейкім сваім натхненнем,
але натхненнем гэтым кіруе змрок.

СТАРЫЯ ДРЭВЫ

Крыжы мураванай, завешанай цяж-
кім замком, бажніцы, хаціны, утуленья
ў даўніну, пагорак, дзе нешта раней
было, а цяпер зарасло дзірваном і рассы-
палася на каменне:
дзень на радзіме ў сябра, які не
вярнуўся аднойчы н і к у д ы, але які
перад гэтым мяне сюды запрасіў.

Усё на радзіме ў сябра без сябра
страта, і калі на схіле пахмурага дня
я збярўся адтуль пайсці, у бязлюдным
прагале залука прыкмецу тое, што нібы
злом прасторы, спыніць увагу маю і зда-
сца надзіва знаёмым, — старыя вялікія
дрэвы,
і я, у прадчуванні сустрэчы, памк-
нуся насустрач ім.

ЧАЧЭНСКАЯ
КУЛЯ

Жывы—не жывы, мёртвы—не мёрт-
вы, вярнуўся з чачэнскай вайны Чапля-
віч Міхась дадому з ранай крываваю
ў грудзях.

Яго лячылі ва ўсіх шпітальных, яго
глядзелі ўсе дактары, але ўсё адно не
змаглі загіць яго лютой раны.

Канчае і зноў пачынае расказваць
ён пра сваю вайну і сваю пакуту.

— Мiane параніў мёртвы чачэнец —
кажа Міхась Чаплявіч. — Раздушаны тра-
камі танка, ён быў ужо нежывы, але пе-
рад тым як навекі супацьці з зямлёй,
са слагой, з нябытам, паварушыўся, стра-
ліў, і куля, пасланая ім, напаткала мяне...

Мы слухаем споведзь свайго земляка,
свайго радака і роднімся ранаю незагой-
най з бязмежна адважным, бязмежна адда-
ным жыццю народам, з якім на вайне,
што нібыта была і нібыта не, Чаплявіч Мі-
хась ваяваў.

НАВАЛЬНІЦА

Яшчэ над зямлёю па-летняму ззяла

сонца, цягнуліся ў вабныя далячыні барозны палёў і кветкі дарылі паветру свой шчодры водар, ды ўжо, быццам зрок пачынаў недакладна бачыць, прастора нацягвалася смугою і ў крыку імклівых ластавак чуўся спалох.

Нешта ў прыродзе было не так, і, каб даўмецца, дзе яно, тое не так, я спыніўся і азірнуўся, і вось—нібы тыя малюнкi, што малявала лета, былі адно толькі маімі ўяўленнямі, а цяпер наставала сама сапраўднасць—зьямелы, убачыў: паветра трымціць і віруе, і змрок перамешваецца з бліскатнай светлынёю, і вогненныя пісьмёны крэсяцца ўсцяж...

Блізка страшэнная навалыцца, і сховаў, каб ад яе ўхіліцца, няма.

рэчыла гэтаму і не хацела, каб аб'явілася тое, апошняе, ші т о.

...Сілай апоры пераадолеўшы сілу цяжару, выкінуся на тратуар.

СПРАДВЕЧНЫ ПЫЛ

Спрадвечны гасцінец.

Людзі, калі праходзяць альбо праезджаюць па ім, быццам яны парушаюць нешта, што ўжо належыць не гэтаму дню, уздымаюць пыл.

А потым паволі знікаюць.— і пыл асядае.

лаецца: "Астало!" а хто блытаецца ў трох соснах, вітае яго: "Апостал!"

Сербскі с т у б—тубылец: выступаючы над зямлёй, нібы ступа, ён, нібы студня, уваходзіць углыбінно.

Літоўскі s t u l p a s адтуль і адсюль затуляе сваім тулавам Летува ад непажаданых наступстваў.

Беларускі с л у п лупаціцца ў наваколле, спрабуючы даўмецца, чаму ён усім слугуе, а ўсе яго лупяць, усе лупцюць.

КЛЮЧ І ЗАМОК

Алесь РАЗАНАЎ

ВЕРСЭТЫ І ВЕРШАКАЗЫ

ДВА БЕЗЗАКОННІ

Адно беззаконне народзіць другое—яшчэ бессаромнейшае—беззаконне.

І новы парадак, што меўся, калі наставалі, быць праўдай, раздвоіцца сам у сабе і, калі настане, акажацца ашуканствам;

а той, каму дасца ўлада, каб ён быў для ўсіх сваім і ўсе для яго сваімі, акружыць сябе ланцугамі ахоўнікаў і дарцаў і ўзненавідзіць сваё.

Крывое не зробіцца простым, а скрывіцца яшчэ раз.

БЕЗДАНЬ

Не краявід гэта быў і не новы горад...

Але калі я, паддаўшыся зману, перахіліўся праз край тратуара, напружанага, нібы струна, і ўгледзеў, што тоіцца там, унізе, усё стала позна ўраз.

Не краявід гэта быў і не новы горад, а—страшная чорная бездань: яна займала сабою да самага небакраю ўсе падасновы, усе абсягі і, падымаючыся да паверхні, мяне забірала ў горада і ў краявід і невідуча глядзела мне ў твар.

Нібыта пры замыканні, бліснула бліскавіца і гром прагрымеў, і проста перад сабою, на ўзроўні вачэй, я убачыў абмаленыя сколаты камень і свае рукі, якія ўчаперваліся ў гэты камень, а ён паволі і неахвотна іх адпускаяў...

І ўсё, што цяпер я бачыў і што разумеў, здалося мне раптам надзвычай знаёмым, нібы рассявятлялася мая памяць і што-сьці сцягналася мне паказаць, а сэрца пя-

Але калі я думаю пра людзей, мне прыходзіць на памяць словы, якія нібы не тлумачаць нічога:

спрадвечны пыл.

ВЕРШАКАЗЫ

ВЕРАЦЯНО

Нібы яго точыць верад, верацяно пчыруе ад цямна да цямна, а калі запальваецца лучына, то і ў часы вялікіх і мігальных ценяў, і такім чынам расце: набывае ўсё большую вагу, таўшчыню і вартасць.

Скіроўваючыся сваім верхам і нізам ў два процілеглыя канцы, сумяшчаючы і ўраўнаважваючы ў сабе два процілеглыя вектары, верацяно не западае ў неварач, а ўцягвае навакольную прастору ў віртуальную сферу свайго ўплыву.

Быццам віруе вір, верацяно верціцца адно толькі наўкола самога сябе і, "перацягваючы" разбэрсае ў спарадкаванае, няпэўнае ў пэўнае, верыць, што яно цэнтр рэчаіснасці.

І ці возьмецца хто прырэчыць, што яно не мае рацыі?!

СЛУП

Стараславянскі с т о л п ь, нібы святочны стол, прываблівае да сябе людскія *толпы*.

Украінскі с т о в п, нібы пост, "стопае" ўсіх, хто едзе і хто ідзе, і таму ён—сто, і таму ён—стоўпішча.

Рускі с т о л б стаіць пасярод дарогі, і той, хто разбівае аб яго лоб,

Ключ кліча, замок адгукаецца, ключ шукае, замок чакае, ключ ведае, замок мае, ключ то знікае, то зноўку ўзнікае, замок застаецца заўсёды на тым самым месцы.

Ключ ад усіх хаваецца, замок усім аб'яўляецца, ключ—у схованцы, замок—навідавоку, ключ уладкоўваецца ў сухім і цёплым, замок мокне на дажджы і калее на холадзе.

Ключ—клічнік, замок—пытальнік, ключ—модус, замок—атрыбут, ключ—учынак, замок—з'ява, ключ належыць мужчыне, замок—жанчыне, ключ—неба, замок—зямля.

Замок забараняе, ключ дазваляе, замок—зіма, ключ—вясна, замок—правіла, ключ—выключэнне, замок—загадка, ключ—адгадка, замок—нуль, ключ—адзінка.

Ключ бачыць, замок пазірае, ключ чуе, замок слухае, ключ—лічба, замок—слова, ключ—дзеянне, замок—выказнік, ключ—выпадковасць, замок—заканмернасць, ключ—магчымасць, замок—неабходнасць.

Ключ—смык, замок—скрыпка, і куды б, далёка ці блізка, не адыходзіў ключ ад замка, сувязь, якая іхлучыць, не калечыцца і не камечыцца, і адкуль бы, здалёк ці зблізку, не вяртаўся ключ да замка, за гэтым вяртаннем сочыць музыка іхніх узаемадачынненняў.

ЖМЕНЯ

Жменя—"меня": тое, чаго не мае, яна бярэ, а тое, што мае, яна аддае і такім чынам усталявае раўнавагу паміж парожнім і поўным.

Калі жменя бярэ болей, чым яна можа

ўмясціць, тады яна ненаежа; калі яна аддае меней, чым узяла, калі нешта ў ёй "зажымаецца", тады яна жмінда.

Жменя абмежаваная, і таму яна паўтарае адзін і той жа рух, памнажаючы яго на ўсю даўжыню чалавечага жыцця.

Жменя сее і жменя жне.
Жменя мне і жменя табе.

БАГНА

У багне, бы ў лазні-бані, баяць свой час паганскія багі-нячысцікі, і агонь апраметнай грэе яе "габінецы".

Багна багатая тым, што ёй аддае наваколле, і ўсё, што яно аддае, "габае" нагбом.

Ціхмяная, нібы ягня, багна нікога не палюае, ні на кога не нападае, аднак яе баяцца, як ганьбы, і агінаюць, нібы благое здарэнне.

Багна абагульняе ваду і сушу, і хто ўгадае, якая ў яе глыбіня, якая ў яе "гіблыня".

МЁД

Украінскі м е д найлепшая яда і мядзведзю, і людзям.

Рускі м е д насычаны, нібы ёд: ён і пяць, і гоіць.

Праславянскі м е д ь — адмысловы сродак для медытацыі.

Літоўскі м е d u s духмянілы, нібы мята.

Латышскі м е d u s ведае на памяць усе рэцэпты старой медыцыны.

Старажытнапрускі м е d d o загуслы, як медзь.

Старажытнаірландскі м а d h u — квінтэсэнцыя рэчаў, згущаны дух самой матэрыі.

Ірландскі м і d дае сілу ідалам і розум — людзям.

Беларускі мёд — нямая мелодыя, якая гучыць адно толькі таму, хто ім ласуецца.

ЧАРОТ

Чарот чарадою заходзіць ва ўрочышча Шчары, Нарачы, Нешчарды і, пабраўшы, каб дыхаць, у рот цыбуры сваіх трубак, нібы раптам заснуў ці падпаў пад чары, там затрымоўваецца.

Адной сваёй часткай чарот учаперваецца ў грунт, другою — уточваецца ў вадку, трэцій — урощваецца ў паветра, і, сам пры гэтым становячыся нечым чацвёртым, у салодкім палёце сторч галавою ўстромліваецца ў чарэнне нябёсаў.

Чарот тварыўся не на ўроку малявання, а на ўроку чарчэння, і сярод іншых квяцістых і маляўнічых рэчаў, нібы патароча, ён "вечаровы" і "чарнавы".

ПЕДАГОГ

СУМНЫЯ ВОЧЫ НАСУПРАЦЬ...

Аматары беларускага мастацкага авангарда зноўку могуць сустрэцца з творамі мастака-беларуса са Швецыі Яна КУЗЬМІЦКАГА, чья выстаўка сёлета ўжо прайшла ў Мінску. Чарговая сустрэча з творчасцю гэтага цікавага аўтара — у Гародні, у Старым замку.

Адкрыццё выстаўкі прайшло пры вялікім сцяжэнні народа, што, увогуле, цешыць. Бо творы Яна Кузьміцкага даволі нетрадыцыйныя для беларускага жывапісу і скульптуры. Гэта — асацыяцыйныя і алузіі на перажытае і пабачанае за час вандровак па свеце, у нечым парадаксальны погляд на жанчыну, мары-мроі пра шчасце, над якім цісне груз перажытых нягод... Таму на ўсіх карцінах мастака (нягледзячы на цеплыню колераў і пяшчотнага стаўлення да жанчыны) — нязменныя сумныя вочы. Вочы чалавека, які багата перажыў, але радуецца жыццю. Цешыцца таму, што дае яму Бог кожны новы дзень.

Пацярджаннем таму і маладое романтичнае каханне Яна Кузьміцкага да Алены Клеўжыц, якую мастак сустрэў у Гародні колькі гадоў таму і пакахаў. Пэўна, менавіта яна і прысутнічае на большасці карцін апошніх гадоў.

Апроч гэтага, вялікую цікавасць у прысутных выклікаюць і манатыпіі. Якія прымушаюць глядача дадумаць самому да ўжо адлюстраванага, станаўцца як бы сааўтарам твора.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ.

ВЯЛІКІ ПОСПЕХ “МАЛЕНЬКІХ ГІСТОРЫЙ...”

“Маленькія гісторыі кахання” — так называецца новая пастаноўка Берасцейскага тэатра лялек, якая апошнім часам не сыходзіць на сцэну тэатра. І хоць тэатр ніколі не пакутаваў на недахоп глядачоў, сёння праблема лішняга білета паўстала асабліва... Што ж такога надзвычайнага ва бнага вынайшлі берасцейцы? Урэшце, можа, пытанне і не зусім дакладнае. Ці так ужо варта вышукваць нешта “такое-гэтае”, каб зрабіць добры, адметны спектакль, які б працаваў не толькі на высокае мастацтва, але на глядача ды на касу? Ці недастаткова проста звярнуцца да бессмяротнага Андэрсена, падмісці да казак ягоных з чыстай душой, ладзіць-варыць дзейства са святочнасцю ў сваіх памкненнях і думках, святая верыць, што казка, як і любоў, — рэчы неўміручыя.

І патрапяць таму ў самае сэрца гісторыі кахання Свінапаса, Пастушкі і Камінара, Непакіснага алавянага Жаўнерыка — якраз персанажу тых казак, па якіх галоўны рэжысёр тэатра Зміцер Нуянцін ажмыццявіў сваю пастаноўку. І зайграюць усімі сваімі фарбамі ды аздобамі лялькі і дэкарацыі, з якімі трапятліва дэбютавала мастак Наталля Гур’ева. І будзе лёгка-ўзвышана, будзе ўсхвалявана-ўрачыста гучаць музыка кампазітара Васіля Кандрасюка, а ў дадатак да яе — дзіўныя песні на словы Р. Бёрнса ды паэтаў Сярэднявечча. Што ж, дзе музыка — там і танцы, да якіх самае непасрэднае дачыненне мела балетмайстар Людміла Зяленіна. І, бадай, залішне ўжо казаць, што ідзе спектакль на беларускай мове, да перакладу на якую сціплюю сваю руку прыклаў Ігар Сідарук. Асобныя словы ўдзячнасці — акцэрам тэатра, зладжаным ансамблям якіх менавіта й стварае чуд.

І. Х.

На здымку: сцэна са спектакля “Маленькія гісторыі кахання”.
Фота У. ДОЛЫКІНА

Надвор’е ў той сакавіцкі дзень у Гомелі было не па-вясноваму сцюдзёнае. Мяцеліца разыгралася не на жарт. Снег усё сыпаў, сыпаў. Моцны вецер падымаў снежныя віхуры.

Лідзіі Іванаўне Ржэцкай не сядзелася ў хаце мужавых бацькоў. Яна чакала дзіця, і менавіта ў гэтую непагадзь немаўля спяшалася з’явіцца на свет. Трэба было хуценька браць каня і везці жанчыну ў радзільны дом... Усё абышлося, як мае быць. Лідзія Іванаўна нарадзіла доўгачаканую дачку.

Мінулі гады. Дачка вырасла, і цяпер яна — піяністка, педагог па фартэпіяна ў Акадэміі музыкі ды Рэспубліканскім музычным ліцэі.

— Наша сям’я тады жыла ў вельмі спрыяльных умовах, — успамінае Валянціна Леанідаўна Рахленка гады маленства, — кватаравалі на гарышчы памяшкання бібліятэкі імя А. С. Пушкіна, якая знаходзілася на Кастрычніцкай вуліцы. Уважліва, ласкава, пяшчотна адносілася да мяне старэйшая сястра Таццяна, якая даглядала мяне...

Пазней бацькі Валянціны, выдомыя артысты тэатра імя Янкі Купалы Лідзія Ржэцкая і Леанід Рахленка, атрымалі кватэру. Хаця яна — з артыстычнай сям’і, але ж не было ў доме ніякай багемы. Яе бацькі цалкам аддавалі сябе мастацтву. Святой справай для іх быў тэатр. Яны выхоўвалі і Валянціну на рэалістычных традыцыях беларускага акадэмічнага тэатра. З дзяцінства яна добра ведала слаўных артыстаў Глеба Глебава, Барыса Платонава, Ірыну Ждановіч і многіх іншых, чые імёны залатымі літарамі ўпісаны ў гісторыю нацыянальнай тэатральнай культуры. Шкада, што сёння моладзь больш ведае артыстаў замежнай эстрады, чым тых, хто стаяў ля вытокаў беларускага тэатральнага мастацтва і прысвяціў яму ўсё сваё жыццё.

Валянціна памятае, як маці дзівосна грала ў п’есах Аляксандра Астроўскага. Яе зачароўвала мова Мурзавецкай — Лідзіі Ржэцкай у “Ваўках і авечках”, Шабловой у “Познім каханні”, Кручыннай у “Без віны вінаватых”. Бацькі часта бралі дзяўчынку з сабой у тэатр. Многія спектаклі, як, напрыклад, “Хто смяецца апошнім” К. Крапівы, яна ведала напаміць.

— Мой бацька граў там Гарлахвацкага, — успамінае В. Рахленка. — Калі я сядзела ў зале, ён вельмі любіў на сцэне імправізаваць, жартаваць, разыгрываць. Памятаю, у адным са спектакляў Гарлахвацкі, прагледзеўшы сваю пошту, нечакана назваў адну са сваіх карэспандэнткаў маім імем — Валянціна Леанідаўна... Цікава,

што творы рускіх драматургаў хаця і граліся на беларускай мове гучалі ў іх выкананні як у арыгінале, бо захоўваўся каларыт аўтара. Беларуская мова тагачаснага купалаўскага тэатра і сёння гучыць у маёй душы. Гэта найвышэйшая культура мовы!

У дзяцінстве Валянціна часта хварэла. Таму на сямейнай радзе вырашылі адправіць яе з бабулькай на лета ў вёску. Там яна добра харчавалася, з апетытам ела толькі што спечаны духмяны хлеб, піла свежае малачко. Спадабалася ёй жыццё ў вёсцы. І калі ўжо ў 1952-м у самой Валянціны Леанідаўны нарадзілася першая дачка, яна вырашыла паехаць з ёю туды. Але ад даваеннай вёскі засталіся толькі успаміны...

Да вайны Валя Рахленка вучылася ў 5-й мінскай школе, якая тады знаходзілася па вуліцы Леніна. Адначасова займалася ў створанай пры кансерваторыі групе даравітых дзяцей — зародку цяперашняга музычнага ліцэя. Яе педагогамі былі Аўгіння Цір, Аўгіння Зільберберг, якая ў свой час вучылася ў праслаўленай таленавітай піяністкі з Санкт-Пецярбурга Ганны Есіпавай. Разам з Валянцінай у адной групе займаліся будучыя вядомыя піяністкі Лідзія Бяссмертная, Наталля Фаміна.

У яе памяці захавалася нейкая асабліва напружанасць у сям’і ў 1937-м. Тады кожны стук у дзверы ўспрымалі са страхам. Але няшчасце іх абмінула. А потым — год 41-шы, адзіны год, калі бацькі вырашылі ўзяць дачку з сабой на гастролі ў Адэсу. Тут іх заспела вайна. Па трывозе прыпыняліся спектаклі, усе спускаліся ў бамбасховішча... Неўзабаве паводле рашэння ўрада калектыву купалаўцаў накіраваўся ў Маскву, потым — у сібірскі горад Томск, дзе артысты ўзнавілі пастаноўкі, але на рускай мове.

Валянціна тады было дзясць гадоў. Яна памятае, як уважліва сачыла за падзеямі на фронце. Але ж дзяцінства брала сваё. Яна гуляла ў валёнках у саракаградусны мароз,

разам з сябрамі коўзалася на санках. І нават тады яна працягвала заняткі музыкай. Не было праблем з інструментам, які ўдалося атрымаць напрат. Нейкі час — у 1943-м — артысты жылі на параходзе “Клім Варашылаў”, на якім тэатральны калектыв абслугоўваў насельніцтва Нарымскага краю.

І вось нарэшце Беларусь была вызвалена ад фашысцкіх захопнікаў. Восенню 1944 года разам з артыстамі тэатра імя Янкі Купалы Валянціна Рахленка прыехала ў родны горад. Ушчэнт разбіты пасляваенны Мінск немагчыма было пазнаць.

Пасля заканчэння сярэдняй школы з залатым медалём Валянціна стала студэнткай дзвюх вышэйшых навучальных устаноў — філалагічнага факультэта БДУ і фартэпіянага аддзялення кансерваторыі па класе прафесара Рыгора Шаршэўскага.

— Будучых піяністаў было нямнога, — раскажае яна. — Мы выступалі з сольнымі канцэртамі ў памяшканні музычнай школы. Я грала “Варыяцыі на тэмы Карэлі” Сяргея Рахманінава, “Карцінкі з выстаўкі “Мадэста Мусаргскага, творы майго любімага Шапэна. У мае студэнцкія гады не было запісаў, кампакт-дыскаў, магнітафонаў, не было і тэлебачання. Затое мы шмат чыталі, слухалі самую пудоўную музыку, у тым ліку ары з опер, дзякуючы радыё, патэфону, прайгравальніку.

Тры гады вучобы ў аспірантуры Ленінградскай кансерваторыі па класе выдатнага музыканта і педагога Натана Перальмана зрабілі яе сталай піяністкай. З вялікай удзячнасцю ўспамінае Валянціна Рахленка добрае стаўленне ў Ленінградзе да прадстаўнікоў Беларусі. Яна часта выступала з сольнымі канцэртамі і ў горадзе на Ныве, і ў родным Мінску. Выконвала творы Шапэна, Брамса, Франка, Пракоф’ева. Найбольш адметна ў яе выкананні гучалі мазуркі, вальсы, нацюрны Шапэна, арабескі, “Крэйслерыяна” Шумана, экспромты, Саната

Вера БАГАЛЬЯНЦ: “Я ПРЫМАЮ СУЧАСНАЕ МАСТАЦТВА ЁСУР’ЁЗ”

Калі два гады таму Эвелін Фішар, берлінскі куратар выстаў сучаснага мастацтва, наведася ў Мінск, дык аднымі з самых удалых палічыла свае кантакты з фотамастакамі. Такім чынам задума выставы “Фатаграфія з Мінска” і нарадзілася. А потым — спраўдзілася. У Берліне “Фатаграфія з Мінска” вярнулася назад у Мінск, каб 30 кастрычніка ўраціць аматараў і спецыялістаў. Яе ўдзельнікі — Галіна Маскалёва, Уладзімір Шахлевіч, Ігар Саўчанка і Віктар Кажамякін. Яе руплівец і апякун — дырэктар Інстытута Гётэ Вера Багальянц. Яна, пагадзіўшыся проста на выставе пракаменціраваць падзею, ласкава дала магчымасць задаць некалькі пытанняў.

— Перадусім я была засмучоная, — удакладніла спадарыня Багальянц, — засмучоная тым, што ў Мінску няма месца для правядзення выстаў фатаграфіі. Няма месца пастаяннага. Але падчас падрыхтоўчай работы для берлінскай выставы я адразу вырашыла вярнуць у Мінск тое, што Германія зрабіла для беларускай фатаграфіі. Мне здаецца, што для мінскіх майстроў гэта — зарад будзёрасці. А рашэнне рэалізаваць гэты праект было прынята ўжо ў першы год маёй работы.

— Памятаецца, вас уразіла выстава акцёрскіх партрэтаў Маскалёвай і Шахлевіча ў Рускім тэатры. У тым, што яны часткова ўвайшлі ў экспазіцыю “Фатаграфіі з Мінска” ваша заслуга?

— О, не. Я не брала ўдзелу ў фарманні выставы. Але маю намер прывезці ў Мінск з Германіі выставу тэатральнага фота. Праўда, запланавана гэта на 1999 год. Інстытут Гётэ ўвогуле плануе свае мерапрыемствы нашым наперад. Мы працуем па ўсім свеце. Але

вельмі важна, каб у нас былі сапраўдныя партнёры. У выпадку “Фатаграфіі з Мінска” я вельмі ўдзячна ўсім удзельнікам-фатографам, арганізатару Алене Дарашэвіч, якая заўжды паводзіць сябе вельмі сціпла і яшчэ аднаму спадару, які заўжды застаецца на апошнім плане — спадару Садко, дырэктару фірмы “Белтэхналогія і машынабудаванніцтва”. Толькі дзякуючы яму мы ўвогуле змаглі ў Мінску нешта паказаць. Ён ужо на працягу двух гадоў дапамагае выстаўляцца ў зале па адрасе Якуба Коласа, 14 дзясцям сучаснага мастацтва. Бо, пагадзіцеся, музей — гэта... музей, гэта — для работ усіх часоў і адабра-ных з цягам часу. А ў Мінску, здаецца, няма ніводнае настолькі падыходзячай залы, якая б аддавала перавагу сучаснаму мастацтву. Шчыра жадаю Беларусі як мага больш такіх спадароў Садко. Бо Міністэрства культуры не можа працаваць ва ўсіх кірунках (дарэчы, яно вельмі падтрымала нашу выставу маральна). Міністэрства культуры прапаноўвала таксама і некалькі месцаў для “Фатаграфіі з Мін-

сі-бемоль мажор Шуберта. Яна была адной з першых выканаўцаў твора беларускага кампазітара Льва Абеліевіча "Фрэска" N 1, які цалкам прывячаны трагічным падзеям Вялікай Айчыннай вайны.

Калегі адзначаюць у яе п'явучы, працяглы фартэп'яны гук, яснасць мыслення, лічаць, што яе невялікія рукі надзіва прыдатныя для яркай ігры на фартэп'яна. Аваляванне п'явучай прыроды фартэп'яна асабліва цяжкае. Валянціна Леанідаўна лічыць, што гэта аналагічна вакальнаму мастацтву. І спасцігнуць гэта асабліва нялёгка пры выкананні музыкі Шатэна.

Наогул, што такое музыка?... На погляд В. Рахленкі, гэта перш за ўсё мова, якую павінен дасканала ведаць і выказацца на ёй выканаўца, гэта адно з велізарных мастацтваў, сродак выяўлення чалавечай душы, асобы.

За сваё жыццё яна паслухала шмат цікавых канцэртаў. З асаблівай асалядай успамінае выступленні Ленінградскага сімфанічнага аркестра пад кіраўніцтвам Яўгена Мравінскага. З піяністаў вельмі любіць і паважае творчасць Якава Фліера, Эмілія Гіельса. Як чалавека, паводле прызнання самой В. Рахленкі, яе фарміравалі вялікая музыка, тэатральнае мастацтва, літаратура.

Памятаю сваю першую сустрэчу з Валянцінай Леанідаўнай. Я тады была школьніцай. Настаўніца рускай мовы прывяла ў клас прыгожую аб'явільную дзючыну і сказала, што гэта Валянціна Рахленка — студэнтка-практыкантка універсітэта, якая і правядзе ўрок. Размова ішла пра "Яўгенія Анегіна" А. С. Пушкіна. Уразіла яе эрудыцыя, цудоўнае веданне пушкінскай паэзіі. І сёння В. Рахленка называе сябе пушкінскай, ведае на памяць шмат вершаў паэта. Некалі, студэнткай, часта чытала з канцэртнай эстрады ўрыўкі з "Яўгенія Анегіна", апаваданні Чэхава... Наогул яна перакананая, што музыканты павінны не толькі ўдасканальваць тэхналагічны апарат, але і ўзагадчаць сваю душу, развіваць круггляд, мець уласны грамадскія погляды.

У яе больш за сто вучняў-выпускнікоў за амаль што сорак гадоў педагогічнага стажу. Сярод іх ёсць вельмі таленавітыя. Некаторыя закончылі асістэнтуру, некаторыя яшчэ ў юнацтве сталі лаўрэатамі міжнародных конкурсаў. Гэта, напрыклад, Ірына Юркоўская, Дзмітрый Марозаў, Аляксандр Іванюк, Бала Штайнбук і іншыя. Шмат гадоў працуе В. Рахленка ў ліцаі пры Акадэміі музыкі, закончыўшы які, выхаванцы прадаўжаюць заняткі ў яе класе — ужо як студэнты. Адзін з іх, яркі малады музыкант, лаўрэат міжнародных конкурсаў у Сіэтле (ЗША) і Барселоне (Іспанія) студэнт трэцяга курса Беларускай акадэміі музыкі Дзмітрый Марозаў, прызнаўся:

— Валянціна Леанідаўна адыграла ў маім жыцці вялікую ролю. Я вельмі ўдзячны ёй. Лічу яе вельмі таленавітым педагогам, ні на кога не магу памяняць. Спакойны, роўны, чулы чалавек, яна фактычна для мяне другая маці. Вельмі важна, што яна ўмес захавала ў вучні індывідуальнасць, умес знайсці падыход да кожнага. Цяпер яна займаецца са мной крыху інакш, чым у ліцаі, заняткі нагадваюць узаемную вучобу і педагога, і вучня. Ніколі не адчуваецца, што яна нешта навязвае. Мякка, карэктна гаворыць: "Я зрабіла б так..." І гэтая тонкая заўвага не можа не дасягнуць мэты. Яе добрае веданне паэзіі таксама дапамагае знайсці падыход да вучня. Наогул, Валянціна Леанідаўна жыве

сваім класам, музыкай. І ніколі не падкрэслівае сваё "я", не апускаецца да інтрыг, бо гэта высокаінтэлігентны чалавек, якіх вельмі мала.

Праца з кожным вучнем для В. Рахленкі — гэта вынік цеснага кантакту, канкрэтнага падыходу. Паспех вучня — гэта і яе паспех. Перамогі радуць, няўдачы засмуцаюць. Фарміраванне асобы будучага музыканта адбываецца ў яе класе звычайна з розных бакоў, як працэс творчы, зменлівы. Спачатку яе вучань павінен прадставіць на ўрок твор цалкам. Тым самым ён паказвае сваё разуменне музыкі, сваю магчымасць выказаць сябе поўнасьцю, паказаць, як валодае гукавымі тэмбрамі фартэп'яна. Але самае цяжкае — дамагчыся таго, каб раяль спяваў. Падыход жа педагога заўсёды залежыць ад здольнасцей вучня і ад таго, які твор выконваецца. Вялікае значэнне надаецца працы над драматургіяй, над выяўленнем вобразных канфіктаў. Задачу педагога-піяніста В. Рахленка параўноўвае са своеасаблівай тэатральнай рэжысурай. Дзякуючы рэжысёрскай хватцы педагога вучань бачыць у творы кампазіцыйную лінію ад прыватнага да агульнага, адчуваючы ўсё, што канкрэтна хацеў сказаць кампазітар. Выхаванне артыстычнасці ў будучага выканаўцы таксама ўваходзіць у яе педагогічнае крэда. А яшчэ, на яе думку, музыкант не павінен абмяжоўвацца сваім рамяством, мастацтва патрабуе шыраасці, сардэчнасці, умения адгукацца на іншыя.

Абраўшы прафесію педагога, В. Рахленка не заўсёды мае дастаткова часу для падрыхтоўкі сваіх сольных канцэртаў. А ў свой час, калі яна была ў выдатнай выканаўчай форме, не мела належных магчымасцей выступаць дастаткова на філарманічнай сцэне: на жаль, тады не было з боку Міністэрства культуры той зацікаўленасці ў развіцці беларускага піянізму, якая адчуваецца сёння.

А сёння ў нашай краіне таленты выяўляюць сябе больш. Таму што з атрыманнем незалежнасці Беларусі маладыя здольныя музыканты маюць магчымасць актыўна ўключыцца ў канцэртнае жыццё, выязджаць за мяжу для ўдзелу ў міжнародных конкурсах. Раней жа гэта было немагчыма без папярэдняга адбору ў Маскве: без яе літасцівай згоды фактычна ніхто з Беларусі не мог прыняць удзел у міжнародных музычных спаборніцтвах. За рэдкім выключэннем ўдзельнічалі прадстаўнікі самой Масквы, Ленінграда, дзе звычайна канцэнтраваліся і таленты з усяго СССР. Цяпер жа наша філармонія дае магчымасць маладым беларускім музыкантам іграць з аркестрам, дзякуючы гэтаму расце іх узровень. Бо, як вядома, музыкант выходзіць на сцэну, дзе набываецца прафесійная ўпэўненасць, артыстызм...

Ну, а ў класе Валянціны Леанідаўны Рахленкі таксама ідзе праца. Натхнёная, незалежная ад здольнасцей вучняў. З улікам іх творчых магчымасцей і рэпертуарных густаў. Дабратворны мікраклімат, зычлівасць — прывітаюць. Да яе ў клас ідуць вучні з самымі рознымі праблемамі. Гэты незвычайны астравок чысціні, інтэлігентнасці ўраўноўвае будучы музыкантаў ад віру праблем сённяшняга дня.

Невыпадкова клас заслужанага дзеля мастацтваў Беларусі, прафесара, Чалавека з вялікай літары Валянціны Леанідаўны Рахленкі перапоўнены. І кожны тут лічыць за шчасце вучыцца ў яе.

Вера КРОЗ

ска", але маёю мэтай было адшукаць пастаяннае месца для асталявання экспазіцыі або выстаў сучаснага мастацтва. Дарчы, думку пра пастаяннае месца падзяляе і Еханэс Клардэс, буйны арганізатар выстаў, сябра Джазэфа Бойса, які быў у Мінску ў лютым 1994 года і захапіўся людзьмі, якія руляць пра дзейнасць цэнтры сучаснага мастацтва. Ён даў мне добрую параду. Як толькі я скончы арганізоўваць свой інстытут у Мінску, дык мушу наладзіць пастаянны кантакт з гэтымі людзьмі — як з прафесійнікамі вельмі і вельмі высокага кшталту.

— Як удаецца вам пераадоляваць звычайную чалавечую спапярэдлівасць пры адным толькі словазлучэнні "сучаснае мастацтва"?

— Так, яно яшчэ не агульнапрызнанае. І не толькі ў нас, але і ва ўсім свеце. Мне не хацелася б падмешваць сюды палітыку, бо абсалютна відавочна, што ўсе сучасныя формы мастацтва займаюцца, вядома ж, сучаснасцю, і, здараецца, супрацьстаяць ёй. Мяркую, супярэчнасці, з якімі нам даводзіцца цяпер жыць, нейкім чынам у якой-кольчы форме матэрыялізацыя — і чаму б не ў мастацтве? На мяне вельмі ўражанае зрабіў ваш буйны акцёр Мікалай Яроманка, калі нагадаў, што сучаснае мастацтва, сучасны тэатр важны ўжо хоць бы тым, што ўсе класікі калісьці займаліся мастацтвам, сучасным свайму часу. Усе класікі калісьці былі дзеячамі сучаснага мастацтва! У іх былі не зусім шараговыя ўяўленні пра жыццё: згадаем лятаючых скрыпачоў Шагала... Я прымаю

сучаснае мастацтва ўсур'ез, таму што менавіта яно забяспечыць магчымасць ідэнтыфікацыі, суданясення самога сябе з часам. Асабліва важна гэта маладому пакаленню. Увогуле мне здаецца вельмі і вельмі важным, каб яно суданосіла сябе з мясцовымі імёнамі, з мясцовым кантэкстам, а не адно з заходнім ці якімсьці іншым, але — далёкім. У вас ёсць адметныя творчыя асобы. І мне здаецца, што ў выставы "Фатаграфія з Мінска" ёсць адзін паказальны момант: яе работы вельмі аўтабіяграфічныя, асабовыя. Кожны з майстроў карыстаецца ўласным фотаматэрыялам, нікому не патурае, ні з кога не "змалеўвае", а шукае, знаходзіць і мае сваё. А на заканчэнне не магу не працываць Валерыя Лабко: ён слухна сцвярджае, што ў дачыненні да мастацтва фатаграфія трэба баяцца таго, што шмат што спецыфічнае і каштоўнае, — з таго, што характарызавае культуру, фатаграфія ў гэтым месцы, у гэтай прасторы, знікне назаўжды. Будзе выштурхнута элітарным мастацтвам, проста механічным мастацтвам, інтэрпрэтаваннем фактаў, мастацтвам змяшанай тэхнікі. Для мяне самае слушнае з артыкула Лабко — апошняе: рэалістычныя вытокі, духоўнае багацце, трохмернасць фатаграфічнага часу ў злучэнні з духам мастака, каштоўнасці, спецыфічнасці і ідэі і метады "чыстай фатаграфіі" будуць прадстаўлены тымі аўтарамі, што спавядаюць метад школы, якую вызначае традыцыя. Мяркую, нацыянальная культура, яе традыцыя ўтрымлівае сваім складнікам таксама і сучаснае мастацтва.

— Гутарыла Жана ЛАШКЕВІЧ

Сустрэчы

НА МОВЕ ЛЮБАЕ ЗЯМЛІ...

Не кожнаму творцу, не кожнаму аўтару выпадае стварыць амаль народную песню. У Ніла Гілевіча ёсць такая песня — "Вы шуміце, бярозы" кампазітара Эдуарда Ханка, якую спяваць "Сябры". І, напэўна, яе адной хапіла б, каб можна было з поўным правам злучыць імя паэта з музыкай, з песняй. Аднак "Вы шуміце, бярозы" — не адзіная песня, створаная на верш, менавіта на арыгінальны верш Ніла Сымонавіча. Сабралася за доўгія гады творчасці нямала і песень, і нават папулярных песень. І аўтарскі вечар народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча ў Канцэртнай зале філармоніі паказаў, што паэт, чые вершы сталі песнямі, — больш чым проста паэт.

На вечары прагучалі 33 песні — такая вось лічба, але ж створана песень нашмат больш. І наколькі ж выйграе песня, калі яна мае не "аўтара слоў", а паэта! І, напэўна, цяжка пісаць музыку на вершы, бо Ніл Гілевіч заўсёды пісаў толькі вершы, аднак жа, калі столькі ягоных вершаў сталі песнямі, значыць, ёсць у іх таямніца. Пра яе казалі ў той вечар кампазітары, яе спрабавалі разгадаць, следам за выканаўцамі, шматлікія слухачы канцэртнай праграмы.

Дарчы, пра выканаўцаў. Напэўна, ужо значна раней меў бы права адбыцца гэты вечар: усё-такі ў цэнтры ўвагі — народны паэт Беларусі, і песні ёсць. Аднак толькі цяпер, і толькі дзякуючы намаганням і перакананню Міхала Фінберга, мастацкага кіраўніка і галоўнага дырэктара Дзяржаўнага канцэртнага аркестра Беларусі, адбылася гэтая сустрэча. Вядучая роля пры гэтым выпала, канечне, самому аркестру і яго салістам, якіх чынная падтрымала студыя "Сябры" на чале з Анатолем Ярмоленкам. Пранізліваю ноту ў канцэрт унёс дзіцячы эстрадны ансамбль "Званочкі" пад кіраўніцтвам кампазітара Валянціны Сярых.

Гучалі і старыя, і зусім новыя песні, і атмасфера ў зале была такой шчырай, такой цёплай, такой узнёслай, што было нават шкада тых шматлікіх аматараў песні, якія засталіся па-за сценамі філармоніі: аншлаг быў у поўным сэнсе гэтага слова!

Канечне, гледачы захапляліся не толькі

мелодыямі ці гошым выкананнем. Яны выказвалі сваю любоў, павагу і ўдзячнасць паэту, чалавеку і грамадзяніну Нілу Гілевічу. А потым ён і сам узяў слова, каб падзякаваць і кампазітарам, якія далі песням крылы ягоным вершам, і шматлікім выканаўцам, і ўсім слухачам, якія любяць і шануюць песню.

"Нас сёння сабрала песня. Значыць, песня трэба, як бы нам сёння ні жылося, якія б нас ні апаноўвалі настроі, — гаворыў, упрыватнасці, Ніл Гілевіч. — Вядома, мне асабліва радасна ўсведамляць, што нам трэба наша беларуская песня. Я ведаю, што мы сваёй песняй можам адкрываць усю свету наш край, зямлю нашу, народ наш. Калі хочаце, мы можам песняй заваёваць свет, але ж гэта адзінае заваяванне, якое мы прызнаём. Песняй нам трэба стукацца ў вакно таго дома, які мы называем планетай людзей..."

Паэт, як зазначыў ён сам, не збіраўся ў гэты вечар чытаць са сцэны вершы. І ўсё ж, пабачыўшы ў зале столькі маладых людзей, не ўстрымаўся і нагадаў свой невялікі верш, упершыню надрукаваны 30 гадоў таму:

Спявайце, юныя паэты,
Спяліце ў бурях пачуцця
Неўтаймаваны больш планеты,
Непераможны крык жыцця!
Магчыма, вам якраз і здзейсніць
Дзядоў вялікі завет:
Узняцца так на крыллях песні,
Каб чуў і бачыў цэлы свет!
Назло прарокам самазваным,
Што глуха каркаць пачалі,
Спявайце спевам нечуваным
На мове любай вам зямлі.
Спявайце, помнячы наземна:
Пакуль паэты будуць пець,
Не быць радзіме безымянай,
Зямлі бацькоў — не анямець!

...Актualнасць гэтых радкоў засведчылі гарачыя апладысменты.

Надзея КУДРЭЙКА

СВЯТА КРАЯЗНАУЦАЎ

Дзісеншчына — цудоўны край з маляўнічай прыродай і цікавым мінулым, якое жыве ў легендах, паданнях, у народнай памяці. Многія вядомыя ў вобласці і рэспубліцы краязнаўцы жывуць менавіта тут. Гэта Кастусь Шыдлоўскі і Аляксей Панцяпейка з Браслава, Вітальд Эрмалёнак з Мёр, Міхась Райчонак і Клімёнцій Кожан з Германавіч, Вольга Гінько з Празарок, Іосіф Заячонак і Ігар Пракаповіч з Пастаўшчыны. Яны сваёй працай унеслі вялікі ўклад у краязнаўства рэгіёна. Невыпадкова тут было вырашана правесці з'езд маладых краязнаўцаў.

Ён адбыўся 29 кастрычніка ў Шаркоўшчыне. Да яго доўга рыхтаваліся. Умовы конкурсу былі даволі жорсткімі. Кожны раён павінен быў выставіць сваю каманду, з рост удзельнікаў якой абмяжоўваўся 14—30 гадамі. Трэба было аформіць у альбомы гісторыі дзвюх вёсак, сабраць легенды, паданні, фальклор свайго раёна, рэцэпты страў свайго мясцовасці. Мерапрыемства некалькі разоў адкладвалася, бо не было сродкаў на яго правядзенне. Але тут на дапамогу прыйшоў Віцебскае аддзяленне Фонду Сораса. Яно і стала адзіным фундатарам гэтага цікавага мерапрыемства.

Спаборнічалі паміж сабой каманды з Браслава, Мёр, Шаркоўшчыны. Былі прадстаўнікі з Глыбокага, але ўдзелу ў конкурсе не прымалі. Вельмі цікавай была абарона хатняга задання шаркоўшчынскай камандай. Яна

паказала гісторыю вёсак Лужкі і Германавічы ў тэатралізаванай форме, і галоўнага дзеючай асобай быў Язэп Драздовіч, ролю якога выконваў Кастусь Мілянцей. Амаль усе гісторыі падаваліся з яго ўдзелам. У верасні 1996 года плануецца правесці міжнародны пленэр Язэпа Драздовіча і гэта было своеасаблівай падрыхтоўкай да яго. Па ўмове конкурсу кожная каманда павінна была паказаць які-небудзь народны абрад. Гаспадары свята жанілі на сцэне Цярэшку, танцавалі кадрылю, спявалі любімую песню Драздовіча "Цераз рэчаньку, цераз балота". Цікавым было выступленне каманд Мёрскага і Браслаўскага раёнаў.

Вельмі цікавы быў конкурс мясцовых страў. Чаго тут толькі не выставілі ўдзельнікі конкурсу перад журы! А журы прадстаўлялі намеснік старшыні абласнога таварыства па ахове помнікаў Н. Сулецкая, дырэктар абласнога краязнаўчага музея В. Акунечіч, інспектар па музеях абласнога аддзела культуры І. Шышкова і прадстаўнік Фонду Сораса В. Шчасны. Члены журы нават не ведалі, чаму аддаць перавагу. Старшыня журы падваля вынікі конкурсу, В. Шчасны ад імя Фонду Сораса ўручыў падарункі: карціны з маляўнічымі пейзажамі і відэакасеты. Святая краязнаўцаў вырашана праводзіць штогод.

А. РАЙЧОНАК,
дырэктар Германавіцкага музея

ЛАЎРЭАТАЎ ВІТАЕ ГОМЕЛЬ

Сёння, 15-га, — заклочны дзень "Фестывалю лаўрэатаў", які праходзіць у Гомелі, на базе каледжа мастацтваў імя Н. Сакалоўскага. Сярод арганізатараў — кіраўніцтва каледжа, Міністэрства культуры і друку Беларусі, упраўленне культуры Гомельскага аблвыканкама, Беларускае акадэмія музыкі. Праграма гэтага трохдзённага фестывалю досыць насычаная і зусім не пацяшальная: раніцай — навукова-практычныя семінары, адкрытыя ўрокі, справаздачныя канцэрты класаў каледжа, вечарамі — агульнадаступныя высокамастацкія праграмы з удзелам выдатных музыкантаў. Гомельскі каледж мастацтваў прывімае ў гэтыя дні "прафесарскі дэсант" з Акадэміі музыкі: І. Алоўнікаў, З. Качарская, Я. Ксавер'еў, Л. Каспорская, Л.

Івашкоў, А. Янпольскі ў ліку запрошаных для ўдзелу ў рабоча-творчай імпрэзе. Два сімфанічныя аркестры прадстаўлены ў праграме: гомельскі калектыў пад кіраўніцтвам В. Краўцова і аркестр Акадэміі музыкі з мастра М. Казінцом. "Фестываль лаўрэатаў" — назва невыпадкова. Сярод салістаў менавіта лаўрэаты — розных конкурсаў, розных узростаў: піяністы І. Алоўнікаў, Г. Шыбаева, Д. Марозаў, спявак У. Мароз; М. Самсонаў (віялачэль), А. Яканюк (скрыпка)... Кажуць, канцэрты ў зале Гомельскага каледжа заўсёды праходзяць з аншлагам, утваряючы сапраўдную канцэрцію камерцыйным мерапрыемствам абласной філармоніі.

С. Б.

Нарадзілася Валянціна Лемцюгова 19 снежня 1935 года ў вёсцы Новая Алаклію Ленінградскай вобласці, а лёс звязала з беларускай зямлёй. У 1958 годзе скончыла Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, настаўнічала. З 1961 года працуе ў Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа Акадэміі навук Беларусі, у 1987 годзе стала загадчыкам аддзела лексікалогіі і лексікаграфіі.

На навуковым рахунку доктара філалагічных навук В. Лемцюговай такія манаграфіі, як «Беларуская айканімія» (1970), «Усходнеславянская айканімія апелятыўнага паходжання» (1983)... В. Лемцюгова з'яўляецца сааўтарам «Слоўніка цяжкасцей беларускай мовы» (1987) і слоўніка-даведніка «Кіраванне ў беларускай і рускай мовах» (1991). Яна — аўтар першага ў беларускай і славянскай лексікаграфіі «Украінска-беларускага слоўніка» (1980). Гэтае выданне, рэестр якога складае больш за 30 тысяч слоў, па вартасцях ацанілі многія і ці не ў першую чаргу перакладчыкі.

Віншuem Валянціну Пятроўну з юбілеем! Жадаем ёй далейшых поспехаў у галіне мовазнаўства!

ПЕРШЫ І ўжо МІЖНАРОДНЫ

У Мінску ў медыцынскім інстытуце тры дні (з 16 па 18 лістапада) праходзіў I Рэспубліканскі фестываль студэнтаў-медыкаў, у якім прынялі ўдзел агітацыйна-мастацкія брыгады ВНУ сталіцы рэспублікі, Віцебска, Гомеля, Гродна і Санкт-Пецярбургскай педмятэрычнай акадэміі, такім чынам фестываль стаў адразу міжнародным. Гонар мінскага інстытута абаранялі чатыры калектывы, два з іх — народныя (носяць пачэснае званне).

Гран-пры журы прысудзіла народнай брыгадзе «Панацыя» лясчэбнага факультэта Мінскага медінстытута.

Званне лаўрэатаў прысуджана адразу тром калектывам — Віцебскага, Гомельскага інстытутаў і стаматалагічнага факультэта Мінскага.

Былі ўзнагароджаны і асобныя ўдзельнікі. Надалей такія фестывалі ў сталіцы Беларусі стануць традыцыйнымі.

Пятро ГАРДЗІЕНКА

БУДУЦЬ НОВЫЯ КАДРЫ

Выпускнікі архітэктурнага факультэта былога Брэсцкага будаўнічага інстытута стварылі шэраг унікальных праектаў, ёсць сярод іх і лаўрэаты Дзяржаўных прэміяў, і пераможцы прэстыжных конкурсаў у далейнім замежжы. Але па незразумелай прычыне ў 1986 годзе, праіснаваўшы 20 гадоў, факультэт быў зачынены. Не прайшло і дзесяці гадоў, як у рэспубліцы адчуўся дэфіцыт архітэктурных кадраў. Таму сёння ў Брэсцкім ужо політэхнічным інстытуце даваўся пачынаць усё спачатку. На першы курс прынята ўсяго 20 абітурэнтаў — бо даводзіцца шукаць выкладчыкаў і кадраў, ствараць неабходную вучэбную базу. Студэнтаў навучаюць не па старых, а па спецыяльна створаных праграмах, якія звязаны з традыцыямі і запатрабаванымі ў галіне архітэктурна-палескага рэгіёна.

На здымку: архітэктары-першакурснікі 1995 года.

Фота Эдуарда КАБЯКА, БЕЛТА

Віншuem!

ПІСАЦЬ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ — АСАЛОДА

Колькі сказана ўжо пра Дзеда Мароза! Здаецца, няма пазта, які б па-свойму не знаёміў з ім. Таму кожнаму аўтару, калі ён хоча «намаляваць» аднаго з самых любімых герояў дзяцей, даводзіцца вельмі нялёгка. Тым не менш, калі гэта сапраўдны талент, ён абавязкова дасягае поспеху. Здавалася б, толькі некалькі новых штрыхоў у абмалеўцы персанажа з'яўляецца, а — глядзіш — паўстае са старонак твора Дзед Мароз у нечаканым вобліку. Як, напрыклад, у вершы Ніны Галіноўскай «Працавіты Дзед Мароз». Аказваецца, ён здатны не толькі хлопчыкаў і дзяўчынак весяліць каля навагодняй ёлкі.

**Зоркі бачылі і Месяц —
Працавай Дзед цэлы месяц:
Сеяў снег, рабіў льдзіны,
Не гуляў ён ні гадзіны.
Так стаміўся Дзед Мароз,
Сеў на снег каля бяроз.
З рота, з носа валіць пара
І плыве да неба хмарай.
Дыхаў-пыхаў, не прыкмеціў,
Як узяўся цёплы вецер.
Дзед Мароз бяжыць пад плот
І з разгону — у сумёт.**

Прадчуваецца, колькі пытанняў узнікае ў дзетак пасля таго, як яны пазнаёмяцца з вершам? Яшчэ б! Вельмі ж дзіўны Дзед Мароз. А гэта ж вельмі важна, што твор абуджае фантазію, прымушае юных слухачоў ці чытачоў не заставацца абывакавым да таго, пра што раскажваецца. Таму і абуджае, што напісаны з добрым веданнем дзіцячай псіхалогіі. Ніне Галіноўскай жа ўсе гэтыя сакрэты даўно вядомы. Не адну кнігу для маленькіх напісала. Адзін пералік шмат месца займае: «Давайце пазнаёмімся» (1962), «Лясная зарадка» (1965), «Размова сняжынак» (1968), «Сяргейкаў парасон» (1972), «Кніжчыны сябры» (1975), «Мой дзень» (1977), «Зай прагназіст» (1979), «Незвычайны карагод» (1986), «Восень едзе ў магазін» (1990), «Гусіны капялюш» (1994).

А за гэтымі зборнікамі — гады напружанай працы.

Ніна Васільеўна родам з вёскі Вялікія Лазіцы Шклоўскага раёна. Вось што яна гаворыць пра кутменства: «У Вялікіх Лазіцах было шмат лазовых хмызоў, таму і нараклі так вёсачку, з-за хмызнякоў. Даўня вёсачка... Дзед мой, Фрол, быў у мінулым стагоддзі адным з яе заснавальнікаў. Урабілі зямельку, пасялі жыта і жылі сабе прыпяваючы. Мой татачка цясларыў, клікалі яго хаты ладзіць, гаспадаром быў, не ўзвей-ветрам. Не было з чаго шыкаваць — у татавай маці гадаваліся адзінаццаць дзяцей, у мацінай — шасцёра». (Тут і далей выкарыстаны развагі Н. Галіноўскай у гутарцы з Л. Забалоцкай).

Так што бацькі Н. Галіноўскай змалку далучаліся да працы. Гэтак выхоўвалі і сваіх дзяцей. Праўда, іх не шмат было, усяго трое, Ніна — малодшая. Гадавалася дзяўчынка ўражлівай, романтичнай. А дзе ўражліваць, узнёслаць, там і паззія: «Складаць вершы пачала ў 11 гадоў, пісала на расейскай мове, выдумляла просценьку мелодыю і напявала сяброўкам, папярэдне ўзяўшы з іх слова, каб нікому не казалі, што я — іх складаю».

Не развіталася з паззіяй і ў Магілёўскім дашкольна-педагагічным вучылішчы. Поруч аказаліся педагогі, неабякавыя да літаратуры. Заахвочвалі навучэнцаў, каб тыя развіталі вобразнае мысленне. Ніна Васільеўна прызнаецца: «Аднойчы выкладчыца павесіла карціну і папрасіла склаці вершы пра намаляванае на ёй. У мяне атрымалася... Але думаць, што буду пазтэсай, — не, не было гэтага».

Пасля заканчэння педвучылішча Н. Галіноўскай працавала выхавальцай дзіцячага сада торфапрадпрыемства «Калпеніца» Брэсцкай вобласці, дзіцячага дома ў мястэчку Лунна Гродзенскай вобласці. Менавіта ў гэты час пераканалася, як шмат значыць у выхаванні мастацкае слова, у тым ліку і паззія: «Вельмі любіла дзяцей і, калі працавала ў дзіцячым садзе, чытала дзецям творы Васіля Віткі. Цудадзейныя, іскрыстыя, нібы снег пад снежаньскімі зорамі, п'явучыя, нібы сініцы на абмерзлай рабінэ, яны заварожвалі малышоў магіяй слоў і вобразаў».

Хоць першы свой верш апублікавала яшчэ ў 1958 годзе ў Свідзельскай раённай газеце, сталай літаратурнай працай занялася пазней,

калі пераехала ў Мінск. У 1962 годзе пачала працаваць карэктарам газеты «Мінская праўда». Была і карэктарам выдавецтва, супрацоўнікам газеты «Кінонедзеля Мінска». Але ўпэўненасць, што зусім не святыя гаршкі абпальваюць, з'явілася з выходам першай кніжкі. «Ключык да маленькіх сэрцаў» — так назваў рэцэнзію на зборнік «Давайце пазнаёмімся» С. Шушкевіч. Станіслаў Пятровіч стаў першым, хто не проста заўважыў малодую пазтэсу, а і паверыў у яе магчымасці, зразумеў, што перад намі талент і, як да любога талента, да яго трэба ставіцца беражліва і ашчадна.

Патрабавальна і ўважліва паставіўся да Н. Галіноўскай і Васіль Вітка. Цімох Васільевіч — таксама з тых, хто дбае аб літаратурнай змене. А тады ж ён быў галоўным рэдактарам часопіса «Вясёлка». І прыглядаўся да новых аўтараў. Але слова самой пазтэсе: «Я працавала ў «Мінскай праўдзе», калі ў «Вясёлцы» надрукавалі мае першыя творы для дзяцей. Заўсёды з трапяткім хваляваннем заходзіла да Цімоха Васільевіча. Агульнапрызнаны мэтр — і дзіцячых непасрэднась у вачах, аўтар вядомых казак і вершаў — і сціплы чалавек. Саромелася яго — і таму пазбягала размовы з ім і, мажліва, здавалася дзіўнкай, ці, крыў Божа, ганарлівайцай. А я проста малілася на яго, як на Бога...»

А яшчэ спагадным словам пастаянна дапамагала Еўдакія Лось. І Алесь Пальчэўскі не прамінаў выпадку, каб пацікавіцца: а як пішацца. І ў асобе Сяргея Грахоўскага Н. Галіноўскай знайшла чалавека, які шмат каму, у тым ліку і мне, дапамог і словам, і справай. Увогуле, тут яна паскардзіцца не можа. Хоць, калі быць да канца справядлівым, дык знаходзіліся і тыя, хто, бадай, думае, што на ім літаратура закончваецца. Інакш і не растлумачыш, чаму яе доўгі час не прымалі ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі. Нарэшце, у 1985 годзе, як кажуць, справядліваць перамагла.

Для чытачоў жа, тым больш для маленькіх, юных, на першым плане творы і толькі творы. А яны ў Н. Галіноўскай такія, што знаёміцца з імі адно задавальненне. Урэшце, у гэтым магло пераканачна выхаваць дзіцячых садоў, настаўнікі пачатковых класаў і падчас сустрэч з пазтэсай. Ніна Васільеўна часта наведваецца да сваіх чытачоў. І не толькі ў сталіцы, ці не ўсю Беларусь аб'ехала.

Звычайна, калі выступае, дык з аўдыторыяй лёгка знаходзіць паразуменне. Дапамагаюць творы. Дастаткова пачаць пазтэсе дэкламаваць, як дзеці — сама ўвага. Спрацоўвае і тое, што многія вершы Н. Галіноўскай напісаны ад імя саміх хлопчыкаў і дзяўчынак. Узяць верш «Не магу зляпіць». Наколькі шчыры і непасрэдны гэты твор. Маленька дзяўчынка, якая пра ўсё апавядае, бачыцца добрай і дасверлівай. Яна не прымае зла і па-свойму з ім... змагаецца. Як? Можна даведацца з верша:

**Я зляпіла з пластыліну
Віні-Пуха, Бураціна,
Чабурашку, бегемота,
Пуму, зебру і янога.
А старую Шапакляк
Не магу зляпіць ніяк.
Не шкада —
Бяда малая:
Шапакляк такая злая!**

Адметнасць твораў Н. Галіноўскай і ў тым, што яны лаканічныя. Пазтэсе дастаткова некалькі слоў, каб сказаць вельмі шмат. Гэта тычыцца і вершаў, якія знаёмяць дзяцей з жывёламі, раслінамі, птушкамі. Нават з тымі, пра якіх у дзіцячай літаратуры часта раскажваецца. Але важна не тое, што сказаць, а як сказаць. Для прыкладу верш «Малпа». Чатыры радкі ўсяго, а якая вобразная і сэнсавая насычанасць:

**Надзвычайны спрыт у малпы.
Пазайздросціць акрабат:
У яе спружыны-лапы,
Моцны хвост, нібы канат.**

Ёсць у Н. Галіноўскай і вершы, што нагадваюць свайго роду сюжэтныя сцэнікі. Зноў жа — шмат пазнавальнасці і разам з тым дасціпу. Прыведуць заінтрыгаванасць, так і хочацца даведацца, а што ж адбудзецца далей. Ці не самы характэрны тут верш «Незвычайны карагод»:

**На паляне, у бары,
Карагодзілі звяры.
Туп-валёх ішлі мядзведзі.
А ліса пляла, як лебедзь.
Фанабэрыста ваўкі
Пазіралі ў бакі.**

Не абышлося, безумоўна, і без некаторых непаразуменняў:

«Зайцу буркнуў касалапы: — Не падскоквай! — сціснуў лапу». Ды так, што заяц ледзьве вырваў яе. Пры гэтым «незнарок штурхнуў мядзведзя». А далей, як кажуць, «пайшло»:

**А мядзведзь ступіў назад.
— Мне на лапу стаў, вар'ят! —
Воўк мядзведзя хоп за бок.
А ліса шусь пад кусток.
Паразбегліся звяры,
Не танцуюць з той пары.**

Асабліва шмат выдумкі, гумару ў новым зборніку Н. Галіноўскай «Гусіны капялюш». Дзеці могуць праехаць на трамваі, ды не на звычайным, а на тым, што ходзіць у... гарах. Павандруюць з Бабай Ягой на... верталёце. Пажартуюць разам з... маланкай. Шмат у кніжцы лічылак, жартаў, скорагаворак. Ёсць і загадкі. Калі ласка, адна з іх: **Дужы, смелы, справядлівы,
У яго такая сіла —
На плячах панёс бы дуб.
Ён асілак ...**

Вярнідуб.

Як бачна, Н. Галіноўскай — дзіцячы пісьменнік па прызынанні. Нездарма яна гаворыць: «Пісаць для дзяцей — ні з чым не параўнальная асалода. Танюкція чалавечыя парасткі, і ў кожным — Сусвет, дзе жыве казка, трапяткая, нібы альянтка, гаючая, нібы трыпутнік. Калі піша вершы для дзяцей, здаецца, вяртаецца свет дзіцячства з росным лугам і шаўковай зверху, аксамітнай спадчысця маці-і-мачыхай. Васількі ў жыцце, рамонкі на ўзмежках, карагод кветак... Вось і малыя з васільковымі і вільшывымі, шэрымі і зялёнымі, як мурава, вачамі глядзяць на цябе і просяць быць шчырай. Фальш яны ўспрымаюць адразу, гасне позірк, і ты адчуваеш — недзе на фальшывай ноце недаравальна спаткнуўся твой радок...»

Каб не фальшывіць з імі, такімі ўдзячнымі і гэтакім патрабавальнымі, Ніна Васільеўна, як ужо гаварылася, рэгулярна наведвае дзіцячыя сады і пачатковыя класы. І не толькі. Свой чалавек яна ў Рэспубліканскім цэнтры эстэтычнага выхавання дзяцей, дзе сустрэлася з выдатным педагогам Валянцінай Адамаўнай Юбка. Той, хто пазнаёміўся з яе «Маладзіч-ком-гадавічком», каму не чужыя «Азбукоўнік і лічылка», відаць, заўважыў, што асобныя скорагаворкі, лічылкі, іншыя творы Н. Галіноўскай спецыяльна напісаны да гэтых метадычных распрацовак.

І, безумоўна ж, Ніна Васільеўна, як і кожны, хто мае дачыненне да выхавання дзяцей, не можа сёння не задумацца, як лепей зрабіць, каб беларускі дзіцячы сад сапраўднаму стаў садам нацыянальным. У прыватнасці, яна разважае: «Я — была прафесіянальна выхавальца ясляў-сада, таму скажу, як бы я зараз пачала працаваць, праводзіць работу па вывучэнню нацыянальнага. Ну, вядома ж, перш за ўсё афармленне, гардэроб, надпісы. Дзеці павінны акунуцца ў беларускае. Далей — калектыву. У ім павінны паміж сабой размаўляць на роднай мове. У яслях-садзе неабходна займаць інсцэніроўкі народных казак, батлейка, любімыя персанажы. Калі не будзе займаўнасці, не будзе і зацікаўленасці. Дзіця «праглыне» гэтыя беларускія словы без сэрца. Нават, калі малое чытае верш, адчуваеш яго адносіны да мовы».

Роздум, да якога нельга не прыслухацца. Развагі, што ідуць ад уласнага вопыту — як жыццёвага, так і літаратурнага. Непакой, народжаны ад усведамлення, што будучыня наша — гэта не лішне паўтарыць — у дзецяках. І яна, гэтая будучыня, пачынаецца сёння. У імя яе і працуе ў літаратуры для дзяцей Ніна Галіноўскай.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Р. S. 18 снежня Ніне Васільеўне спаўняецца 60 гадоў. Віншuem яе з юбілеем! Зычым доўгіх год жыцця, новых твораў!

(Працяг. Пачатак на стар. 4)

скампраметаваць, дыскрэдытаваць нашу партыю, яе мэты і задачы. Мы выступаем за захаванне не калгаснага ладу ў тым выглядзе, у якім ён існаваў, а буйной сельскагаспадарчай вытворчасці, што была створана раней і якую "праціўнікі" калгасаў імкнуцца разбурыць. Дарэчы, у нашай партыі, якая налічвае цяпер каля 13 тысяч членаў, старшыня калгасаў і дырэктараў саўгасаў крыху больш за тысячу чалавек, хоць гаспадарак у рэспубліцы нашмат больш. У нашай партыі няма дактароў і кандыдатаў навук, настаўнікаў, спецыялістаў сельскай гаспадаркі, журналістаў.

Так што мы — не "калгасная партыя". Мы выступаем за ператварэнне калгасаў у кааператывы ў поўным значэнні гэтага паняцця, як яго разумелі выдатныя вучоныя-аграрыі Кандрацьёў і Чайнаў.

— Калі я не памыляюся, яны былі

— Калі вы ўжо згадалі Сталыпіна, дык самыя прыкметныя яго рэформы тычыліся сялянства і грунтаваліся на прыватнай уласнасці на зямлю. У рэзкім павелічэнні колькасці землеўласнікаў ён бачыў шлях да пераўтварэння Расіі ў адну з самых магутных у свеце вытворцаў сельскагаспадарчай прадукцыі. Зрэшты, пры Сталыпіне Расія стала адным з самых вялікіх у Еўропе экспарцёраў хлеба. Не ў прыклад Расіі савецкай, якая ператварылася ў краіну-імпарцёра збожжа і іншай сельскагаспадарчай прадукцыі.

— Прыватнае валоданне зямлёй — гэта асобнае пытанне. Аграрная партыя ў прынцыпе дэкларуе дзяржаўную і прыватную ўласнасць на зямлю. Але, падкрэсліваючы — у прынцыпе. У сучасных жа ўмовах увядзін прыватную ўласнасць на зямлю, якая перавышае існуючыя межы, значыць канчаткова разбурыць вёску, яе эканоміку, якая і так, як кажуць, дыхае на

мачы, на прыватна-далёвай уласнасці, сялянін будзе адчуваць сябе поўным гаспадаром зямлі і ўсяго, што на ёй вырашана і атрымана.

— Хоць зямля гэтая ім належыць на арэнднай аснове?

— А якая розніца, калі ён ведае, што можа перадаць яе па спадчыне дзецям, унукам і г. д.?

— Пад пільным наглядом улады, таго ж старшыні калгаса, якія могуць ураз разарваць кантракт з арэндатарам? Было б жаданне, а прычына знойдзецца.

— Яшчэ раз паўтараю: павінны быць прыняты законы, якія ўсё гэта рэгулююць.

— Як я вас зразумею, паміж так званым "пайшчыкам" і фермерам прычэпнай розніцы няма?

— Фермеры таксама ладзяць гаспадарку на арэндаванай зямлі. У калгасе, дзе я працаваў,

"НАРОД СУПРАЦЬ ДЫКТАТУРЫ..."

рэпрэсаваны савецкай уладай.

— Гэта праўда. Што тычыць кааператыву, дык ён, на нашу думку, павінен грунтавацца на прыватна-далёвай уласнасці.

— У час вашай працы старшыняй калгаса на Валожыншчыне, я чуў, вы і пайшлі па такім шляху.

— Ва ўсім разе, спробы такія былі зроблены. Не без поспеху.

— Цікава, на якім грунце будуюцца ўзаемаадносінны кааператыва і дзяржава? Не сакрэт жа, што калгас не фармальна, дык фактычна быў дзяржаўнай уласнасцю.

— Кааператыву — гэта самастойны юрыдычны суб'ект гаспадарання. На гэтай глебе і павінны грунтавацца яго адносінны з дзяржавай. Бяда толькі, што ў нас яшчэ няма законаў, якія павінны рэгуляваць гэтыя адносінны. Такія законы, на маю думку, павінны будзе прыняць новы парламент.

— Як будзе стасавацца дзейнасць кааператываў з нядаўнім указам прэзідэнта аб поўным падначаленні ўсіх суб'ектаў гаспадарання выканаўчай уладзе? Раней райкам партыі дыктаваў вёсцы, што, як і калі рабіць, цяпер гэтым будзе займацца прэзідэнцкая вертыкаль?

— Нічога, акрамя шкоды, гэта не прынясе. Аграрная партыя ставіць сваёй мэтай абараніць інтарэсы аграрна-прамысловага комплексу краіны, пераўтварэнне ўсяго грамадства на прынцыпах дэмакратычнага сацыялізму.

— Прэзідэнт наш дэкларуе развіццё краіны на прынцыпах "рыначнага сацыялізму"...

— Я не ведаю, у каго ён запачыў такі тэрмін. А пакуль што, на нашу думку, урад краіны, а ён праводзіць лінію прэзідэнта, яшчэ не вызначыўся з абраннем эканамічнай мадэлі. Нядаўна, на адной з нарад, віцэ-прэм'ер урада Уладзімір Гіляравіч Гаркун, які курьеру аграрны сектар эканомікі, заявіў, што мы не будзем ні сацыялізму, ні капіталізму, а проста ідзем у рыначную эканоміку. Але ж рынак, а ён грунтуецца на тавараваароце, у той ці іншай ступені існаваў заўсёды. Нават пры рабаўладніцкім ладзе. Іншая справа, што ў капіталістычных краінах ён набыў новыя якасці.

— І ўсё-такі галоўнае пытанне рыначнай эканомікі — пытанне аб уласнасці. Я працягаю праграму і іншыя дакументы вашай партыі і прышоў да высновы, што вы негатыўна ставіцеся да прыватнай уласнасці. Як і камуністы.

— Вы не так усё зразумелі. Аграрная партыя — за шматукладную эканоміку, за разумнае спалучэнне дзяржаўнай і прыватнай уласнасці. Як, скажам, у той жа Швецыі, або Германіі, іншых заходніх краінах. У Швецыі, да прыкладу, 30 працэнтаў сродкаў вытворчасці — у руках дзяржавы. А вы ведаеце, што ў царскай Расіі ў канцы мінулага стагоддзя тагачасны міністр фінансаў, вядомы сваімі рэформамі, Вітэ прапановаў нацыяналізаваць усю чыгуначную сетку, бо ў прыватных руках яна працавала неэфектыўна? Гэта пры цары! А Вітэ, між іншым, ніяк не назавеш левым. Дарэчы, многае станоўчае ў гэтым плане можна сказаць і пра рэформы прэм'ер-міністра царскага ўрада Сталыпіна.

ладан. Таварная вытворчасць сельскагаспадарчай прадукцыі павінна грунтавацца на арэндатары. Пачакайце так іранічна ўсміхацца, сёння ў свеце наглядзецца тэндэнцыя адзяржаўлення зямлі, яе нацыяналізацыі, выкупу яе ў прыватных уласнікаў. У ЗША, да прыкладу, дзяржава рэгулюе продаж зямлі. Там яе не прададуць абы-каму.

— Гэта іншая справа, парадак павінен быць ва ўсім. Але ж і ў ЗША, і ў іншых краінах з высакразітай эканамікай існуе прыватная ўласнасць на зямлю, яе можна прадаваць і купляць. Дарэчы, прыватная ўласнасць на зямлю, якая захавалася ў Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі і падчас іх знаходжання ў сацыялістычным лагерах, дазволіла ім у посткамуністычны перыяд адносна хутка перавесці эканоміку на рыначныя рэйкі.

— Пытанні аб куплі-продажы зямлі ў нас сёння ставяць не сялячане, а гараджане. А калі больш канкрэтна, тыя, у каго ў выніку розных фінансавых махінацый апынуліся ў руках вялікія грошы. Дай ім волю, яны ўраз скупяць тысячы гектараў зямлі.

— Навошта?

— Каб мець вялікі прыбыткі. Зямельны бізнес самы выгадны. Тут самыя вялікія дывідэнды на ўкладзены капітал.

— Гледзячы, відаць, як на гэтай зямлі гаспадарыць, як арганізаваць справу. Колькі б грошай ні ўкладзеце ў нашу, савецкага ўзору, сельскую гаспадарку, усё правальваецца, як у камяніну чорную здзірку. На рэспубліканскай нарадзе прадстаўнікоў выканаўчай улады прэзідэнт, паведаміўшы, што ў гэтым годзе ён "уже дал сельскаму хозяйству более двух триллионов рублей", пакрытыкаваў аграрнікаў за слабую аддачу на фінансавы ўліванні. Паранейшаму ў большасці гаспадарак пануе безгаспадарчасць, слабая вытворчая дысцыпліна, дрэнна выкарыстоўваецца і зберагаецца тэхніка, энергарэсурсы і да т. п. "Бывае, што трактор тут весь день лопочет без толку", — вобразна ахарактызаваў Аляксандр Рыгоравіч стаўленне сялян да грамадскай уласнасці.

Але ж "лопочет он без толку" ад пачатку заснавання калгаснага ладу. Мне давалося амаль паўтара дзесятка гадоў папрацаваць загадчыкам сельгасаддзела райгазеты, нямаю пакалясіць па вёсках і колькі разоў даводзілася бачыць "лопочущий" трактар ля хаты механізатара, куды ён прыехаў на ім на абед з поля. А поле тое кіламетраў за восем-дзесяць. У якой краіне было столькі, колькі ў нас, трактароў, камбайнаў, сеялак, бульбакалак, іншай сельскагаспадарчай тэхнікі, і дзе яшчэ яна так блага, паварварску, выкарыстоўвалася? Бо была фактычна нічыйй. Гэта ж толькі ў песні спявалася "И все вокруг колхозное, и все вокруг мое". "Майго" якраз і не было.

— Але ж я вам ужо казаў, што Аграрная партыя выступае супраць закарэлей калгаснай формы ўласнасці, якая, вы правільна гаворыце, не стымулюе ў хлебароба зацікаўленасці ў выніках сваёй працы. У сельскагаспадарчым кааператыве, што грунтуецца, як я ўжо тлу-

было больш за дваццаць фермераў і ніхто з іх, дарэчы, не ставіў пытання аб набыцці зямлі ў прыватную ўласнасць.

— Дык жа, паводле існуючага закона, сяляніну можна купіць не больш чым гектар зямлі. А наогул я чуў, Сямён Георгіевіч, што на пасадзе старшыні калгаса вы вельмі станоўча ставіліся да фермерскага руху, спрыялі яму. Але ж далёка не ўсе вашы калегі па былым старшыняўскім корпусе так ставіліся да фермераў. Помню, колькі на адным са з'ездаў фермераў гучала скаргаў на тое, што прыдбаць зямлю ў арэнду архіццяжка, трэба пераадоўваць на гэтым шляху супраціўленне таго ж сельсавета, калгаснага начальства. А калі, нарэшце, нібыта пойдучы табе насустрач, дык атрымаеш горшае з горшага — няўдобицу, балота, хмызняк і да т. п.

— Фермерства ў нас параўнальна новая справа і, як усё новае, нараджаецца цяжка. Як і сельскагаспадарчы кааператывы. Лічыцца, што яны створаны ў трыццаці працэнтах калгасаў рэспублікі, але ў многіх выпадках падышлі тут да гэтай справы фармальна. Цяпер, пасля вядомага ўказа прэзідэнта аб падпарадкаванні ўсіх суб'ектаў гаспадарання выканаўчай вертыкалі, фактычнага адраджэння былога "дзяржаўнага" на пастайкі сельскагаспадарчай, справа арганізацыі кааператываў, баюся, моцна замарудзіцца.

Цяпер наконнт згаданых вамі прэзідэнцкіх трывінаў, "укладзеных" у аграрны сектар. Скажу прама і адкрыта — сельская гаспадарка атрымлівае ад дзяржавы мізэрную дапамогу. Пра што іншае сведчыць такі факт: летась усе калгасы і саўгасы краіны змаглі купіць толькі 10 камбайнаў. Разумеете, 10 на ўсю рэспубліку! Няма на што набыць мінеральныя ўгнаенні, будаўнічыя матэрыялы, энерганосьбіты і г. д. Адна з асноўных прычын заняпаду многіх гаспадарак — адсутнасць парытэту цен на прамысловыя тавары і сельскагаспадарчую прадукцыю. Да прыкладу, цэны на гаручае дасягнулі амаль сусветных цен, а, скажам, на тое ж малако ці мяса? Ва ўсім свеце фермер набывае літр бензіну па цане двух літраў малака. У нас жа, каб купіць літр бензіну, трэба было зусім нядаўна прадаць 6 літраў малака.

Дзяржава павінна матэрыяльна падтрымаць аграрны сектар эканомікі, інакш крызісу ў сельскагаспадарчай вытворчасці не адолеець.

— Ёсць нямаля людзей, якія выказваюць трывогу з нагоды таго, што фракцыя аграрыяў у парламенце будзе пастаянна лабіраваць законы на карысць АПК і ва ўрон іншым галінам эканомікі, а таксама культуры, навукі, аховы здароўя і г. д.

— Гэта гавораць нашыя палітычныя праціўнікі. Калі б вы уважліва прачыталі праграму Аграрнай партыі, дык убачылі б, што цэлы раздзел яе прысвечаны менавіта клопам аб нашай нацыянальнай культуры.

— Ну, добра, хоць і кажуць, што не хлебам адзіным жыве чалавек, але і на пусты страўнік... І ўсё ж — за кошт чаго можна падтрымаць сельскую гаспадарку? Заводы і фабрыкі, якія наш прэзідэнт у сваёй выбарчай праграме абяцаў "запусціць", як толькі прыйдзе да ўлады, сапраўды аказаліся "запушчэннымі", але ў другім сэнсе гэтага рускага слова — запусціць г. зн. пакінуць без увагі, заняв-

баць. Павысіць цэны на прадукты харчавання? Але куды яшчэ іх павысяць? Сёння пераважная колькасць людзей выдаткоўвае на яду большую частку заробку, астатняе з ядае кватэрная плата, камунальныя паслугі, лекі і г. д. Пра пенсіянераў у гэтым плане і казаць няма чаго.

— Тым не менш Аграрная партыя выступае за прывяржэнне развіццё аграрна-прамысловага комплексу, як неабходнай умовы развіцця эканомікі ў цэлым, умацавання і працвітання нашай краіны.

— Прыблізна так фармулююцца праграмы пастулаты Аграрнай партыі Расіі, якую ўзначальвае Лапшын, і якую зьяля зьязі называюць "калгасна-саўгаснай секцыяй кампартыі Расійскай федэрацыі". У вас наладжаны сувязі з гэтай партыяй? Я, вядома, маю на ўвазе Аграрную партыю Расіі?

— Так, наладжаны і даволі трывалыя. Я неаднойчы сустракаўся з Лапшыным. Вельмі разумны і эрудзіраваны чалавек.

— Многія палітолагі небеспастаўна мяркуюць, што Аграрная партыя і Партыя камуністаў беларуская (ніяк не прызвычаюся да гэтай цяўклюднай назвы) разам з іншымі левымі аб'яднаннямі складуць у новым парламенце адзіны блок. Вы стаіце з камуністамі на аднолькавых ідэалагічных платформах?

— Калі б у нас былі аднолькавыя платформы, мы б былі адной партыяй. Так, у нас ёсць аднолькавыя адказы на пытанні, звязаныя з развіццём нашай краіны. Але — не больш. Сваёй ідэалагічнай асновай Аграрная партыя лічыць дэмакратычны сацыялізм, які азначае рух грамадства да сацыяльнай справядлівасці і які атрымаў у сучасным свеце самую шырокую падтрымку мас.

— Вы маеце на ўвазе сацыял-дэмакратыю?

— Так. Мы адмаўляем дыктатуру любога класа, любой партыі, выступаем супраць насілля як сродку дасягнення сваіх мэт.

— Сапраўды, тут вы разыходзіцеся з асноўнымі пастулатамі марксісцка-ленінскага вучэння.

— Адзін з вядомых камуністычных правадзроў, Бухарын, якога, у рэшце рэшт, знішчыў Сталін, у свой час выказаўся ў тым сэнсе, што камуністы прызнаюць існаванне і іншых партый, але пры ўмове, што тыя павінны знаходзіцца ў турме.

Наша партыя выступае за шматпартыйнасць, захаванне фундаментальных правоў чалавека. Чалавек вышэйшы за любыя партыі, грамадскія фарміраванні, дзяржаву.

— Ваш калега па парламенце, сакратар ЦК ПКБ Васіль Новікаў (мяркуючы па тым, што падчас нашай гутаркі ён двойчы заходзіў у ваш кабінет — у вас сяброўскія адносінны) на традыцыйным сходзе з нагоды 78-ай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі па сутнасці заклікаў да другой спробы (пасля кастрычніка 1917 года) стварэння "на земле самого справедливого в своей основе общественного строя". Вас не палохае, Сямён Георгіевіч, вяртанне часоў, калі, паводле згаданых вамі слоў Бухарына, іншыя партыі апынуцца ў турме?

— Не палохае, бо ведаю, што часы гэтыя не вернуцца. Гісторыю павярнуць назад немагчыма.

— Мне застаецца падзякаваць вам за ўдзел у нязмушаным нашым дыялогу.

— Мне таксама было прыемна прыняць у ім удзел.

**НЕАБХОДНАЕ
РЭДАКЦЫЙНАЕ ПАСЛЯСЛОЎЕ.**

У гутарцы, якую мы прапануем увазе чытача, было згадана, што праводзіцца яна напярэдні другога тура галасавання паўторных выбараў у Вярхоўны Савет. Натуральна, на ёй не маглі не адбіцца трывожная і напружаная атмасфера тых дзён, калі ў выніку адназначных дзеянняў выканаўчы ўлад, пазіцыі антаганаваных сродкаў масавай інфармацыі, здавалася, пад пагрозой пастаўлена само правядзенне другога тура галасавання. Чаго варта, да прыкладу, змушанага спроба спікера Вярхоўнага Савета 12-га склікання М. Грыба звярнуцца да народа Беларусі па замежнай сістэме тэлебачання, бо свой, айчыны тэлеэфір, аказаўся для яго закрытым. Як, дарэчы, і для кіраўнікоў самых буйных партыйных фракцый новага парламента С. Шарэцкага і В. Новікава.

Сёння, пасля дэсавызначальнага дня 10 снежня, мы можам канстатаваць, што дэмакратыя ў краіне не пераможана. Як сведчаць вынікі другога тура галасавання, якое адбылося ў большасці выбарчых акруг краіны (абрана яшчэ 59 дэпутатаў), ёсць магчымасць для фарміравання законнага дэзядольнага парламента.

Якім атрымаўся яго склад, як ён будзе дзейнічаць — гэта ўжо другое пытанне. Да яго, спадзяемся, мы будзем неаднойчы вяртацца.

НАЦІСК СВАЯКОЎ

КЕРАМІКА
КАРЫСТАЕЦЦА
ПОПЫТАМ

На Рэчыцкім заводзе мастацкай керамікі распрацавалі чарговую навінку — піўныя кубкі, якія ўпрыгожвае барэльеф з выявай каня. Новай прадукцыяй зацікавіліся гандлёвыя арганізацыі.

На здымках: У асартыментным кабінэце завода завадчыца лабараторыі Ганна Назарная і інжынер Наталія Мяцельская дэманструюць навінку; доследныя ўзоры новых вырабаў было даручана вырабіць работца Ганне Вішняк.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

ПІСЬМЕННІК ДРАМАТЫЧНАГА ЛЁСУ

Не сказаць, каб творчасць Гірша Камянецкага была добра вядома беларускаму чытачу. Пісаў ён свае творы на мове ідыш, а ў перакладзе па-беларуску яны пачылі свет даўно: кніжка "Выбраныя вершы" выйшла ў 1960 годзе. А Г. Камянецкі заслужыў таго, каб пра яго памяталі. І сваім няпростым лёсам, і сваёй творчасцю.

Нарадзіўся Г. Камянецкі 15 снежня 1895 года ў вёсцы Чарняўка (цяпер Крупскі раён) у сям'і рабочага. Вучыўся ў хедэры, ешыбоце, працаваў цырульнікам у Барысаве, служыў у Чырвонай Арміі, удзельнічаў у грамадзянскай вайне, вучыўся на літаратурным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

У 1937—1941 гадах Г. Камянецкі з'яўляўся адказным сакратаром яўрэйскай секцыі СП БССР. У гады вайны жыў у Бугуруславе, ў 1948—1949 гадах працаваў рэдактарам мастацкай літаратуры ў Дзяржаўным выдавецтве БССР. У 1950 годзе Г. Камянецкага рэпрэсавалі, пакаранне адбываў у Іркуцкай вобласці. У 1956 годзе быў вызвалены, але гады зняволення не прайшлі бясследна, вяртаўся інвалідам. Не стала Гірша Мордухавіча 25 красавіка 1957 года.

З першымі вершамі Г. Камянецкі выступіў у 1924 годзе. Выдаў кнігі пазізі "Простай дарогай" (1934), "Заказ на маладосці" (1940), "Мацней за жалеза" (1948), "Вершы" (1948).

ПІСАЎ ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ...

У гэтыя дні дзіцячаму пісьменніку Івану Шуцко споўнілася 67 гадоў. Пасля заканчэння ў 1963 годзе Вышэйшых літаратурных курсаў у Маскве, жыў у Крупках, і працаваў фотакарэспандэнтам раённай газеты. Панёр І. Шуцко 31 жніўня 1984 года. Друкавацца пачаў яшчэ ў 1940 годзе. Выдаў кнігі "Мой мяч" (1953), "Чужая хатка" (1958), "Лепшая сяброўка" (1959), "Дзедова рэліквія" (1960), "Першае слова" (1964), "Дзіма хоча быць героем" (1965) і зборнік вершаваных баек, мініячур "Са свайго..." (1966).

(Працяг. Пачатак на стар. 5)

Сын даў маці прайсці палову дарожкі. Толькі тады, не выпускаючы жончынай рукі, рушыў насустрэч.

Спыніліся за тры крокі адны перад аднымі. Першая спынілася Альжбета. І глядзела не на Аляксандра, якога не бачыла больш года, — на нявестку. Глядзела, здаўлася Алене, з незразумелай здзіўленасцю, ад чаго маладой жанчыне зрабілася ніжавата. Што яе разглядаюць, як дзіва заморскае? Але тут успомніла сваю задуму сустрэчы: ступіла ўперад, апусцілася перад свекрыёй на калені, узяла яе руку і пацалавала. Альжбета левую руку палажыла ёй на галаву, мабыць, хацела паглядзіць, але дыядэма перашкодзіла. Каралева ціха адняла правую руку і перахрысціла Алену; яе парадавала, што дачка ваяўнічага рускага князя выявіла такую пачцінасць.

Кардынал працігнуў руку, але без намеру, што Алена пацалуе яе, як некалі пажадаў таго Табар; магчыма, біскуп у данясенні паведаміў яму пра непачцінасць рускай, якая не стала яшчэ вялікай княгіняй, але заняўбала службу Богажа.

Фрэдэрык па-свойску правёў далонню па гарачай Аленінай шчацэ, пэўна яму было гэта прыемна — дотык да такой прыгажуні.

Алена аданіла кардыналаву прастату і тактоўнасць. З залоўкамі пацалавалася па-руску, гораца абняўшы і адну, і другую, распараных дарогай. Сказала ім па-польску, што рада знаёмству з імі. А ўвогуле трохі барэлася, што свякроў запрасіць яе ў сваю карэту, і яны застануцца з вока на вока. Ведзела, што Альжбета не гаворыць па-руску, а яна сваёй польскай мовы яшчэ саромелася? Ксютка вывучыла хутчэй і лепш за яе, хоць муж кажа ёй ласкавыя словы па-руску, на тым дыялекце, які чамусьці вельмі спадабаўся Алене, назвала яго нёманскім і казалася, што аканне лепш за волжскае аканне, што ў аканні ёсць штосці мужчынскае, строгае, а ў аканні і дзеканні — жаночае, можа, нават дзіцячае, ласкавае, мілагучнае.

Змучанай старой каралеве было не да размоў з нявесткай і нават з сынам, у той дзень яна нават не з'явілася на абед.

У Алены ад сустрэчы ўзняўся настрой. Нават Аляксандра здзіўляла яе веселасць. А тут яшчэ, як нярэдка і раней, павесыліла Ксюта — спытала:

- Яны — векавухі?
- Каб стрымаць смех — здзівілася:
- Пра каго ты?
- Пра каралеўнаў. Перастаркі яны. Зморшчаныя, што абабкі. Чаму не замукам?
- Да такіх высокіх асоб баяцца сватацца.
- Няшчасныя.
- Хто? Нявесты ці жаніхі?
- І жаніхі, і нявесты, — у Ксюты ў вачах скакалі чорцікі: яна перажывала мядовы месяц.

З усіх сваякоў Алене найбольш спадабаўся дзевяр. Успомніла старую песню, якую чула ад маскоўскіх дзяўчат: "Лучше девьера четыре, чем золовушка одна".

Кардынал быў разумны, глыбокаадукаваны і... вясёлы свецкі чалавек. Бачыла, што Фрэдэрык любіць малодшага брата, і ўжо за адно гэта палюбіла яго, польскага намесніка палы. Алена не любіла шматлюдных балаў — і кардынал не любіў. Яму даспадобы было вузкае сямейнае кола, на сямейных абедрах ён быў у цэнтры увагі. А цэнтрам яго ўвагі была яна, братавая. З ім было цікава. Ён не мінаў выпадку правярыць Аленіну адукаванасць, і на філасофскія тэмы размаўляў з ёй па-грэчаску і па-латыні, толькі яны двое валодалі гэтымі мовамі.

Кардынал пачаў проста, зразумела выкладаць вучэнне Аўгустына, найвялікшага з айцоў хрысціянскай царквы, аўтара двухсот кніг. Алена чула пра Аўгустына, але праваслаўная царква шырока не прапагандавала яго вучэнне.

У сваім узросце, пры беднасці на кнігі ў Маскве, Алена так глыбока ў філасофію не акулалася. І ёй было вельмі цікава слухаць пра пошукі вялікага вучонага, прарока сэнсу жыцця, сэнсу веры. Як жыць? У чым ісціна? Адкрыццё загадкаў быцця, драматызм барацьбы святага з уласнымі сумненнямі, пераадоленні сумненняў і спакус жыцця, тонкае веданне чалавечага сэрца, любоў да людзей, якія змагаюцца са змрокам і злом, мастацкае жывое пачуццё прыроды — усё гэта захапіла маладую жанчыну. Усхваляваў расказ, як малады Аўгустын адрокся ад разгульнага юнацтва, пакахаў адну жанчыну і быў верны ёй усё жыццё. Казкай для Алены гучаў расказ, як настольна Аўгустын вучыўся, як авалодваў філасофіяй вялікіх язьмнікаў — грэкаў, егіпцянаў, рымлян — і як доказна пасля абвяргаў усе іх матэрыялістычныя пастулаты. Перад прагнай да навукі вялікай княгіняй разлівалася цэлае мора ведаў, у якім да таго яна хіба што толькі памачыла ступні ног, не больш таго. Раскрываліся антычныя шукальнікі

мудрасці, пра якіх яна так мала ведала, — Сакрат, Платон, Цыцэрон, Сенека. А Аўгустын у пошуках ісціны глыбока вывучыў іх.

Яна ажно зайздросціла кардыналавай адукаванасці, яе духоўнікі таго не ведалі.

Малады Аўгустын верыў цыцэронаўскаму перакананню, што адзіная крыніца добра і шчасця — веды. І Алена часта думала гэтак жа, але калі сказала свайму спаведніку, Фама назваў гэта ерассю. Кардынал так не лічыў, кардынал верыў Аўгустыну, які сцвярджаў, што толькі прасветленая душа можа прыйсці да сапраўднай веры.

Уразіла, як Аўгустын прыйшоў да Ісуса Хрыста.

Аўгустын сцвердзіў: толькі два аб'екты варты жывога пазнання — Бог і душа.

О, як гэта было сугучна Аленіным думкам!

— Неаплатанізм навучыў Аўгустына, як адкрыць найвышэйшую ісціну, паказаў шлях да яе, — вёў сваю аповесць Фрэдэрык, і была гэта не пропаведзь святара, а лекцыя разумнага настаўніка, якой Алена яшчэ ніколі не чула. — Ад іх навучыўся прарок пазнаваць прыроду бажства. Супярэчнасць паміж добром і злом, якое, здавалася, немагчыма было вырашыць, Аўгустын прымірыў. Ён даказаў, што няма ў свеце чыстага зла, а зло ў чалавеку ёсць ухіленне свабоднай волі яго ад Бога — удаленне ад сапраўднага быцця ў быццё недасканалае, унебыццё. Аўгустын абгрунтаваў вучэнне аб бессмерці душы. Вывеў, што вечнасць розуму патрабуе вечнасці яго носбіта і асновы яго — душы.

Як разумна! Супраць гэтага не могуць запырэнчыць ні Макарыі, ні Фама. Шкада, што яны не пачуюць.

— ...Калі чалавек пагружаецца ў пачуццёвасць, то адпадае ад Бога, губляе быццё: так зрабіў д'ябал — сам утварыў грэх і спакусіў людзей.

Гэта прагучала дакорам Алене. Яна падумала, што апошнім часам жыве пачуццёвасцю, каханнем да Аляксандра. Але хіба ж гэта грэх? Ад такога грэху яна не адмовіцца!

— ... Аўгустын вучыць, што вызваленне ад грахоўнасці, уступленне ў вечнасць магчымы толькі ў іншым жыцці, замагільным.

Гэтага Аленіна душа не прымала. Яна верыла ў тагасветнае жыццё. Але яна не прыняла, што ў гэтым жыцці ўсе пагружаюцца ў грэх, што і сама яна грэшніца і дзеці яе будуць грэшныя, хоць гэтаму вучыла і грэчаская царква.

Але тут жа думка, з якой Алена не магла не пагадзіцца, — о, яе мяцежная, раздвоеная душа! — думка з Аўгустынавага "Града Божыя". Свет пагрузіўся ў зло. Ад гэтага царствы зямныя падымаюцца і падаюць, кідаюцца, сутыкаюцца, ваююць, узаемна разбураюць адзін аднаго, а таму ідуць да лёсу ўсяго грахоўнага — да смерці. Але вышэй за іх жыве і развіваецца Богам створанае чыстае царства, у якім раскрываецца дабро — дабро чалавечых душ. Царства гэтае, пашыраючы сваю магутнасць, аб'ядноўваючы чалавецтва, пазбаўляючы яго ад віхураў і пакут, праіснуе да таго часу, пакуль існуе свет, каб потым уліцца ў вечны мір Нябеснага царства.

Алена на трыці чацвёрты дзень філасофскіх размоў Алена насцяржылася.

Фрэдэрык пачаў гаварыць аб царкве. Усяленская кафеаліцкая — адзіны носбіт вучэння Хрыста. Было ўжо слова каталіцкая — кардынал не ўжыў яго і рымскае — не ўжыў, а Алена ведала, што так — кафеаліцкая, саборная называлася ўсяленская хрысціянская царква да расколу на заходнюю і ўсходнюю.

Кардынал вёў з глыбокай перакананасцю: — Толькі ў ёй, угэтай царкве, ажыццяўляецца сапраўдная апостальская вера, толькі ў ёй таінствамі іерархічнай пераемнасці перадаецца ўсё, што трэба для ўратавання чалавечага роду.

"Кафальная і іерархічная пераемнасць", якая можа ўратаваць чалавецтва, і збытжыла набожную вялікую княгіню.

Выходзіць, усемагутная ўлада папы, які трымае што ў аброці ўсіх каралеў і кардыналаў, можа ўратаваць яе грэшную душу. О, не! З гэтым яна не згодзіцца. У законе, якому яна паклялася быць вернай да смерці, такога няма. Яе вера не прымушае чалавца пантофлю папы ці патрыярха.

Кардынал мог бы дамагчыся большага — пасеца ў яе душы зерні няхай не веры — філасофіі гэтай веры, каб не зрабіў тактычны памылкі. Спяшаўся служба. Але самая вялікая памылка яго была ў тым, што для наіска на веру праваслаўнай княгіні, для таго, каб перахрысціць яе ў сваю веру, ён прыцягнуў на дапамогу сваю малаадукаваную маці і сяцёр.

Фрэдэрык зноў гаварыў разумна, глыбока, цікава — на гэты раз больш пра апостала Паўла, пра яго пасланне рымлянам.

— Кожны з нас павінен дагаджаць бліжняму, на дабро, дзеля навучэння... Бог

жа цярпення і суцяшэння даруе вам быць у адзінадумнасці паміж сабою, павучэнні Хрыста Ісуса.

Маці "біла ў лоб". Яна многа разоў паўтарала:

— Адзін статак — адзін пастыр, так вучыць святы апостал.

Алена не сумнявалася, што каралева не знае, які апостал так сказаў. Гэта ж, што папугайкі, паўтаралі залюкі.

Альжбета націснула больш канкрэтна: — Калі вялікі князь і вялікая княгіня рознай веры, у дзяржаве не будзе ладу.

Алена адказала:

— У нас з Аляксандрам найлепшы лад.

Такое сцвярджанне схізматычкі настроіла маці супраць сына: заварыла ведзьма сваімі чарамаі сыночка яе.

Алена не аспрэчвала іх. У пачатку, калі размова здалася ёй філасофска-асветніцкай, яна спрабавала... не, не прычыць — проста спрабавала асобныя пастулаты вытлумачыць так, як разумее іх яна. Але калі ўцяміла, што ва ўсёй гэтай увогуле цікавай размове, якая цягнуцца колькі дзён, ёсць хітрая і злая мэта — вымусяць яе перайсці ў рымскую веру, то змоўкла. Спрачацца з кардыналам, даказаць яму перавагу грэчаскай галіны хрысціянства? Наўна. Яе веданне гісторыі рэлігіі, філасофіі, канонаў царквы будуць дзіцячым лапатаннем перад глыбокімі аргументамі высокаадукаванага тэолага. Дагэтуль яна ні з кім не вяла рэлігійных дыспутаў, тым больш з прадстаўнікамі іншай веры, зрэдку хіба папраўляла братаў і сяцёр, якія ленаваліся вывучаць так закон Божы, як вывучала яна. З глыбокай удзячнасцю і пяшчотай падумала пра мужа, які першы дзень паслухаў размову і больш не прысутнічаў на іх — займаўся дзяржаўнымі справамі. Але не за гэта Алена была ўдзячна яму — за тое, што за паўгода жыцця ён ні словам ні дзеямі не абразіў яе веры і тым больш не зрабіў і маленькай спробы прымусяць яе прыняць рымскія законы. Такія спробы рабілі Табар і, як ні даўна, праваслаўны Сапэга.

І вось наступ на яе! — ледзьве не ўсёй каралеўскай сям'ёй. На адну яе, безабароную. Няма ні Макарыя, ні Фама, якія памалі б ёй. Ды хто іх запрасіць? — сямейная размова! Добраўная справа! Чацвёрта — на адну. Сам кардынал. Разумны кардынал, вельмі адукаваны, такі можа і папскі прастол заняць.

Маўчана яе сямейка вытлумачыла п-свойму. Узбадзёрылася, урадаваліся, бо лічылі, што перамаглі. Маці-каралева так лічыла і яе дурнаватыя дачкі. Фрэдэрык выказаўся больш асцярожна, але і ён цешыў сябе ўпэўненасцю, што калі цалкам не пераканаў Алену, то кінуў у душу яе зерне сумнення наконт праваслаўя і яшчэ буйнейшыя зерні філасофскай перакананасці ва ўсемагутнасці ісцінай веры.

У наступныя дні кардынал не ў доўгіх расказах, а як бы між іншым, у часе снедання, абеду, у прысутнасці брата замацоўваў да сягнуць, на яго думку, поспех не пропаведзямі, настаўленнямі — уражальнымі апокрыфамі. Аднойчы нават успомніў запаветы Еклісіяста, якія Алену здзіўлялі сваёй загадкавасцю і супярэчлівасцю. Фрэдэрык падкідаў сваім слухачам і такое — няхай думаюць:

— Што карысці чалавеку ад усіх прац яго, якія робіць ён пад сонцам?

Каму гэта — вялікаму князю? — Усе рэкі цякуць у мора, але мора не перапаўняецца...

"А гэта каму з нас?" — напружана думала Алена ў той час, як маці захапілася не мудрасцю Еклісіяста — мудрасцю сына.

— Што было, тое і будзе; што рабілася, тое і будзе рабіцца, і няма нічога новага пад сонцам.

— Былі войны і будуць войны? — у адказ на гэта спытала Алена.

Свякроў адно палярхнула ад дзёрэкасці яе і святатацтва: абвяргае святое пісанне — жак!

Залюкі нічога не зразумелі.

Аляксандр насцяржыўся: што адкажа?

Алена неаднойчы казалася пра вечны мір, але вялікі князь шыфра прызнаваўся, што не верыць ён у такі мір, што войны будуць да сканчэння свету.

Фрэдэрыка збіць з панталыку немагчыма было.

— Ёсць запаветы збаўцеля нашага Ісуса Хрыста. Калі ўсе людзі прымуць іх не толькі розумам, але і душой і аб'яднаюцца ў адзінай веры, тады увальёмся мы ў вечны мір Нябеснага царства, як вучыць Святы Аўгустын.

— Прашу Ваша свяшчэнства прыслаць мне "Град Божы".

Аляксандр ззяў перад сваімі: во якая ў яго жонка! Усё ведае, ён, грэшны, нават не чуў пра такую кнігу.

— Абавязкова прыйшло, дачка мая.

"КОНТРРЭВАЛЮЦЫЙНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ НЕ СПЫНІЎ..."

АКАДЭМІК ПІЧЭТА Ё ІНФАРМАЦЫЯХ НКУС

Расла ў кардынала і маці яго ўпэўненасць, што недарэмна яны ехалі па шляхоце семсот вёрст, недарэмна так настойліва прасячалі гэтую авечку, што заблу дзілася ў трох соснах. Выведуць яе на шырокую дарогу адзінай сапраўднай веры, уратауюць грэшную душу, зробяць аднавернай служкай сыну іхняму і брату.

Дні праз тры каралева Альжбета сама прыйшла ў пакоі да Алены і папрасіла правесці яе да касцёла.

— Сёння дзень Святога Станіслава. Месу служыць сын мой. Ядвіся і Марыся даўно пайшлі. А ў мяне балела галава. Ах, дзіця маё, ты не знаеш, як у старых баліць галава!

Алена адразу здагадалася пра план яе: націск не словамі — дзеяй. Але ахвотна згадзілася правесці сякроў. Да касцёла хады крокаў дзвесце. Ішлі не спяшаючыся. Узрадаваная каралева, верачы ў сваю перамогу, выліўла незвычайную ласкаваць да нявесткі.

Перад дзвярмаі касцёла спыніліся. Алена спынілася. Альжбета не адразу зразумела сэнс супынку. Перахрысцілася на вобраз святога Станіслава на франтоне храма.

Алена сказала па-польску, па дарозе ў думках прарэцэпавала, каб сказаць правільна:

— Яснавяльможная пані, каралева, маці мая, прашу прабачыць, але я пайду ў сваю царкву. Сёння дзень роўнаапостальнай Волгі, вялікай княгіні Расійскай, у хрышчэнні Алены. Вялікае богаслужэнне. Далей вас праводзіць Ксеня...

Ксеня праводзіла іх. Ксеня прыслужвала каралева, і тая любіла маладоў жанчыну з а тое, што яна хрысцілася і вянчалася па каталіцкім абрадзе. Усё роўна старая манархія пасінала.

Алена зразумела, што нажывае незвычайнага ворага, але адступіць ад сваёй веры, ад сваіх прынцыпаў не магла.

Праз тыдзень сям'я Ягелончыкаў адбыла з Вільні.

Развіталіся з Аленай холадна — сякроў, залюкі. Толькі разумны кардынал ніводным словам, ніводным рухам не выдаў сваёй незадаволенасці, па-ранейшаму быў уважлівы, ласкавы, спытаўся, якія яшчэ кнігі ёй прыслалі, наказаву брату кахаць і песьціць вялікую княгіню.

— Бог падараваў табе шчасце, Аляксандр. Беражы яго. Бласлаўляю вас, дзеці мае.

Маці ледзьве не самлела ад гэтых слоў кардынала. Толькі высокі духоўны сан уратаваў яго ад суровай матчынай праборкі. Усю злосьць сваю яна спагнала на Аляксандры, вялікаму князю добра-такі дасталася. І ён стрываў: маці ёсць маці, ёй нельга пярэчыць, тым больш зваць на яе, ды яшчэ тады, калі яна прыехала ў гасці.

Але калі картэж зкіпаў ад'ехаў, Аляксандр перахрысціўся. Прысутныя падумалі, што вялікі князь моліцца за шчаслівую дарогу сваіх блізкіх.

Алена добра зразумела: гэта ўдзых палёгкі. Ёй таксама хацелася перахрысціцца, але яна стрымалася: грэзна радавацца ад'езду сваёй. Але з душы яе што камень зваліўся. Які б ні быў прыветлівы кардынал, але яго націск на яе — менавіта яго! — цяжка прыгнятаў яе, вярэдзіў душу, блытаў думкі. Упершыню яна адчула магутную сілу каталіцкай філасофіі, каталіцкай прапаведзі.

"На вялікі жаль, праваслаўны так не ўмеюць, — думала Алена. — Як гэта ўстаў перад Рымам хрысціцель Русі святы князь Уладзімір? Не дабраліся да Кіева? Ці пяцьсот гадоў назад яшчэ не ўмелі гэтак? Не, не было патрэбы, бо тады грэчаска-візантыйская вера так выразна яшчэ не вызначылася".

Узяла мужава руку, закахана і ўдзячна паціснула і сказала:

— Добра ён мяне прасяціў, швагер. І прыйшла кнігі.

Аляксандр паглядзеў на жонку са здзіўленнем і... няпэўна дзедзеяй.

— Чаму ты не сказала гэтага маці?

— Маці не хацела слухаць, — і пасля паўзы: — І не можа зразумець...

— Чога зразумець?

— Мне.

Аляксандр засмяяўся:

— О, мая княгіня! Цябе не проста зразумець.

— Аднак ты ж разумееш, мой вялікі князь.

Ты разумееш. Бог даў табе праніклівы розум.

Матчын гнеў трохі настроіў князя супраць жончынай фанатычнай упартасці. Словы яе разбурылі гэты яго настрой. Каб не людзі

вакол — ох, як ласкава і прагна пацалаваў бы ён сваю княгіню, у якую, раўніва здалося яму, нават брат яго, кардынал, прыняўшы завет бяшлюбнасці, закахавуся: як глядзеў святар на яе! Як не шкадаваў часу на размову з ёй!

Пэўна ж не толькі ад таго, што хацеў скіліць на веру сваю. Такая жанчына любога зачаруе — самога папу.

У карцэ Аляксандр абсыпаў шчокі і рукі Алены пацалункамі. Прысутнасць гасцей пакідала яму хіба ночы. А ён хацеў і ўсе дні быць з ёй, ездзіць у Поглаў на будаўніцтва летняга палаца, цалаваць яе пад бярозамі.

Якія яны смачныя, пацалункі пад бярозамі! І якія запамінальныя! Начныя так не запамінаюцца.

Вядомы вучоны-славіст, акадэмік БелАН і заслужаны прафесар рэспублікі, першы рэктар Белдзяржуніверсітэта, член ЦВК БССР Уладзімір Іванавіч Пічэта ў верасні 1930 г. быў арыштаваны органамі АДПУ, пазбаўлены акадэмічнага звання і ў жніўні 1931 г. па абвінавачванні ва ўдзеле ў контррэвалюцыйнай арганізацыі асуджаны да 5 год высылкі ў аддаленыя раёны краіны. Пакарэнне адбываў у г. Вятцы, дзе працаваў нарміроўшчыкам, сакратаром і эканамістам-планавіком у кааператыве грамадскага харчавання. У 1935 г. быў датэрмінова вызвалены. Пасяліўся спачатку ў Варонежы, затым пераехаў у Маскву. У 1939 г. зноў прыйшло прызнанне і як вучонага, і як арганізатара навукі: узначаліў кафедру гісторыі заходніх і паўднёвых славян Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта і сектар славян-назнаўства ў Інстытуце гісторыі АН СССР. Стаў членам-карэспандэнтам АН СССР.

Пасля вяртання да навуковай дзейнасці наведваў Мінск. Увосень 1939 г., калі пасля вяртання ў склад Беларусі заходне-беларускіх зямель вырашалася пытанне аб яе новых межах, быў прыгнутаў да гэтай работы. Па даручэнні ЦК КП/б/Б падрыхтаваў вялікую запіску па праблеме паўднёвых межаў рэспублікі. 20 лістапада 1939 г. першы сакратар ЦК КП/б/Б П. Панамарэнка накіраваў яе ў ЦК ВКП/б/ на імя Г. Маленкова. У суправаджальным лісце гаварылася: "Накіроўваю копію дакладнай запіскі члена-карэспандэнта Акадэміі навук СССР т. У. Пічэты, які па ведамстве цікавыя матэрыялы па пытанні аб размежаванні абласцей і раёнаў паміж БССР і УССР". Запіска падпісана У. Пічэтам 18 лістапада 1939 г.

Прыкладна ў гэты перыяд кіраўніцтва АН БССР паставіла перад ЦК КП/б/Б і ўрадам пытанне аб аднаўленні У. Пічэты ў званні акадэміка, улічваючы тую акалічнасць, што ён сваёй актыўнай і плённай працай апраўдаў сябе і выправіў мінулыя памылкі. Перш чым прыняць рашэнне, Панамарэнка запрасіў звесткі ў НКУС БССР, і на яго стал леглі дзве інфармацыі, падрыхтаваныя ведамствам тагачаснага наркома ўнутраных спраў БССР Цанавы. З іх вынікала, што і пасля перагляду "справы", пасля датэрміновага вызвалення вучоны заставаўся пад наглядам НКУС і ў Мінску, куды прыязджаў па камандзіроўках, і ў Маскве. Хутчэй за ўсё аб гэтым ён не ведаў і ў размовах са знаёмымі калегамі па навуковай працы дапускаў выказванні, якія кімсьці з іх фіксаваліся і перадаваліся ў НКУС. На паведамленнях асведамляльнікаў і была пабудавана інфармацыя, што легла на стол І-га сакратара ЦК КП/б/Б П. Панамарэнка.

Усе наступныя гады яна была строга засакрэчана, і, думасцэцца, зараз, калі ёсць магчымасць яе "расаекрэціць", чытаць будзе цікава даведацца аб настроі і думках выдатнага навукоўцы, якому давалася жыць і працаваць ва ўмовах сталінскага таталітарнага рэжыму.

Зусім сакрэтна
Сакратару ЦК КП/б/ Беларусі
таварышу Панамарэнку
г. Мінск

У 1930 годзе была выкрыта ў Беларусі контррэвалюцыйная нацдэмаўская арганізацыя, у склад якой уваходзіў прафесар Пічэта Уладзімір Іванавіч.

Пічэта выхадзец з дваранскай сям'і, бацька выхадзец з герцагаў.

Пічэта, як удзельнік контррэвалюцыйнай арганізацыі, быў арыштаваны і асуджаны на 5 гадоў высылкі ў аддаленыя мясціны СССР. Пакарэнне адбыў у 1935 годзе.

СНК БССР сваёй пастановай ад 13 снежня 1930 года Пічэта У.І. за контррэвалюцыйную дзейнасць выключыў з ліку сапраўдных членаў Акадэміі навук БССР.

У 1939 г. Акадэмія навук БССР узбудзіла хадаўніцтва перад СНК БССР аб аднаўленні Пічэты ў званні сапраўднага члена Акадэміі навук БССР, як апраўдаўшага сябе ў навуковай і грамадскай рабоце.

Па матэрыялах следства 1937—38 гг. Пічэта У. І. уваходзіў у склад нацыяналістычнага фашысцкага фарміравання ў Беларусі, у якім прымаў актыўны ўдзел, быў звязаны з кіраўнікамі замежных нацыянальных фашысцкіх фарміраванняў, меў сувязь з был/ым/ міністрам замежных спраў Чэхаславакіі, інфармаваў апошняга аб антысавецкай нацыяналістычнай рабоце, што праводзілі контррэвалюцыйныя элементы ў БССР.

Пічэта пасля адбыцця пакарэння сваёй контррэвалюцыйнай дзейнасці не спыніў, пра што сведчаць факты яго антысавецкіх выказванняў:

"Існуючае становішча з урадам (СССР) прадаўжацца не можа. Яны ўсе аказаліся шпіёнамі. Новыя выбары не ўдасца правесці,

бо становішча няўстойлівае, і за ўрад галасаваць ніхто не будзе".

У верасні 1939 года Пічэта выказаў рэзка адмоўны настрой у адносінах заключанага СССР дагавора з Германіяй аб ненападзе:

"За апошнія 300 гадоў гісторыя ведае неаднаразовыя выпадкі, калі старая Расія так альбо іначай падтрымлівала Германію, а апошня потым з намі расправілася. Я мяркую, што гэта памылка, дагавор з Германіяй падпісваць не трэба было. Гітлер па сваім плане праз два гады ўсё роўна на нас пойдзе вайной і будзе дамагацца ўсталявання ў нас фашызму. Яшчэ ў 1918 годзе была напісана кніжка нямецкім пастарам "Сярэдняя Еўропа", якая змяшчае праграму, якая зводзіцца да захопу ўсёй Цэнтральнай Еўропы, у тым ліку і за наш кошт. Вільгельм і Гітлер гэтую праграму праводзяць.

Плюс да гэтага трэба ўлічыць, што СССР пазбаўлены цяпер магчымасці агітаваць, мы ўжо не можам граміць фашызм, г. зн. мы ўжо, так бы мовіць, маральна раззброіліся".

Пічэта ў размове 30-га верасня г.г. выказаў незадавальненне ўнутранай палітыкай СССР — заявіў:

"Я мяркую, што Гітлер зменіць сваю палітыку, у прыватнасці, у адносінах да яўрэяў. Лічу, што ў нас павінна быць нейкае перараджэнне, справа ў тым, што павінны даць свабоду слова".

30-га кастрычніка 1939 года Пічэта сказаў: "Вось мяне з Мінска выгналі. Але ж не за дрэнныя справы. У мінулым годзе толькі за тое, што пакрытыкаваў праф/есара/ Шастакова, мяне ж ледзь не знішчылі. Сына майго за што загубілі? Ён жа быў няпрадзатні вялікага адкрыцця, а яго замучылі за тое, што ён не хацеў даць няправільнае заключэнне аб якасці вугалю".

Пічэта вядзе актыўную дэрушніцкую палітыку з мэтай паказаць сябе ў вачах грамадскасці савецкім чалавекам.

Ён гаворыць:

"Мне скажуць галасаваць за Лебедзеву-Кумава, я буду за яго галасаваць. Задаюць крычаць алілуйя — буду крычаць. Мой дэвіз — выконваць волю начальства..." Народны камісар унутраных спраў Беларускай ССР

(Л. Цанавя)
6 снежня 1939 г.

Зусім сакрэтна
Сакратару ЦК КП/б/ Беларусі
таварышу Панамарэнку

У дадатак да N 6608/4 ад 7/XII-1939 г. паведамляю, што на прафесара Пічэту Уладзіміра Іванавіча паступіў дадатковы кампраматуны матэрыял, які сведчыць аб непрымірымым, варожым яго стаўленні да існуючага ладу.

Так, напрыклад, па пытанні вызвалення Заходняй Беларусі і Заходняй Украіны Пічэта заявіў:

"Мяне палюхае і мне сумна пры ўсведамленні таго, якая цяжкая аперацыя прадстаіць інтэлігентным групам тамтэйшага насельніцтва пра ператварэнні (іх) краіны ў Савецкую краіну".

Пічэта 14/XII-1939 года, вярнуўшыся з Мінска, у коле сваіх знаёмых распраўсуджаў правакацыйныя чуткі, што, нібыта, дзякуючы неўцыву Чырвонай Арміі пры заняцці Заходняй Беларусі было зроблена шмат памылак, і прывёў прыклад:

"Нагналі непатрэбную колькасць танкаў, а пяхоту па дарозе затрымалі, і дзякуючы гэтаму былое польскае войска аблівала танкі бензінам, газай і жывымі спальвалі танкістаў".

Затым Пічэта некалькі разоў паўтарыў фразу: "Не, Польшча яшчэ не знішчана. Яшчэ невядома, што (потым) будзе".

Далей Пічэта выказаў свае крайне азлобленыя антысавецкія настроі:

"Я з палітыкай Савецкай улады не згодны і не пагаджуся. Навокал хамы і больш нічога. Савецкі Саюз — гэта фашысцкі засценак, а не сацыялізм. Усё тое, пра што пішуць у газетах — самавыхваленне і ідыятызм".

На пытанне, чаму ж Пічэта вядзе грамадскую работу, Пічэта адказаў:

"Дзеля таго, каб захаваць сябе жыццём".

Жонка Пічэты, баючыся яго арышту, папярэджвае яго, каб не выступаў з доўгімі прамовамі, а то ў рэшце рэшт пападзецца.

Народны камісар унутраных спраў БССР

(Л. Цанавя)
г. Мінск.

На другой інфармацыі Панамарэнка напісаў: "Маліну. Каго ў акадэмію?" (У. Н. Малін — тагачасны сакратар ЦК КП/б/Б па прапагандзе.)

Якіх-небудзь запісак з боку Маліна ці іншых работнікаў ЦК па справе Пічэты ў архіве выявіць не ўдалося. Хутчэй за ўсё, пытанне вырашылі ў вусных размовах, і ў 1940 г., нягледзячы на цанавыскі "кампрамат", У.

Пічэта ўсё-такі зноў стаў сапраўдным членам Акадэміі навук БССР. (Вось такія парадоксы мелі месца і ў той час).

Адначасна, што ў 1939 г., як і Пічэта, пад наглядам НКУС у рэспубліцы знаходзіліся і многія іншыя вядомыя вучоныя. У Нацыянальным архіве Рэспублікі Беларусь захаваліся, напрыклад, інфармацыя, у якіх Цанавя паведамляў у ЦК КП/б/Б аб "антысавецкіх выказваннях" і схільнасці да "контррэвалюцыйных дзеянняў" акадэміка, заслужанага дзеяча навукі, дырэктара Інстытута гісторыі АН БССР М. Нікольскага, прафесара, доктара гістарычных навук, загадчыка кафедры Белдзяржуніверсітэта У. Перцава, прафесара, доктара біялагічных навук Ц. Годнева і інш.

Пра М. Нікольскага гаворыцца, што ён "праходзіць (у "матэрыялах" НКУС. — Р. П.) як удзельнік контррэвалюцыйнай нацыяналістычна-фашысцкай арганізацыі", які нібыта заяўляў, што "У выпадку вайны не жадаў бы заставацца на тэрыторыі СССР". Калі вайна сапраўды пачалася, М. Нікольскі з сям'ёй не змог эвакуіравацца і застаўся ў Мінску. Аб гэтым перыядзе яго жыцця чытаем у другім томе кнігі "Усенародная барацьба ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў": "На пачатку 1942 г. з М. Нікольскім наладзілі сувязь партызаны, а з лета — мінскія падпольшчыкі. На яго кватэры праводзіліся канспіратыўныя сустрэчы падпольшчыкаў і партызанскіх сувязных. Тут неаднаразова знаходзіла прытулак кіраўнік каладзішчанскай падпольнай арганізацыі М. Ф. Малаковіч".

М. Малаковіч і дапамагла вучонаму перайсці ў партызанскую зону, дзе ён з сям'ёй жыў у 1943—1944 гг. З сабой М. Нікольскі забраў рукапісы навуковых прац, канспекты лекцый, да 20 кніг, неабходных для працягвання навуковай дзейнасці. У пачатку сакавіка 1944 г. разам з сям'ёй на самалёце перапраўлены ў Савецкі тэатр.

У чэрвені 1943 г. у партызанскую зону з Мінска быў перапраўлены і вядомы вучоны-хімік, член-карэспандэнт АН СССР і БССР, прафесар М. Прыляжаў. Па інфармацыі Цанавы на імя Панамарэнка ад 21 мая 1939 г. ён значыўся як "настроены па-антысавецку, падазраваемы ў варожай дзейнасці і дыверсіях".

У інфармацыі, "прывесчанай" У. Перцаву, Цанавя 2 чэрвеня 1939 г. паведамляў Панамарэнку: "Настроены антысавецкі; сабіраецца у себя на кватэры с прэподаватэлямі педагогічнага інстытута, вел контррэвалюцыйныя разгаворы, наравленне против политики партии и высказывал контрреволюционную клевету по адресу руководителей партии и правительств".

Перцев в одном из разговоров сказал: "Задолго до революции, будучи еще студентом, я увлеклся партией кадетов".

Перцев в преподавании своего предмета — истории народов средних веков ярко выдвигает Германию и предлагает студентам 4-го курса БГУ, едущим на практику в июне мес. 1939 г., разрабатывать материалы, касающиеся исключительно Германии, как то: "Древние границы", "Социальная борьба в Кельне в 14—15 веках и др."

Такіж, прыкладна, характар носіць і інфармацыя адносна "антысавецкіх настрояў і выказванняў Ц. Годнева", падпісаная Цанавам 20 мая 1939 г.

"Кампрамат" Цанавы, аднак, "не спрацаваў" і якіх-небудзь наступстваў пасля сябе не меў. На двары быў не 1937-мы, а 1939-ы год, калі хваля палітычных праследванняў на нейкі момант спала (і кату Сталіну спатрэбілася нейкая перадышка). Павароты ў палітыцы Панамарэнка ўлоўліваў чуйна і дакладна паварочвалася разам з імі. І М. Нікольскі, і У. Перцаў, і Ц. Годнеў, а таксама іншыя вучоныя, каго лёс выратаваў ад абдымкаў "ведамства Цанавы", узбагацілі навуку ў сваіх сферах буйнымі дасягненнямі і адкрыццямі, за што атрымалі ўсеагульнае прызнанне.

Зайвага:

"Пастанова СНК БССР аб выключэнні са складу Беларускай Акадэміі навук і пазбаўлення годнасці акадэмікаў "як ворагаў пралетарскай дыктатуры" Ластойскага В. Ю., Пічэты У. І., Лёска Я. Ю., Некрашэвіча С. М., Гарэцкага Г. І. і Дубаха А. Д. прынята 6 снежня 1930 г., надрукавана 8 снежня.

Тэкст інфармацыі за N 6608/4 падпісаны Л. Цанавам 6 снежня 1939 г.

Інфармацыя N 7720/4 ад 20 снежня 1939 г. падрыхтавана па паведамленнях маскоўскіх асведамляльнікаў НКУС.

Р. ПЛІТОНАЎ,
галоўны навуковы супрацоўнік БелНДЦ
дакументазнаўства, археографіі і
архіўнай справы

І ПРЫГАДАЕЦЦА ДРАЎЛЯНЫ ІДАЛ...

Сённяшні дзень, сённяшні час. Без суму хацелася б распачынаць размову пра стан сённяшняга мастацтва, паглыбляцца ў аналіз ягоных канструктыўных элементаў, пазтыкі твораў, множнасці накірункаў, пlying. Але так здараецца апошнім часам, што амаль усе артыкулы — ці то пра мастацтва 20—30 гадоў, ці то пра творчасць сталага мэтра А. Малішэўскага, ці то маладой мастачкі І. Сяржанінай, што зусім нядаўна загінула, дыхаюць у той ці іншай меры драматызмам. Бо драматычны наш час асабліва для мастацтва, бо тыя, хто павінен клапаціцца пра ягоны стан, не маюць дбайнай праграмы ў гэтай галіне. І каб не быць сухім пратакалістам, я нагадаю словы нашага геніяльнага земляка Г. Апаляна: "Як маска тырана трагічная гісторыя наша..."

Але, як ні дзіўна, наша моладзь, якая не зведала спакусы папярэдніх пакаленняў жыць пры развітым сацыялізме і пісаць пад дагаворны заказ, быць пад апекаю "яго вялікасці Мінікульта", іншых "структур" ці нават вялікага "мэтра", здаецца, пазбаўлена страху. Хоць з пустою кішэнню, але з пэўным аптымізмам яна працуе, стварае, жыве, як жыве і наша мара аб адраджэнні каранёў нацыянальнай самасвядомасці. Нашай моладзі пашчасціла не вышукваць, а натуральна мець, набываць шыкоўныя выданні па гісторыі беларускага мастацтва Высоцкай, Шматава, БэлСЭ. Пашчасціла і новымі вачыма ўбачыць адметнасці нашага фрэскавага жывалісу і іканавісу, жывалісу па шкле і дыванкоў, народнага мастацтва, ткацтва і г. д. Моладзь займала мажлівасць паглыбіць свае веды ў гэтым напрамку, аналізаваць, натхняцца ў творчасці, рабіць добрыя высновы з пластыкі нашай мастацкай спадчыны. Я нагадаў бы, дарэчы, шмат студэнтаў і выпускнікоў Беларускай акадэміі мастацтваў, якія плённа працоўваюць, кожны па-свойму, таленавіта, спалучэнне традыцый сучаснага мастацтва і нацыянальнага, такіх, як І. Сяржаніна, А. Фі-

ліповіч, П. Багданаў, К. Дзягілева. Ірына Сяржаніна плённа працоўвала традыцыі беларускай карцінкі на шкле, выкарыстоўваючы старажытную і біблейскую тэматыку, надаючы ёй подых сучаснасці, цікавілася тэксталагіяй батыка. Аляксандр Філіповіч і Ксеня Дзягілева, кожны па-свойму датыкаюцца да гістарычнага жанру, і, я думаю, іхнія працы заслугоўваюць увагі.

Так сталася, што калі я прыйшоў працаваць у Беларускае акадэмію мастацтваў, Пётра Багданаў стаў першым выпускніком, які рабіў дыпломную работу пад маім кіраўніцтвам. Але я памятаў яго яшчэ па мастацкім вучылішчы, дзе неаднаразова на праглядах звяртаў увагу на ягоны насычаны колеравымі кантрастамі працы. Ужо тады праглядалася народная тэматыка ў нескладаных па сваёй каларыстычнай пабудове кампазіцыях. Пётра абназдаваў, уяўляўся мне вельмі перспектыўным. За гады вучобы ў акадэміі, у такіх выкладчыкаў, як В. Грамыка, А. Марачкін, ягоны талент сталаў, набываў свае арыгінальныя якасці. З'явіліся цікавыя працоўкі курсавых эскізаў. Нагадаў бы такія, як "Максім Багдановіч", шэраг лагойскіх краявідаў з цікавай фактурнай працоўкай. Колер, танальнасць "Максіма Багдановіча" перадаюць дух творчасці геніяльнага лірыка. У гэты час Пётра Багданаў працоўваў некалькі варыянтаў на тэмы паганскіх народных святкаванняў ("Сёмуха", "Свята Куста").

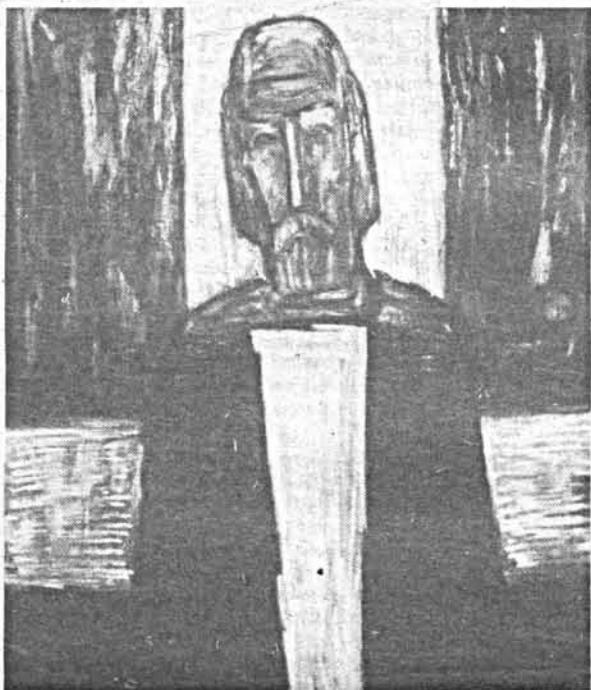
Мне, па шчырасці прызнаюся, і самому было вельмі цікава з гэтым студэнтам, бо ягоны даследчыцкі інтарэс ў самых розных накірунках, галінах гісторыі беларускага мастацтва не разыходзіліся з тым, што ён рабіў у творчасці. А наадварот, даламагалі, узбагачалі і яго, і мяне. Пётра вивучаў пластыку драўлянай беларускай скульптуры, каларыстыку народнай творчасці, творы такіх мастакоў, як Алена Кіш, Язэп Драздовіч, і імкнуўся надаць сваім творам тую гарманічную танальнасць, якая ўласціва гэтым майстрам.

Але, эршты, не забываўся і на тыя жывалісныя здабыткі, што акрэсліліся ў пленэрных асяродках навакольнага лагойшчыны, асабліва ракі Гайны, — то была своеасабліва трапяткая гарманічнасць колератанальных спалучэнняў. Усе гэтыя якасці сінтэзуюцца ў ягонай дыпломнай працы "Свята Куста". Кампактная кампазіцыя, упісаная амаль у квадрат, мае сваю мелодыку, рытміку, рух, такія ж стрыманыя, як і ў беларускім іканавісе, народным мастацтве. Прапорцыі фігур, іх пластыка пэўным чынам нагадваюць драўляную скульптуру. Мастак даволі цікава працоўвае колеравымі суадносінамі праблему асвятлення, надаючы гэтым сродкамі духоўнасць свайму твору. Дарэчы, на абароне дыплама Пётра Багданаў паказаў не адну працу, а цэлую серыю жывалісных кампазіцый, прысвечаных некалькім народным святкам. І кожную з іх можна было аналізаваць асобна.

Творы Пётры Багданава экспанаваліся на многіх рэспубліканскіх выстаўках, выстаўках суполькі "Пагоня", у Польшчы, Нямеччыне.

У апошнія гады малады мастак працягвае вызначаны яшчэ ў студэнцтве напрамак пошукаў (серыя "Жыццёсны драўляныя скульптуры"). Галоўным кампазіцыйным элементам у пабудове серыі з'яўляецца крыж. Усім творам уласціва актыўнасць, мажорнасць колеру, мастак ужывае кантраст, як элемент, які ўзвышае драматызм вобразаў святых, пакутнікаў. Рух паранейшаму застаецца стрыманым, павольным, што сведчыць пра тое, што мастак паслядоўны ў сваіх пошуках. Засваенне пластычных сродкаў выразнасці, цэльнасці беларускай драўлянай скульптуры не было толькі выпадковым эпізодам ягонага творчага жыцця. Пётра Багданаў свядома лагічна карыстаецца колерам, цэльным сілуэтам фігуры на кантрастным фоне, імкнецца надаць сваёй працы знакаваць, чаму спрыяе таксама цэнтральнасць пабудовы кампазіцыі.

Жываліс гэтага цыкла прац адпавядае жываліснаму тэмпе-

П. БАГДАНАЎ. "Марыя Магдаліна" і "Апостал Пётра".

раменту мастака, пры гэтым ён не пазбаўлены пэўнага глыбокага рацыянальнага зерня. Хацелася б спадзявацца, што Пётра Багданаў не абмяжуе сябе пошукамі толькі ў гэтым накірунку, а знойдзе пэўныя сродкі выразнасці, якія б яшчэ больш шырока раскрылі ягоны жывалісны здольнасці, давалі

магчымасць рэалізоўваць шырокае кола задум. У завяршэнне гэтае думкі я нагадаю словы М. Прышвіна: "Мне хочацца самому жыць, тварыць не Бога, а сваё ўласнае няскладнае жыццё. Гэта мой першы святы абавязак".

Алег МАЦІЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь; калектыў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва"

Выходзіць з 1932 года

Газеты рэдагавалі

Х. Дунец	(1932-35)
І. Гурскі	(1935-41)
А. Куляшоў	(1945-46)
М. Горцаў	(1947-49)
П. Кавалёў	(1949-50)
В. Вітка	(1951-57)
М. Ткачоў	(1957-59)
Я. Шарахоўскі	(1959-61)
Н. Пашкевіч	(1961-69)
Л. Прошка	(1969-72)
Х. Жычка	(1972-76)
А. Асіпенка	(1976-80)
А. Жук	(1980-86)
А. Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола Гіль

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ, Міхась ЗАМСКІ, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Жанна ЛАШКЕВІЧ, Аляксандр МАРЦІНОВІЧ, Барыс ПЯТРОВІЧ — першы намеснік галоўнага рэдактара, Юрась СВІРКА, Віктар ШНІП — намеснік галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыйменная рэдакцыі — 332-461
 намеснік галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
 аддзелы:
 публіцыстыкі — 332-525
 лісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
 літаратурнага жыцця — 332-462
 крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
 паэзіі і прозы — 332-204
 музыкі — 332-153
 тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
 выйўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
 навін — 332-462
 мастацкага афармлення — 332-204
 фотакарэспандэнт — 332-462
 бухгалтэрыя — 268-640

Пры перадруку просьба пасылацца на "ЛІМ". Рукіпісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтру "ЛІМ" Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма "Дайнова"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 6459. Нумар падпісаны 14.12.1995 г. Заказ 7112/Г

П123456789101112
 М123456789101112

Яўген ДУДАР

ДАЛІКАТНАЕ ПЫТАННЕ

ГУМАРЭСКА

Я зайшоў у прасторны кабінет начальніка службы нацыянальнай беспякі Незалежнай Украіны і горда сказаў: — Слава Украіне! Ён збянтэжыўся і ціха адказаў: — Навекі слава! Я далікатна заўважыў: — Прашу прабачыць, але трэба адказаць: "Героям Слава!" А "Навекі слава" гавораць тады, калі вітаюцца: "Слава Ісусу Хрысту!" — Дзякую! — сказаў ветліва начальнік. І прапанаваў: — Сядайце! — Дзякую! Я ўжо адсядзеў, — яшчэ ветлівай адказаў я. — Што прывяло вас у наш офіс! — Далікатнае пытанне... Хачу служыць незалежнай Украіне. Верай і праўдай. Як служыў ёй усё жыццё. — А дзе, прабачце, канкрэтна служылі? — Узначальваў раённую службу беспякі УПА. Начальнік застыў. Думаю, ён, мабыць, не так мяне зразумеў. Напэўна, думае, што я член забароненай партыі камуністаў... Або служыў у

НКВД...

Пачынаю пераконаваць: — Не, не! Камуністам я ніколі не быў. Не быў, прабачце, стуканом. Я ўсё жыццё быў украінскім нацыяналістам. Не такім, як нас малявалі: "буржуазным", "украінска-нямецкім". Бо мой дзед меў толькі худую кабылу. І тую з надарваным хвастом. І я ніколі не быў ворагам іншых нацый. Бо наш лозунг гучаў так: "Воля народа! Воля чалавеку!" Хто б гэтым чалавекам не быў. Ён паранейшаму сядзіць нерухома. Здаецца, нават дыхаць перастаў. — Вы, мабыць, не так мяне зразумелі. Я не быў у службе беспякі ні адной з акупацыйных армій. Не служыў ніякай каланіяльнай сістэме. Я змагаўся супраць акупантаў роднай зямлі. За сваю самастойную парламенцкую дзяржаву... Тую самую, якую зараз "маці" называюць нават дэпутаты Вярхоўнай Рады... Начальнік нібы няма. Быццам у яго крэсле сядзіць вылепленая з воску фігура. Нават вачыма не міргае. — Можна, вы думаеце, што я

забіваў нявінных людзей? Барані, Божа! Я не забіў нават таго, які расстрэляў палову маёй вёскі. За тое, што мяне там схавалі... Начальнік паварушыўся. Пачаў чухаць патыліцу. Значыць, украінец думаю. Хоць і мае расійскае прозвішча. Тады нясмела той спытаў: — Зброю маеце? — На жаль, не... Вашы яе забралі. Яшчэ тады, калі садзілі... Я маю вопыт. Вопыт барацьбы з вашымі. Вы маеце вопыт барацьбы з нашымі. Давайце аб'яднаем яго. Супраць усялякіх ворагаў нашай роднай незалежнай самастойнай Украіны. Ён працягваў чухаць патыліцу. І вивучаў няўпэўненую фразу: — Прыходзьце праз пару дзён. Я параюся з кіраўніцтвам. Выходзіў я з прасторнага кабінета і думаю: "Прыходзіць мне "праз пару дзён", ці не прыходзіць? Дадуць мне якую-небудзь пасаду ці... зноў пасадзяць?..."

Пераклад з украінскай Валерыя БАБЕЯ

Сцяпан СІНЦА

ТРЫ ПАСЛАННІ

КРЫТЫКАМ-НАВУКОЎЦАМ

Чаму толькі і як вучылі вас? Ад ісіцыні кідаецца ўпроккі. Адзі у "навуковасці" заграз, Другі ў саюз пралез — і ні радочка...

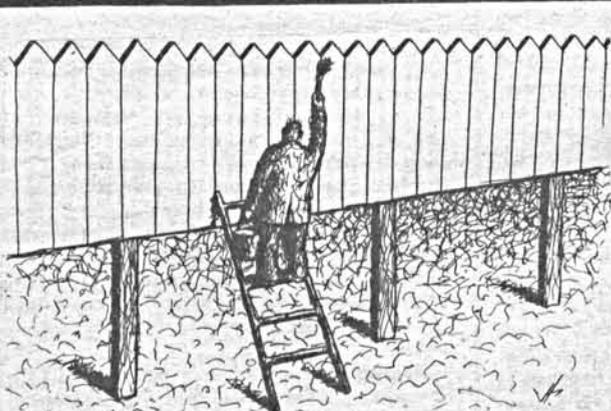
КРЫТЫКУ N

У гэтай справе ты не першы — зны:

Такі вялізны — і такі кішэнны.

МАЛАДОМУ КРЫТЫКУ

Ад розуму вялікага — бяда. Са словаў сэнс не вылушчыць, дый годзе! За галаву б схопіўся й Дэррыда, Каб нарадзіўся ў нашым ён народзе!

Мал. А. ГУРСКАГА